

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA PROGRAMI 2019 - 2023

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Bülent Gülçubuk
Dr. Dilek Eroğlu
Mustafa Bektaş
Tevfik Fikret Cengiz
Alayça Erözçelik
Doç. Dr. Asiye Kumru
Murat Bayramoğlu
Kemal Uyanık
Hayriye Öztürk
Orhan Yaşar
Şakir Titiz

ÖNSÖZ

Yerel ve kırsal kalkınmanın yaşamsal önemi bugünün dünyasında ve gelecek kurgumuzda her geçen gün daha belirgin hale geliyor. Gıda güvenliği, gıda güvencesi, ekolojik yıkımın önüne geçilmesi, bölgeler ve dolayısıyla topluluklar arası keskinleşen eşitsizliğin giderilmesi gibi dünyamızın ve ülkemizin önünde duran başat sorunların çözümü ve yönetimi için yerelin, kırsal korunması ve güçlendirilmesi Birleşmiş Milletler'in gündeminin merkezine yerleşmiş durumda. Birleşmiş Milletler'in 2014'ü "Aile Çiftçiliği Yılı", 2015'i "Uluslararası Toprak Yılı", 2016'yı "Uluslararası Bakliyat Yılı" ilan etmesi, kırsal stratejik öneminin makro politikalar bağlamında bir göstergesidir.

Göçün ağır etkilerine rağmen hala önemli bir nüfusu içinde barındıran ve toplam tarımsal üretimimiz içinde ağırlığını koruyan "kır", bugünün ve uzak-yakın gelecek planlamalarının içinde daha fazla yer almaya devam edecek.

Türkiye'de kırsal kalkınmaya en fazla gereksinim duyan bölgelerin başında kuşkusuz Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. Bölgenin yerel ve kırsal kalkınma çalışmalarının vizyonunu oluşturan ve yerel dinamikleri harekete geçirebilen en önemli aktör kuşkusuz GAP Bölge Kalkınma İdaresi'dir. Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı'nın bir sivil toplum kuruluşu ve üniversite ile birlikte oluşturulması fikri, GAP BKİ'nin vizyonunun bir yansıması olduğunun altı çizilmelidir.

Özyeğin Vakfı, kırsal ve yerel kalkınmaya Bitlis ve Kilis örneklerinde olduğu gibi uzun erimli saha uygulamalarıyla, alanda çalışan uzmanların kapasitelerini artırmak üzere düzenlediği sertifika programlarıyla ve akademik çalışmalarla yerel kalkınma modelleri oluşturmaya, politikaları etkilemeye ve tarla ile akademi arasında köprü olmaya çalışmaktadır.

Elinizdeki bu çalışma GAP BKİ, Hüsnü M. Özyeğin Vakfı ve Özyeğin Üniversitesi'nin temsil ettikleri kamu-STK-üniversite işbirliğinin bir ürünüdür.

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Planını hazırlayan değerli akademisyen dostlarımıza, saha uzmanlarına, stajyerlerimize sonsuz teşekkür ederiz.

Çalışmanın hazırlık aşamasında gerek bölgeye dair bilgi, belge paylaşımında gerek ev sahibi olarak sorun tespitlerini ve çözüm önerilerini paylaşan kamu idarecilerine, sivil toplum kuruluşu yöneticilerine, belde belediye başkanlarına ve kapısını bize açan Besni halkına şükranlarımızı sunuyoruz.

Dileriz bu rapor Besni ve köylerinin hak ettiği gelişimine katkı sağlar.

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA PROGRAMI 2019-2023

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	06
Yaklaşım ve Yöntem	10

BESNİ İLÇESİNİN TARİHİ ve FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ İÇİN MEVCUT DURUM ANALİZİ

Nüfus Dağılımı	15
Önemli Tarım Ürünleri Üretimi	15
Hayvan Varlığı	17

BESNİ İLÇESİ TURİZM POTANSİYELİ ve KULLANIM DURUMU

Turistik, Doğal ve Kültürel Değerler	18
Turizm Gelişim Alanları ve Strateji Yaklaşımları	23

BESNİ İLÇESİ KIRSAL YERLEŞİMLERDE SOSYO-EKONOMİK ve TARIMSAL YAPI ANALİZİ

Demografik Yapı ve Göç Hareketliliği	37
Sosyal Kurumlar ve Örgütlenme Örüntüleri	38
Temel Geçim Kaynakları	41
Alt ve Üst Yapı Durumu	46
Arazi Varlığı ve Kullanım Durumu	53
Bitkisel Ürünlerin Değerlendirme ve Pazarlanma Biçimleri	55
Girdi Kullanım Bilinci ve Duyarlılığı	62
Hayvancılık Faaliyetleri ve Hayvansal Ürünlerin Değerlendirme-Pazarlanma Biçimleri	64
Temel Sorun Saptamaları ve Çözüm Yaklaşımları	65
Yerel Halkın Beklentileri ve Kalkınma Sürecinde Rol Tanımlamaları	67
	72

BESNİ İLÇESİNDE TARIMSAL ÜRÜN İŞLEME ve PAZARLAMA YAPISI

	73
--	----

İÇİNDEKİLER

BESNİ İLÇESİNDE KIRSAL KALKINMA DİNAMİKLERİ ÜZERİNE PAYDAŞ GÖRÜŞLERİ

BESNİ İLÇESİ UMUTVAR ÜRÜNLERE YÖNELİK ALT SANAYİ GELİŞTİRME VE DEĞER ZİNCİRİ ANALİZLERİ

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ ANALİZİ

Genel Kırsal ve Tarımsal Saptamalar ve Ekonomik Kalkınmaya Yönelik Ana Faaliyet Unsurları	86
Kırsal Kalkınma Stratejisine İlişkin SWOT Analizi	87
Tarımsal Yapının İyileştirilmesine Yönelik Eğitim Konuları	91
Kırsal Kalkınmada Kısa-Orta-Uzun Hedefler	94
Konu Temelli Köy Kümeleri Önerileri ve Gerekçe	96
Kırsal Kalkınma Açısından Ön Plana Çıkan Alanlar ve Proje Konuları	99
Sürdürülebilirlik Unsurları	111
Hedefler	113
Nicel Etki Değerlendirme, Sosyal Etki Analizi	115
	116

Sonuç ve değerlendirme: KIRSAL KALKINMA PROGRAMI EYLEM PLANI

EKLER

Ek:1. Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programına Psikolojik Yaklaşım Desteği	120
---	-----

Ek:2. Bölgesel Tasarım Açısından Besni İlçesinde Kırsal Kalkınma Programı

Ek:3. Besni İlçesi Küçükbaş Hayvancılık ve Süt Ürünleri İşleme Ön Fizibilitesi

Ek:4. Besni İlçesi Meyve-Sebze Kurutma Tesisi Projesi Ekonomik Analiz

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA PLANI

GİRİŞ Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

GAP Bölge Kalkınma İdaresi ve Hüsnü M. Özyeğin Vakfı, GAP Bölgesinde model olabilecek “kırsal kalkınma programları” uygulamak üzere işbirliğine gitme kararı almışlardır. Burada temel hedef; Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ekonomik büyüme, toplumsal kalkınma, sosyal gelişme ve istihdam artışı sağlanarak ilçelerde yaşayan vatandaşlarımızın refah, huzur ve mutluluğunun artırılmasıdır. Bu çalışmaların hedeflerinden bir diğeri ise; GAP Bölgesi içinde ve GAP Bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması amacıyla yeni ulusal ve bölgesel kalkınma politikalarıyla uyumlu bir şekilde, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve gelirin artırılması sayesinde bölgesel ve il düzeyinde kalkınmaya katkı sağlanmasıdır.

Özyeğin Vakfı’nın 2008 yılında başladığı kırsal kalkınma programına dayanak teşkil eden stratejik yaklaşım, temel olarak Birleşmiş Milletler Milenyum Hedefleri’ni referans almıştır. Program bütünlüklü bir kalkınma yaklaşımı ile insan refahını etkileyen tüm unsurları kapsayan ve yaşam kalitesini çok yönlü yükseltmeyi hedefleyen bir perspektifte kurgulanmıştır. Aşırı yoksulluk ve açlığın bertaraf edilmesi, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, cinsiyet eşitliğinin ve kadın haklarının geliştirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının geliştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla savaş, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için küresel bir ortaklığın geliştirilmesi milenyum hedefleri Bitlis/Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Programı ve Kilis/Ravanda Havzası Kırsal Kalkınma Programı’nın perspektifini oluşturmuştur. Milenyum hedeflerinin Özyeğin Vakfı’nın kalkınma programına izdüşümü ise şöyledir:

- Ekonomik Kapasitenin Güçlendirilmesi
- Sosyal Refah
- Kadının Güçlendirilmesi
- Altyapı
- Doğal Varlıklar
- Örgütlenme ve Sürdürülebilirlik
- Kırsal Politikaların Etkilenmesi
- Ortaklıklar ve İşbirlikleri

Eylül 2015’te dünya liderleri tarafından Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi (2030 Agenda for Sustainable Development) çalışmasına istinaden 17 hedef ile ilgili olarak 1 Ocak 2016 tarihinde BM tarafından resmi uygulama süreci başlatılmıştır. (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Türkiye’nin Mevcut Durum Analizi Projesi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Aralık 2017, s:18.). Ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne dair yaklaşımlarının 3 farklı kategoride toplandığı görülmektedir. Fransa, Norveç, Almanya gibi gelişmiş ülkeler bütüncül bir yaklaşımla temel politika dokümanlarına entegre etmekte, sosyo-ekonomik gelişmişliklerinin de yardımıyla iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim gibi başlıklarda seçilmiş hedefleri öncelikli olarak gündemlerine almaktadır. İkinci gruptaki az gelişmiş ülkelerde, yoksulluğun azaltılması ile ekonomik ve sosyal kalkınma başlıklarındaki hedefler diğer hedeflere kıyasla öncelik taşımakta ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kurumsal kapasite ve politika çerçevesinin oluşturulması önemli olmaktadır. Brezilya, Meksika, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin kalkınma politikalarına doğrudan entegre edilmesine ve kurumsal yapıların etkinleştirilmesine önem verildiği saptanmaktadır. (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Türkiye’nin Mevcut Durum Analizi Projesi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Aralık 2017, s:19.) .

Türkiye 1992 yılında Rio’da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan sonra 1996’da sürdürülebilir kalkınma kavramına somut olarak 7. Kalkınma Planı’nda yer vermiş ve konuyu kamusal düzeyde gündemine almış, sonraki yıllarda bu kavramı kalkınma planlarına ve birçok politika belgesine yansıtmıştır. (A.g.e., s:29.). Türkiye bugün 11. Kalkınma Planı’nı oluştururken; Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ışığında kalkınma yaklaşımına bir perspektif oluşturmayı hedeflemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), göstergeler konusunda BM çalışmalarını yakından takip etmekte ve 2030 Gündeminin izleme bölümünün küresel göstergeler temelinde de merkezi bir rol oynamaktadır. (A.g.e., s:30.)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) kapsamında Türkiye’nin mevcut durumu ve hedeflere dair yaklaşımları, Kalkınma Bakanlığı’nın hazırladığı analizde, her bir hedef için ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Besni ilçesi ve kırsalının kalkınmasını konu edinen bu yatırım planı, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’nin vizyonunu yansıtmaktadır. BM’nin hedef olarak belirlediği 17 başlık ve alt başlıklarının genel olarak ülkemiz, özel olarak Besni ve köylerinin

mevcut ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı, ihtiyaçları ve olanaklarına karşılık gelen hedefleri; bu yatırım planının faaliyet ve hedefleri olarak yerini almıştır. Bu bağlamda BM'nin 17 üst başlıkta toplanan SKH hedefleri içinde aşağıdaki hedefler, Besni İlçesi yatırım planının vizyonunu teşkil etmektedir:

Yoksulluğa Son: Yoksulluğun ortadan kaldırılmasının istihdam, ekonomik büyüme ve yenilikçilik bağlamında ele alınması öne çıkmaktadır.

Açlığa Son: Türkiye'de gıdaya erişimin yetersizliğinden ziyade beslenmenin niteliği öne çıkmaktadır; ayrıca bu bağlamda tarım alanlarının yeterliliği ve verimliliği, iyi tarım uygulamalarının geliştirilmesi, iklim değişikliğiyle mücadele, karadaki yaşam ve sudaki yaşam hedefleriyle ilişki içinde ele alınmalıdır.

Sağlıklı Bireyler: Türkiye'nin sağlık personelinin kapasitesini güçlendirmesi, cinsel sağlık/üreme sağlığı ve tütünle mücadele alanlarındaki iyileştirmeleri sürdürmesi, yeni gelişen riskler çerçevesinde çevre sağlığına yeni bir perspektifle öncelik vermesi ve trafik kazalarını azaltacak önlemleri sıkılaştırması gerekmektedir.

Nitelikli Eğitim: Eğitimde fiziki altyapının geliştirilmesi, eğitim müfredatının dijital dönüşüme uygun hale getirilmesi ve nitelikli istihdam perspektifine göre güçlendirilmesi Türkiye'de eğitim hedefi kapsamında öne çıkan ihtiyaçlardır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine dair; siyasi temsil, ekonomik etkinlik, işgücüne katılım, mesleki-teknik eğitim ve teknoloji kullanımı alanlarında kadın-erkek eşitsizliğinin giderilmesi başlıkları öne çıkmaktadır.

Erişilebilir ve Temiz Enerji: Türkiye özelinde enerji kaynaklarında ithalata bağımlılığın azaltılması ve enerji arz güvenliği önem arz etmektedir. Bu doğrultuda enerjinin sanayi, istihdam, yenilikçilik ve sürdürülebilir şehirler başlıkları ile etkileşimi bütünlük olarak ele alınmalıdır.

İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme: Türkiye özelinde ekonomide yenilikçilik ve teknolojik uygulamalara dayalı bir dönüşümün sağlanması; istihdam ve ekonomik büyüme hedefi için önem arz etmektedir.

Eşitsizliklerin Azaltılması: Eşitsizliklerin azaltılması hedefi, görece yoksulluğun azaltılması, dezavantajlı kesimlerin ekonomik ve sosyal yaşama katılımının güçlendirilmesi başlıklarıyla Türkiye özelinde öne çıkmaktadır.

Sorumlu Tüketim ve Üretim: Sürdürülebilir üretim ve tüketim hedefi, Türkiye'de sürdürülebilir ekonomik büyümenin yakalanması için etkili amaçlardan birisidir.

İklim Eylemi: İklim değişikliği ile mücadele amacı için Türkiye'de diğer belirlenen hedefler ile koordineli bir çalışma ve yaklaşım gerekmektedir.

Karasal Yaşam: Karadaki yaşamın iyileştirilmesi hedefinde, şehirleşme ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri nedeniyle artan olumsuz baskıların hafifletilmesi önem arz etmektedir.

Hedefler için Ortaklıklar: Küresel ortaklıklar hedefinin, ülkenin diğer ihtiyaçlarıyla birlikte değerlendirilerek geliştirilmesi önemli görülmektedir. (A.g.e., ss:225-227.)

Besni ilçesini konu alan bu planın temel amacı; kırsal alanda sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan yerelde farklılaşan sosyal ve ekonomik özellikleri, gereksinimleri, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak GAP Bölgesi'nde diğer ilçelerde de uygulanabilecek kırsal kalkınma programlarının yol göstericiliğine katkıda bulunmaktır. Plan saha uygulamalarının yanısıra GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Özyeğin Vakfı ve Özyeğin Üniversitesi'nin kurumsal kimliklerinde yansımaları bulan kamu-üniversite işbirliğinin, akademik çalışmalara olanak tanıyacak bir mecra yaratmasını da amaç edinmektedir.

Çalışmanın temel amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Besni ilçesinin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak,
- İlçenin tarımsal yapısını analiz etmek,
- Kalkınma çalışmasına temel olacak mevcut durum analizini gerçekleştirmek,
- İlçede kalkınmanın önündeki engelleri ve sorunları belirlemek,
- Kapsama giren köylerin-kasabaların sosyo-ekonomik ve tarımsal yapısı hakkında analizlerde bulunmak,
- İlçede tarıma dayalı sanayi yapısı hakkında bilgi vermek ve işlemeye konu olabilecek ürünleri saptamak,
- Önde gelen ve potansiyel sergileyen "umutvar" ürünlerle ilgili fizibilite etüdü/ analizinde bulunmak,
- Kadınların yaşadıkları topluluk içinde güçlenmelerini sağlamak,
- Köylerde eğitim kalitesini yükseltmeye yönelik çalışmalarda bulunmak,
- Ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik altlık oluşturmak,
- Gençler başta olmak üzere, köy ve ilçe merkezinde yaşayan insanların yaşadıkları coğrafyaya aidiyetlerini güçlendirecek sosyal ve kültürel gelişim mecralarını oluşturmak,
- İlçenin kırsal kalkınmasına yönelik strateji analizinde bulunmak ve kalkınmaya ilişkin faaliyet tanımlarını ortaya koymak,
- Besni ilçesi kırsal kalkınma eylem planını belirlemektir.

Çalışmanın kapsamını Besni ilçe merkezi ile köyleri-beldeleri oluşturmuştur. Ayrıca, konu ile ilgili kurum, kuruluşlar ile anahtar kişiler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Yaklaşım ve Yöntem

Çalışma katılımcı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Sahalarda konu ile ilgili tüm paydaşlar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma kapsamında mevcut resmi verilerin yanı sıra köylerden-kasabalardan bilgi derlenmesine çalışılmıştır. Kalkınma programlarının tasarlanması için de bir yöntem önerisi sunma iddiasında olan bu çalışmanın aşamaları aşağıda belirtildiği biçimdedir:

Hazırlık:

1. Programı hazırlayacak uzman ekip, GAP BKİ ve Özyeğin Vakfı yöneticileri kırsal kalkınma stratejisini değerlendirildi.
2. Uygun alan seçim kriterleri kalkınma stratejisine göre belirlendi. Bu kriterler:
 - Sürekli yaşayan hane sayısı ve genç nüfus,
 - Üreten insan kaynağı, aktif işgücü varlığı,
 - Dayanışma veya çatışma kültürü, kan davasının olup, olmadığı,
 - Erkekler ile kadınlar arası iş bölümü ve dayanışma,
 - Güvenlik hassasiyeti,
 - İşlenebilir toprak varlığı,
 - Yapılan tarımsal ve hayvansal faaliyetler,
 - Tarımsal ve hayvansal üretimin dışında elde edilen gelir kaynakları,
 - Tarımsal ve hayvansal üretimden uzaklaşıp, uzaklaşmadığı,
 - Kır ve kent bağlantıları, göç eğilimi,
 - Mevsimlik işgücü hareketliliği,
 - Örgütlenme potansiyeli ve eğilimi,
 - Kamunun yaklaşımı, kamusal hizmetlere yatkınlık,
 - Ürün deseni, pazara yönelik ürün varlığı ve üretimi,
 - Toprak mülkiyeti yapısı, yoksulluk ve yoksunluk durumu.
3. Hızlı kırsal değerlendirme ve gözlem formları yarı yapılandırılmış bir form halinde hazırlandı.
4. Çalışılacak alanla ilgili literatür toplandı.

Sırasında:

5. Bölge, il, ilçe ve köyler özelinde çalışılan alana özgü sorunların, yatırımların ve projeksiyonların anlaşılması için ilgili kamu kurumlarıyla, üretici örgütleriyle ve STK'larla ilk görüşmeler yapıldı.
6. İlk köy keşif ziyaretleri –tüm köyleri ve beldeleri içine alacak biçimde- gerçekleştirildi. Hızlı gözlem formları dolduruldu ve dar görüşmeler gerçekleştirildi.
7. İlk ziyaretler sonrasında önceden belirlenmiş kriterler eşliğinde ekip değerlendirmesi yapıldı.

8. Kriterlere uygun olan ve ekibin ortaklaştığı köylere ikinci ziyaretler gerçekleştirildi.
9. Erkeklerle odak grup toplantıları yapıldı. Bu toplantılarda ihtiyaç & potansiyel analiz formu dolduruldu ve grup tartışmasının sonuçları not edildi.
10. Kadınlarla odak grup görüşmeleri yapıldı. Yarı yapılandırılmış bu odak grup çalışmalarının çıktıları not edildi.
11. Köy içi geziler yapıldı.
12. Her odak grup sonrası elde edilen bilgiler ekip içinde tartışıldı ve derlendi.
13. Odak grup görüşmeleri sırasında alınan notların günlük raporlanması sağlandı.
14. Açık kalan ya da çelişik bilgilerin sağlanması, anahtar kişiler veya gruplarla yapılan üçüncü görüşmelerle yapıldı.
15. Seçilen köylerde ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri ilgili yerel kamu kurumları, STK'lar ile yapılan ikinci tur görüşmelerde ele alındı.
16. İlçe ve beldede esnaf ziyaretleri ve görüşmeleri gerçekleştirildi.

Sonunda:

17. Uzman ekip kendi uzmanlık alanlarına göre analizlerini, proje önerilerini raporladılar.
18. Farklı uzmanlık alanlarından gelen damıtılmış raporlar, ortaklaşmış stratejiye uygun olarak kapsamlı raporlara dönüştürüldü.

Sonraki Adımlar:

19. Oluşturulan taslak kalkınma programı ve bütçe projenin muhatapları olan köylüler, yerel kamu idarecileri, üretici örgütlerinin ve STK'ların temsilcileri ile çalıştaylar aracılığıyla tartışılacak,
20. Çıkan sonuçlar çalışmaya katılan veya katılmayanlara gönderilerek yazılı önerilerinin alınması sağlanacak,
21. Program revize edilecek ve uygulama aşamasına geçilecek.

Çalışmada ana materyal olarak; istatistikler, raporlar, brifing raporları, kurum görüşleri, anahtar kişilerle görüşmeler, işletme ziyaretleri bilgileri, değerlendirme soru formu, yerleşim düzeyi hızlı kırsal değerlendirme formları ve odak grup görüşmelerinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Gerek masa başı, gerekse alan çalışmaları sonucunda köyler alt bölge-köy kümeleri, refah-ekonomik potansiyel temelinde belirlenmiş ve buralarda yapılacak faaliyetlere ilişkin tanımlama ve zamanlama önerilerinde bulunulmuştur.

BESNİ İLÇESİNİN TARİHİ ve FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

M.Ö. 5000 yılına uzanan tarihi ile Doğu Anadolu'nun eski yerleşim merkezlerinden biri olarak dikkat çeken Besni, aynı zamanda çok hareketli sanayi ve eski ticaret kenti oluşu ile tanınır. Bunda Halep Ticaret Yolu üzerinde oluşu kadar, savunmaya son derece elverişli yapısı ve muntazam bir kaleye sahip oluşunun da büyük bir payı vardır. Sulak ve ormanlık arazi varlığı ile çekiciliğini her dönemde canlı tutmuştur. Bu yüzden "Cennete Eş" anlamına gelen Bethesna, Bihicti, Bisni gibi isimlerle söylenegelmiştir. Bunlar, Saka-İskit Türklerinin Varsak, Türkmenlerin Avşar ve Çerkez oymakları olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır.

Tarihinde birçok saldırılara da hedef olan Besni, özellikle Moğol ve Timur'un istilalarına karşı destanlaşan kahramanlıkları ile Yıldırım Beyazıt'tan takdirname alan ilk şehirdir. Osmanlı padişahlarından Yıldırım ve Yavuz Besni'ye uğramış, Baybars, Buldaç, Kamil, Süleyman adlı Türk komutanları da Besni'de ağırlanmıştır. Evliya Çelebi'nin "Hayran Kaldım" dediği yer yine Besni'dir.

Osmanlı döneminde el sanatları bakımından zirveye çıkan Besni, Anadolu'nun her yerinden gelen tüccarların akınına uğradığı, kervanların konakladığı bir yer olarak da tarihe mal olmuştur. İstiklal Savaşı döneminde, milli bir ruhun savaş boyunca Besni'de de varlığına şahit olunur. İlk mebus Reşit Bey'in Sivas Kongresi'nde Atatürk'ün en yakın çalışma arkadaşı olarak maddi ve manevi destek verdiği de bilinmektedir. Ayrıca Hüveydi aşireti reislerinden Hasan ve Yusuf Beyler'in kurup organize ettiği Kuvâ-yi Milliye teşkilatı Antep ve Maraş savunmalarında büyük rol oynamıştır. Hatta Antep'teki Fransız silah deposuna ilk baskını yaparak birçok askeri esir alan yine bu teşkilattır. M.Ö. 450 yıllarında Akatların bölgeye gelmesi ile başlayan egemenlik yarışına sırası ile Hititler, Huri Mitaniler, Kummur, Asurlar, Persler, Sökrit, Komagene, Roma, Bizanslılar katılmış ve Hz. Ömer devrinde Müslümanlığı kabul eden ilçe halkı Osmanlı egemenliğine kadar; Emevi, Abbasi, Memlûk, Selçuklu ve kısa süreli olarak Moğol tabiiyetine katılmışlardır.

1620 yılında 16.000 nüfusa sahip bir şehir olarak parlak bir geçmişe sahip olan Besni, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Malatya ve Gaziantep illerine bağlı bir sancak olarak idari yapısını sürdürmüştür; 1954 yılında da Adıyaman iline bağlanmıştır. Besni ilçesinin idari konumu tarih sırasına göre aşağıda sıralanmıştır:

- 1926'da Besni Malatya ilinden ayrılarak Antep'e bağlanmıştır.
- 1933'de Besni Antep'ten ayrılarak yeniden Malatya iline bağlanmıştır.

- 1933-1934 yıllarında Eski Besni'nin yerinin genişlemeye müsait olmaması ve motorlu taşıtların gitmesine müsait cadde ve sokaklarının olmayışı nedeniyle Besni kazasının yerinin değiştirilmesine karar verildi. Anlatılanlara göre yer tespiti için gelen görevliler Kayaardı yolu üzerindeki Çat olarak bilinen yere taşınmasının uygun olduğuna karar verir, şehrin taşınması için Çat diye şimdiki Çat Mahallesi'nin olduğu yer gösterilir. Böylece şehir şimdiki yerinde kurulmuş olur.
- 22 Haziran 1954'te çıkarılan bir kanun ile Besni yeni kurulan Adıyaman İline bağlanarak, Adıyaman'ın ilçesi oldu. (<http://www.besni.bel.tr/sehir/besni-tarihi/5/>)

Besni ilçesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Adıyaman ilinin batı kesiminde yer alır. İl merkezine 44 km, Gaziantep'e 95 km uzaklıktadır. İlçe, kuzeyden Tut ilçesi, doğudan Adıyaman Merkez ilçe, güneydoğudan Fırat Nehri ve nehrin diğer yakasında Şanlıurfa ilinin Halfeti ve Bozova ilçeleri, güneyden Gaziantep ilinin Araban ilçesi, kuzey ve batıdan Gölbaşı ilçesi ve güneybatıdan Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ilçesi ile çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 1.327 km²'dir. İlçe merkezinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1.050 metre olarak belirlenmiştir.

Besni ilçesi, Adıyaman il merkezine, Gölbaşı ilçesine ve Gaziantep'e asfalt karayolları ile bağlıdır. Çevre il ve ilçelere bağlantısı bu yollarla sağlanır. İlçeye bağlı 64 köy ve ilçe merkezi dışındaki 5 beldeye ulaşım, yılın her dönemi rahatlıkla sağlanabilmektedir. Demiryolu ulaşımı Gölbaşı istasyonundan yapılmaktadır. Havayolu ulaşımı ise, Gaziantep ve Adıyaman hava alanları üzerinden sağlanmaktadır.

İlçede Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz iklimlerinin karışımı olan bir iklim hüküm sürer. Besni'deki iklim, Akdeniz iklimiyle Doğu karasal iklim arasında bir özellik gösterir. Atatürk Barajı'nın yapılmasıyla ilçenin ikliminde hissedilir bir farklılık meydana gelmiş, nem ve yağış miktarı artmıştır. İlçede, sonbahar ilk don tarihi Kasım ayının sonuna, ilkbahar son don tarihi ise Mart sonu Nisan başına rastlamaktadır. Bu durum kısa sayılamayacak bir bitki yetiştirme aralığına imkân vermektedir. En soğuk ay Ocak, en sıcak geçen ay ise Temmuz'dur. Ocak ayı ortalama sıcaklık 5,2 C°, maksimum sıcaklık 13 C°, minimum sıcaklık -3 C°'dir. Temmuz ayında ise ortalama sıcaklık 35 C°, maksimum sıcaklık 38 C°, minimum sıcaklık 25 C°'dir. Yıllık yağış ortalaması 704,5 mm'dir. Kar, Aralık sonu, Ocak ve Şubat aylarında yağar.

Besni ilçesi, Güneydoğu Toroslar'ın güneyinde, bu sıraya ait Yumrutepe'nin eteklerinde kuruludur. İlçenin kuzey ve batı kesimi dağlık ve engebelidir. Güneye doğru alçalan tepeler dikkat çeker. Önemli dağları; kuzey ve batıda Kocadağ, Heyik (Geyik) Dağı, Guz Dağı ve Pohin Dağı, güneyde ise Kızıldağ'dır. İlçede rakım genellikle yüksek olup, özellikle kuzey kesimi yayla özelliği taşır. Bu nedenle hava sıcaklığı çevre

il ve ilçelere göre 3-5 derece daha düşüktür. İlçenin güney kesimi, Kızıldağ bölgesi hariç, genellikle verimli ovalarla kaplıdır. Halk arasında "Yazı" diye adlandırılan bu bölgenin doğu kesiminde Beşyol (Sahantil) Ovası, güneydoğu kesiminde Kızılın Ovası, batı kesiminde Keysun (Çakırhöyük) Ovası yer almaktadır. Bu ovalar bir yandan Keysun Çayı ve Sofraz Çayı ile sulanırken, son yıllarda çok miktarda sondaj yapılarak çıkarılan sularla sulanmaktadır.

İlçenin önemli akarsularından biri Fırat Nehri, Göksu Irmağı, Ağdere (Akdere), Sofraz (Değirmen Çayı) ile Tavaş ve Çövenek sularının birleşmesinden meydana gelen Keysun Çayı'dır. Türkiye'nin en büyük nehri olan Fırat, Besni ilçesinin güneydoğusundan geçer ve Şanlıurfa'nın ilçeleriyle arasında sınır çizgisini oluşturur. Bunun yanı sıra ilçede birçok akarsu bulunmakta olup, bunlardan önemli ölçüde tarımsal sulamada yararlanılmaktadır.

İlçenin kuzey ve kuzeybatıdaki dağlık kesimleri zayıf ormanlarla kaplıdır. Ormanlarda genellikle meşe, kızılçam ve çınar ağaçları yer alır. İlçenin batı ve güneybatı kesimindeki ormanlarda yetişen menengiç ağaçlarına fıstık aşısı yapılarak fıstık bahçeleri oluşturulmuştur. Bu durum ilk bakışta orman tahribatı ya da ormanlık alanların daralması gibi gözükse de, hem ağaçlar ıslah edilerek korunmakta, hem de ekonomiye önemli miktarda girdi sağlanmaktadır.

Besni ve çevresinde yetişen, bir kısmı yenilen, bir kısmı tıbbi-aromatik bitki olarak kullanılan yabancı bitkiler bulunmaktadır. Bu bitkiler şunlardır; kozgoç, çiğdem, yer elması, körmən, yağlıca, çördük, hardal, katır tırnağı, kurt çınağı, ispatan, yarpuz, baldıran otu, ışgın, göbelek (mantar), yemlik, pırpırım, reyhan, ebem kömeci, eşgilice ve acı kavundur.

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ İÇİN MEVCUT DURUM ANALİZİ

Nüfus Dağılımı

Besni ilçesi tarihsel süreçte, farklı toplumsal dinamikler (siyasi, eğitim vs.) nedeniyle yurt içi ve dışına yoğun göç vermiş bir ilçedir. Bu durum köylerde de kendini göstermektedir. Özellikle 70'li yıllarda bölgede yaşanan ağır kuraklık ve 80 sonrasında da siyasi nedenler ile yoğun göç verildiği -yaşlı görüşmelerinde- ortaya çıkmıştır. Ancak saha araştırmasının yapıldığı 2018 yılında, kırdan kente göç eğiliminin yavaşladığı bir süreç yaşanmaktadır. Gerçekleştirilen tüm odak gruplarda ve köylerde -özellikle genç erkeklerde- mevsimlik olarak göç tespit edilmiştir. Ancak kentsel alanlara geri dönüşsüz göç etme eğilimi çoğunlukta tespit edilmemiştir.

Tablo.1. Yıllara Göre Besni İlçesi Nüfus Hareketliliği

Yıllar	2017		2015	2010	2000	1990	1985	1980	1975	1970	1965
	%	Sayı									
Toplam	100	75,499	75.041	81.304	108.667	88.531	84.348	72.963	72.428	63.072	58.742
Erkek	50	37.802	37.570	40.358	54.396	44.617	42.386	36.594	37.387	31.346	29.916
Kadın	50	37.697	37.471	40.946	54.271	43.914	41.962	36.369	35.041	31.726	28.826
İlçe Merkezi	42,5	32.035	41.632	29.102	36.123	26.076	17.763	15.833	16.313	12.025	11.625
Köy / Kasaba	57,5	43.464	33.409	33.519	72.544	62.455	66.585	57.130	56.115	51.047	47.117

www.tuik.gov.tr

Tablo.1'de görüldüğü gibi, Besni ilçesi nüfusu 2000 yılına kadar düzenli bir artış gösterirken, 2000 yılından sonra düzenli bir biçimde azalışa geçmiştir. Fakat son 4-5 yıldır, göç hareketliliğinin durduğu görülmektedir. Nitekim 2015 yılına göre nüfus 2018 yılında çok az da olsa bir artış göstermiştir. Nüfusun %57,5'i köy ve kasabalarda yaşamakta olup, bu oran Türkiye ortalamasının çok üstündedir. Bu, ilçenin tarım ve kır ağırlıklı yapısını ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Önemli Tarım Ürünleri Üretimi

Besni ilçesinin tarımsal üretim potansiyeli yüksektir. Geniş tarım arazilerine sahip ve üretim deseni oldukça çeşitlilik göstermektedir. İlçe genelinde 1.327.000 dekar (Tablo.2) arazi vardır. Temel geçim kaynağı bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalıdır. İlçenin kuzey ve batısı dağlık ve engebeli bir görünüme sahiptir. Genel olarak bu bölgelerde antepfıstığı üretimi ve bağcılık yapılmaktadır. Kuzey, batı ve nispeten

güneyde engebeli ve dağlık topografya ile çevrelenen ova kesimi, pompaj sulama ile sulanmaktadır. Bu bölgelerde, başta buğday olmak üzere, arpa, pamuk ve mısır üretilmektedir.

Tablo. 2'de görüldüğü gibi, ilçe 1.327.000 dekar araziye sahip olup, bunun %54'ünde tarım yapılmaktadır. Tarım yapılan arazinin yaklaşık %30'u sulu tarım arazisidir.

Tablo.2.Besni İlçesi Arazi Kullanım Durumu

Kullanım Durumu	Alan (%)	Alan (dekar)
Tarla arazisi	37	490.986
Bağ-Bahçe arazisi	17	228.803
Mera	15	203.918
Koruluk-Orman arazisi	15	197.270
Nadas	-	-
Diğerleri	16	206.023
TOPLAM	100	1.327.000

Sulama konusunda son 20 yıl içerisinde, ilçenin bitkisel ürün deseninde ve üretim şeklinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 1980'lerden önce bitkisel üretimde çok büyük oranda kuru tarım sistemi uygulanırken, günümüzde sulu tarım uygulanan alan yaklaşık yüzde 29 civarındadır. Sulu tarım sisteminin artmasıyla birlikte çeşitlilik, verimlilik ve üretim artmıştır. Ancak, GAP'ın sulama imkânlarından henüz yeterince yararlanmamıştır. Bu nedenle sulama imkânları oldukça yetersizdir. Özellikle son 2-3 yıldır yaşanan yağış yetersizliği ve kuraklık bitkisel üretimi oldukça olumsuz etkilemiştir. *"Son 3 yıllık periyotta yıllık ortalama yağış miktarı azalmış ve bu durum bitkisel üretimde verim ve kaliteyi düşürmüştür."* Yörede bağ bahçe alanlarında ve sebze üretiminde, genellikle damla sulama sistemi uygulanmaktadır. Besni ilçesindeki Akpınar Barajı, yatırım programına alınmıştır. Bu barajın devreye girmesi durumunda, sulanacak alan ile birlikte ürün miktarı ve üretimde çeşitlilik artacaktır.

Tütün üretiminin kotaya bağlanması ve yerine ikame edilen ürünler yöre çiftçisini olumsuz etkilemiştir. Adıyaman'da tütün tarımına getirilen kısıtlamalar nedeniyle tarımsal üretimde son 15 yıllık süreçte yeni arayışlar başlamıştır. GAP BKİ ile Tarım ve Ormanlık Bakanlığı'nın destekleriyle il genelinde özellikle badem başta olmak üzere sert kabuklu meyve üretimine doğru bir yöneliş görülmektedir.

Tablo.3. Besni İlçesinde Önemli Bitkisel Ürünler

Ürünler	Ekim Alanı (dekar)	Üretim Miktarı (ton)
Antep fıstığı	183.180	21.699
Buğday	138.111	62.926
Arpa	120.688	51.482
Pamuk	36.200	19.856
Mercimek	31.000	5.540
Mısır	30.500	38.798
Üzüm	30.200	17.916
Nohut	17.400	3.168
Badem	9.350	828
Zeytin	9.081	818
Kavun, Karpuz	6.800	17.200
Biber	3.770	4.255
Biber (baharatlık)	1.600	2.736
Domates	1.290	3.238
İncir, Dut, Nar	513	587

Kaynak: Tarım ve Ormanlık Bakanlığı Bsni İlçe Müdürlüğü Verileri, 2017.

Besni ilçesi özellikle ova köylerinde sulu tarım alanlarındaki fırsatlardan, dağlık alanlarında ise zorunluluktan kaynaklanan özelliklerden dolayı, bitkisel üretim açısından çeşitliliği zengin olan bir ilçedir. Tablo.3'de görüleceği gibi, Besni ilçesi bitkisel ürünler açısından oldukça çeşitlilik göstermektedir. Yukarıdaki tabloya ek olarak şeftali, kiraz, kayısı, erik, kabak, soğan, yonca, sarımsak, patlıcan yetiştiriciliği de yapılmaktadır. İlçede en fazla yetiştiriciliği yapılan ürün, dağlık köyleri kapsayan Antep fıstığıdır. 183.180 dekar alanda Antep fıstığı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Antep fıstığını sırasıyla buğday, arpa, pamuk, mercimek, mısır ve üzüm izlemektedir. İlçede özellikle son yıllarda zeytin, badem, nohut tarımında belirgin bir artış söz konusudur.

Hayvan Varlığı

Besni ilçesi köylerinde hayvancılık faaliyeti üreticilerin ana uğraş alanlarından biridir. Yörede ağırlıklı olarak küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Büyükbaş hayvan sayısı son yıllarda azalmasına rağmen, hayvan ırkının iyileşmesi sonucu verimde artış olduğu söylenmektedir. Besni ilçesine ait hayvan varlığı Tablo.4'de gösterilmektedir. Buna göre ilçede 10.568 adet büyükbaş, 86.000 adet koyun-keçi varlığı bulunmaktadır.

Büyükbaş hayvanların yaklaşık %80'i melez ırklardan, %14'ü kültür ırkı hayvanlardan oluşmaktadır. Köylerde hayvan ırkını iyileştirmesi için ırk ıslahı faaliyetleri kapsamında suni tohumlama yapılmaktadır. Suni tohumlama genelde özel veterinerler tarafından uygulanmaktadır. Büyükbaş hayvanların süt verimleri saf ırklarda 15-25lt/gün, melez ırklarda 15-20lt/gün, yerli ırklarda 5-10lt/gün'dür. Ortalama süt sağım süresi 210-300 gün arasındadır. Küçükbaş hayvanların süt verimleri koyunda 400gr/gün, keçide 800-900 gr/gün'dür. Ortalama süt sağım süresi 120 gün civarındadır.

Tablo.4. Besni İlçesinde Hayvan Varlığı

Sayı	Cinsi
Sığır - toplam	10.568
Yerli	665
Melez	8.416
Kültür	1.487
Koyun	41.000
Keçi	45.000
Arıkovanı	5.600
Kümes hayvanları	16.000

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Besni İlçe Müdürlüğü Verileri, 2017.

BESNİ İLÇESİ TURİZM POTANSİYELİ ve KULLANIM DURUMU

Turistik, Doğal ve Kültürel Değerler

Besni tarih ve turizm açısından zengin bir ilçedir. Tarih boyunca burada egemenlik kuran medeniyetlerin bıraktığı tarihi eserler, kalıntılar ve ilçenin doğal güzellikleri gezilecek yerlerini oluşturmaktadır. Evliya Çelebi meşhur Anadolu gezileri sırasında, buraya da gelmiştir ve Seyahatnamesi'ne "Hayran Kaldım!" olarak yazmıştır. Besni ilçesinin başlıca tarih ve turizm değerleri aşağıda verilmiştir. (GAP BKİ - Entegre Kırsal Kalkınma Programı Kapsamında Besni Alt Bölge Kırsal Kalkınma Planı- 2012)

Besni Kalesi: Eski Besni ören yerinde, sivri ve yüksek bir dağın üzerinde kurulmuştur. Bölgede muhteşem manzaralar ve diğer yapı kalıntıları bulunmaktadır. Halk arasında kalenin içinde çarşı ve hamam olduğu yaygın bir şekilde söylenmektedir. Daha sonra

yapılan kaçak kazılar sonucunda bu iddiaları doğrular nitelikte bir kısım kemerler ve kubbeli yapılar ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, Değirmen Çayı'na giden yolun kenarındaki çeşmeyle birleşen bir yeraltı yolunun olduğu da söylenenler arasındadır. Kaleye ulaşan bir yol bulunmaktadır. Fakat kalenin tanıtımı yeterince yapılmadığından, bugüne kadar yeteri kadar turist çekememiştir.

Eski Besni: Kentin 4 km kadar güneyindedir. 1960-1965 yıllarına kadar Besni yerleşkesi olarak konumlanmıştır. Besni Kalesi'nin çevresi başta olmak üzere, geniş bir alana yayıldığı görülmektedir. Bugün bu kentten geriye birkaç cami, minare, hamam ve köprü kalıntısı kalmıştır. Kentte bir zamanlar 38 cami olduğu söylenmektedir. Eski Besni'nin taşları ve diğer malzemeleri kent yer değiştirdiğinde, Yeni Besni'nin imarında kullanılmıştır. Kent sağlam iken bilinen belli başlı camileri; Kavaklı Camii, Kurşunlu Camii (Külhanönü Camii), İdris Camii, Tahtaoba Camii, Çarşı Camii, Bahaddin Camii, Taş Camii, Kızılcaoba Camii, Bozmeke Camii, Ulu Camii'dir.

Kızılın Köprüsü (Göksu Köprüsü): Göksu Nehri'nin üzerine yapılmıştır. Zaten halk arasında Göksu Köprüsü de denilmektedir. Romalılar zamanında yapıldığı düşünülmektedir. Kızılın köyü yakınlarındadır. Yapılışı bakımından Adıyaman Kahta ilçesinde bulunan Cendere köprüsü ile benzerlik göstermektedir. Köprünün iki yakasındaki köylülerin anlaşmazlıkları sonucu, köylüler köprüyü orta yerinden patlatarak köprünün ortasını çökertmişlerdir. Günümüzde bu açıklık yaklaşık olarak 30 metre kadardır.

Üçgöz (Sofraz) Beldesinde Tarihi Kül Şehri Harabeleri: Beldede harabeler, minare ve diğer yapı kalıntıları bulunmaktadır. Yerleşimdeki belli başlı yapılar Hasan Paşa Cami, Ulu Cami ve Öksüz Minare'dir.

Şambayat ve Civarı: Şambayat Beldesi'nin kuzeydoğusunda Göksu kenarında halkın Gavur Kalesi dediği bir tepenin ırmağa bakan tarafında ilginç mağaralar vardır. Şambayat'ın güney doğusunda "Beylik Bahçe" denilen yerde tarihi bir höyük mevcuttur.

Çakırhöyük (Keysun) Beldesi ve civarı: Tarihte etkin rol oynayan tarihi Keysun Kalesi'nde, "Boybeği Sarayı" olarak adlandırılan bir saray harabesi bulunmaktadır. Bu sarayın Toktamış'a ait olduğu söylenir. Yine burada Hitit hiyeroglifleri bulunmuştur.

Dolmen Tipi Mezarlar: Karagüreç köyü ile Kargalı köyü arasındaki dağlık alanlarda çok sayıda Taş Devri'nden kalma Dolmen tipi mezar mevcuttur. Bu mağaralar iki uzun ve kocaman kayanın birbirine çatılması suretiyle oluşmuştur. Yukarı Söğütlü ve

Aşağı Söğütlü köyleri civarında da, duvarlarında insan kabartmaları bulunan tarihi mağaralar ve Kaya Mezarları, Roma ve Bizans dönemlerine atıldığı düşünülen kilise harabeleri ve mozaik alanları vardır.

Bağdat-Halep Yolu: Tarihi Bağdat-Halep Ticaret yolu Besni'den geçer. Kızılın - Suvarlı-Belören istikametinde uzanan ve tarihte zaman zaman savaş yolu da olan bu yol " İpek Yolu", "Bağdat Yolu", "Murad Yolu" gibi isimler almıştır.

Diğer Tarihi Yerler: İlçe tarihi ve arkeolojik eserler bakımından çok zengindir. Özellikle akarsuların kenarındaki kayalık alanlar başta olmak üzere, ilçenin hemen her tarafına yayılmış vaziyette (yaklaşık 500 adet) mağara ve kaya mezarı bulunmaktadır. Beşyol, Çakırhöyük, Şambayat, Levzin ile Yayıklı belde ve köylerinde birçok höyük mevcuttur. Genellikle ova kesimde yer alan bu höyüklerin savunma amacıyla ya da mezar anıtı olarak yapıldıkları düşünülmektedir.

Karagüveç (Kitiş) köyünün bulunduğu yerde eski bir yerleşme yeri bulunduğu, ancak çıkan siyah topraktan, bu şehrin yandığı tahmin edilmektedir. Güneyde Akkuyu köyünün bulunduğu yerde, eskiden Akşehir adında bir kasaba olduğu rivayet edilmektedir. Bazı kaynaklarda yörede varlığını sürdüren Sahantil-Hementil-Mırıltil gibi köy isimleri ile Hattuşil-Murşil gibi Hititçe kelimeler arasında bağlantı kurulmakta ve bazı tahminler yürütülmekte; bu isimlerin Hititler zamanından günümüze gelmiş olabileceği iddia edilmektedir.

Camiler: Eski Besni'de (Aşağışehir) camilerin çokluğu dikkat çeker. Bugün sadece Kurşunlu Cami ayakta. Bu cami 2006 yılında Vakıflar tarafından restore edilerek aslına uygun hale getirilmiştir. Diğer camiler yıkılmıştır. Sadece Tahtaoba Cami minaresi ve Ulu Cami minaresi sağlam şekilde durmaktadır.

Hamamlar: Eski Besni'de üç hamam faaliyet göstermiştir. Bekirbey Hamamı bugün harabe halindedir, Tahtaoba Hamamı'nın kalıntısı dahi kalmamıştır. Meydan Hamamı ise, 1970'li yıllara kadar çalışmıştır. Şu anda kubbeleri yıkılmış, ancak birkaç duvarı ayakta.

Çörmük Kaplıcası: Besni'nin 13 km doğusundadır. Su kükürtlüdür ve yaz aylarında (Temmuz-Ağustos) sudan bir koku yayılır. Koktuğu zaman şifalıdır. Cilt hastalıkları, basur, romatizma ve varisin yanı sıra, çeşitli ağrılara, mide, bağırsak hastalıklarına iyi geldiği kabul edilmektedir.

Değirmen Çayı (Su Gözü): Bu çay Besni'nin 15 km kadar güneybatısında, Toklu

köyü yakınlarından doğar. Bol ve temiz suyu, ağaçlık, bostanlık alanları ve kayalıklarda yüzlerce doğal mağarasıyla ilgi çekmektedir.

Besni ilçesinde bulunan SİT alanları şunlardır:

- İznik köyünde bulunan Levzin Höyüğü
- Atmalı köyünde bulunan Kaya Mezarları
- Yukarı Söğütlü köyündeki höyük
- Çakırhöyük beldesinde bulunan Höyük
- Oyalı köyündeki Mozaik tabanlı yapı
- Tekağaç köyündeki kaya mezarı
- Kargalı köyündeki Dolmen mezarlar
- Beşyol bucağında bulunan Hürük Höyüğü
- Çakır Höyük bucağında İkiiz Höyük
- Sarıkaya köyündeki Hementil Höyüğü
- Yeni köyde bulunan Dikilitaş
- Kutluca'daki Fal Höyük
- Çomak köyünde bulunan Hacıpınar yerleşmesi
- Kargalı köyünde bulunan Kargalı Höyük
- Dikilitaş köyünde bulunan Dikilitaş Roma Dönemi Nekropol Alanı
- Hacı Halil köyü sınırlarında bulunan Roma Dönemine ait Nekropol Alanı
- Hacı Halil köyünde Roma Dönemine ait Nekropol Alanı
- Karaağaç köyü civarındaki Roma Dönemine ait Nekropol Alanı
- Ören köyünde Roma Dönemine ait Nekropol Alanı
- Ören köyü Roma Dönemine ait Antik Taş Ocağı

Kültürel Yapı: Besni'nin kültürel yapısı, Eski Besni (Aşağışehir) olarak anılan, halk arasında bir diğer ismi de Azimşehir olan alanın kültürel yapısına dayalı olarak gelişmektedir. Günümüzde arkeolojik sit alanı olan bu şehir ticaret, el sanatları, ayakkabıcılık ve dokumacılık alanlarında bölgesinde ününü duyurmuştur. Aşağışehir'de 1960 yılından önce ayakkabıcılık ve dokumacılığın yanı sıra demircilik, bakırcılık, marangozluk, kuyumculuk, fırıncılık gibi sanatların oldukça gelişmiş olduğu bilinmektedir. 1940 yılında dokumacılar kendi aralarında örgütlenerek kooperatif kurmuşlardır. Yine aynı dönemlerde, dericilik dokumacılık kadar gelişmiş, bunun sonucu olarak Besni, ayakkabıcılıkta çevrenin merkezi durumuna gelmiştir. 1954 yılından sonra Besni dışına göç eden yerli halk, memleketlerinde yaptıkları uğraşları göç ettikleri yerlerde de sürdürerek önemli başarılar elde etmişlerdir. Buna örnek olarak, Merinos ve Padişah halılarının yöneticileri ile Uşak ilinde battaniye sektörüne hâkim olan Besnililer gösterilebilir.

Eğitim Bayramı: Besni Belediye Meclisi 15.10.1998 tarih ve 7/44 sayılı kararıyla her yıl 24 Ekim gününün Eğitim Bayramı olarak kutlanmasına karar vermiştir. Bu tarihten sonra Eğitim Bayramı'nın planlı ve programlı olarak her yıl kutlanması geleneksel hale gelmiştir. Mevcut durumda Türkiye'de ilk defa Besni'de her yıl Eğitim Bayramı kutlanmaktadır.

Kaybolan Meslekler: Besni'de tarihin değişik dönemlerinde var olmuş, günümüzde uygulanmayan ya da unutulmaya yüz tutmuş meslekler;

Dokumacılık: Besni, geçmişten beri el sanatlarında önemli bir gelişme göstermiştir. Eski Besni (Aşağışehir) başta dokumacılık olmak üzere çevre illeri geride bırakmıştır.

Köşgerlik: Yimeni dikme sanatı olsa da ayakkabıcılığın temelini oluşturduğu söylenebilir. Köşgerlikte Yimeni'nin tersten dikildiği, kunduracılıkta ise ayakkabı yapılırken çivi kullanıldığı ve o zamanlar ayakkabının sipariş üzerine yapıldığı ifade edilmiştir. Eski Besni'de bu işle meşgul 100 civarında esnafın olduğu, bu esnafın Köşger Pazarı denilen yerde zanaatlarını icra ettikleri ve işledikleri ürünleri sattıkları anlaşılmaktadır. Bu pazarın özelliği dükkânların birbirine bitişik olması, tahtalarla birbirinden ayrılması, tavanın toprak ve sadece arka duvarının tek ve bütün örme duvar olmasıdır. O dönemlerde, Köşger esnafı ürettiği Yimeni'yi bölgeye pazarlamaktadır. Üretilen Yimeni'ler Çerçiler tarafından çevre il, ilçe, belde ve köylere pazarlanmaktadır.

Karcılık: Buzdolabı ve buzun olmadığı dönemlerde, Besni halkı soğuk su ihtiyacını bir tas karlı ayranla veya karlı şerbetle gidermeye çalışmaktaydı. Teknolojinin unutturduğu mesleklerden olan karcılık, yukarıda belirtilen bir tas soğuk suyu insanlara sunan meslek olarak yer almaktadır. Kar yağdıktan sonra, Şubat ayı içerisinde önceden yapılmış olan yaklaşık 10 metre çapında 8 metre derinliğinde hazırlanmış olan karlıklara, 10-15 işçi tarafından kar basılmaktadır. Bu işlem karın toplanması, kar çukuruna yığılması, yığılan bu karın sıkışması için iyice bastırılması şeklinde olurken, bir kişi de karlığın etrafını yöre yapma (düzenleme) işiyle uğraşmaktadır. Basılmış karın toprak yüzeyinden yüksekliği 10 m civarında olmaktadır. Kar böylece yığıldıktan sonra bunun üzerine temiz samandan 20-25 cm'lik bir örtü oluşturulmaktadır. Bu örtü karı sıcaktan korumaktadır.

Şerbetçilik: Besni'de yapılan araştırmalara göre, eski dönemlerde, 60'ın üzerinde şerbet çeşidi bulunmaktadır. Şerbetçilik Besni'de meslek olarak yer almaktadır, hatta bir dönem bu sektörde kooperatifleşme gerçekleşmiştir. Şerbetçi esnafının Mart ayında Kızılın, Sallak, Atmalı, Çakallı ve Aşağı çöplü civarlarından meyan kökünü temizledikten sonra tekrar kurutup sakladığı ve şerbeti günlük olarak ürettiği

ifade edilmektedir. Aşağışehir'de tuluklarda satılan şerbet, karcılardan alınan karla soğutulmuş olarak satılmaktadır. Yukarı şehre (Yeni Besni) göç ile birlikte şerbetçiler için yapılmış olan metal kaplarda sırtta gezdirilerek satılmaya başlanmıştır. Buzdolaplarının üretilmesiyle birlikte kara ve karcılara ihtiyaç kalmadan şerbetin içine buz koyularak soğutulmaya başlanmıştır.

Nacarlık: Marangoz, kesilmiş ağaç parçalarına şekil vererek, günlük yaşamda kullanılan ağaçtan eşyaları yapan kişilere denmektedir. Aşağışehir'den günümüze doğru gelindiğinde nacarlık mesleğiyle uğraşanların sayısı azalmıştır. Besni'de nacarlar dışında ayrıca seyyar marangozlar da bulunmaktaydı. Bunlar Besni'den hayvanların üzerine yükledikleri aletleriyle köy köy dolaşır, köylülerin marangozluk işlerini yapmaktaydılar. Aşağışehir'de 40 marangoz dükkânının var olduğu söylenmiştir. Nacarlar o dönemde ağaç işlemede testere, kerpeten, keser, üdürgü (ağacı delmeye yarayan alet) ile çok ince işler yapmaktaydılar. Yaptıkları işler arasında kapı, pencere, dokuma tezgâhı, sandık, topaç, hallaç tokmağı, merdiven, tırabzan yer almaktadır.

Hallaçlık: öz itibarıyla pamuğun ipe dönüştürülmeden önce atılması yani tüy haline getirilmesi işlemidir. Hallaçlık pamuğu iyice tüylendirdikten sonra, evlerde kadınlar tarafından eğirilmekte, yani ipe dönüştürülmektedir. Bazen pamuğun içine keçi kılı da katılarak, iplikten çoban keçesi, kilim gibi eşyalar dokunmaktadır.

Turizm Gelişim Alanları ve Strateji Yaklaşımları

Besni tarihi ve arkeolojik kalıntıları, zengin kültürü ve el sanatları, doğal güzellikleri, topoğrafik yapısı, su kaynakları, tarımsal ürünleri, uygun iklimi ve lezzetli Besni Sofrası ile turizm potansiyeli oldukça yüksek olan bir ilçedir. Ancak tüm bu değerlerine rağmen, turizm ekonomik olarak önemli bir sektör haline gelmemiştir.

Adıyaman'ın en önemli turizm potansiyeli olan Nemrut Dağı'na, Gaziantep'ten ulaşım güzergâhında olmasına rağmen; turları ilçede tutacak aktiviteler henüz yaratılamamıştır. Besni kırsal turizm için en uygun bölgedir. Kırsal turizm; tarım ile turizmin harmanlandığı bir turizm anlayışı olduğundan, bölgeye en uygun turizm şeklidir. Kırsal turizm içinde tarih, doğa, kültür, agro vs. turizm çeşitlerinin hepsini barındırır.

Besni'de kırsal turizme ilişkin özel bir strateji ve eylem planı hazırlanmalıdır. Eğer bütüncül olarak bir anlayış kazanılmazsa, bunların devamlılığı olmayacaktır. Adıyaman Valiliğinin Kızılın köyünde bulunan Roma Dönemi'ne ait köprünün onarımını yapması ve sonrasında köprünün olduğu yere tesis kurulması Besni'de birçok kişi tarafından bilinmemektedir. Yapılan tesisin işletmesinin Kızılın köyünün muhtarlığına verileceği

alan çalışmalarında görülmüştür. Fakat bu yapılan çalışmalar hakkında köy muhtarının haberinin olmamasıyla, yapılanların bir faaliyet dışında bir şey olmadığı anlaşılmaktadır. Köprünün yanına yapılan tesisin ne amaçla yapıldığı, nasıl işletileceği, işleme için yeterli turizm hareketliliği olup olmadığı bilinmemektedir.

Çalışma kapsamına giren köyler ve beldeler, Besni'deki turizm değerlerinin en çok olduğu yerlerdir. Atmalı, Kızılın, Bahri köyleri ve Şambayat, Üçgöz beldeleri bunlardan bazılarıdır. Genel anlamda her köyde tarihi, kültürel bir değer bulunmaktadır. Bu köylerde ve beldelerde yapılacak çalışmalardan önce, bu bölgelerin stratejisi, eylem ve koruma planları yapıldıktan sonra faaliyetlere başlanılmalıdır. Yoksa bu bölgelerde plansız biçimde her yerleşim pay almaya çalışacak ve çıkar çatışması ortamları oluşacaktır. Kırsal turizm altyapısı oluşturulmadan bu bölge turizme açılmamalıdır; çünkü altyapı oluşturulmadan ve insanlar hazırlamadan yapılacak faaliyetler, gelecek konukların bölgeden mutsuz ve sorunlu ayrılmasına neden olacaktır. Bölgede mevsimlik işçi olarak turizm bölgelerine çalışmaya gidip gelen gençlerin olması, bu bölgede kaliteli eleman bulunmasını kolaylaştıracaktır. Yapılacak çalışmalarla bu gençlerin sürecin içine alınması için çalışma yapılmalıdır.

İlçe merkezinde turizm yöneltik otel dışında, konaklama tesisi bulunmamaktadır. İlçede bulunan Ustahan 3 yıldızlı bir otel olarak turizm sektörüne hizmet vermektedir. Otelde 52 oda, 9 süit, yüzme havuzu, halı saha ve oyun salonu bulunmaktadır. Fakat hizmet yetersizdir.

2017 Yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı desteği ile Neriman Şahin Güçhan tarafından derlenen Kommagene Nemrut Yönetim Planı içerisinde Besni ilçesi Tarih, Turizm, Kültür ve Ekonomik alanları ile ilgili yapılan çalışma önemli bir kaynak olarak alanda yapılacak çalışmalara rehberlik yapabilir. Bu çalışmada Besni ilçesine ilişkin vizyon ve stratejiler şu biçimde özetlenmiştir;

Vizyon:1. Arkeolojik değerleri ortaya çıkartılmış, tarihi/kültürel/doğal değerleri ile birlikte Eski / Yeni Atmalı ve Akkuyu'nun bütüncül olarak geliştirdiği turizm durağı.

Politikalar: Tarif edilen vizyona ulaşmak için Atmalı ve çevresi için 3 temel politika önerilmektedir:

1. Ören yerlerinin korumasının ve iyileştirilmesinin mevcut yerleşimle birlikte ele alınması.
2. Yerel toplumun koruma ve gelişme sürecine yasaya uygun olarak katılımının sağlanması.

3. Yerel toplumun koruma ve gelişme sürecine istihdamının sağlanması.

Temel Strateji Alanları: Tarif edilen vizyona ulaşmak için Atmalı ve çevresi için 3 temel strateji alanı belirlenmiştir:

1. Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım.
2. Kültürel turizm odaklı kalkınma.

Stratejiler, Projeler, Proje Hedefleri: Yukarıda tarif edilen temel strateji alanlarına ulaşabilmek için aşağıdaki tabloda stratejiler üretilmiş, proje isimleri ve proje hedefleri tarif edilmiştir.

Temel Strateji Alanı I. Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım

B Strateji 1. Alanda yüzey araştırması, bilimsel kazı ve temizlik çalışmaları yapılarak kaya mezarlarının açığa çıkarılması ve temizlenmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Atmalı Arkeolojik Araştırma Projesi; Mezarların mimarisi ve özellikleri üzerine detaylı arkeolojik araştırma yapılması
- Kaçak Mezarların Temizlenmesi Projesi; Alanda kaçak kazılarla açılmış olan mezarların temizlenmesi

B Strateji 2. Atmalı (Özbağlar) Kaya Mezarları'nın Atmalı Köyü ve Akkuyu mezrası ile birlikte bütüncül ele alınması Proje adı. Proje hedefi.

- Atmalı-Akkuyu Çevre Düzenlemesi Projesi; Atmalı-Akkuyu'nun çevre düzenlemesinin yapılması
- Atmalı-Akkuyu Kültür Köyü Projesi; Atmalı Köyü ve Akkuyu Mezrası'ndaki mimari değerleri ortaya çıkarıp, köyü sağlıklılaştırılmasına yönelik (sokak, kaplaması, açık alan düzenlemeleri, köy kahvesinin rehabilitasyonu, cephelerin boyanması, çöp toplama vb) uygulama ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi

B Strateji 3. Kaya mezarlarının ortaya çıkarılması, temizlenmesi ve korunması Proje adı. Proje hedefi.

- Açılmış Kaya Mezarlarının Korunması Projesi; Doğa koşullarına açık kaya mezarlarının tespit edilmesi ve doğal ve fiziksel etkenlerden korunması için eylem planının hazırlanması
- Açılmamış Kaya Mezarlarının Korunması Projesi; Henüz açılmamış mezarların açılmaları düşünülmüyorsa koruma altına alınması, korunmaları mümkün görülüyorsa kazılarak açığa çıkarılarak belgelenmesi
- Güvenlik Projesi; Tarihi dokunun güvenliğinin sağlanması için gerekli ön çalışmanın yapılması

B Strateji 4. Atmalı (Özbağlar) Kaya Mezarları'nın Atmalı Köyü ve Akkuyu mezarası ile birlikte koruma sürecinde gerekli düzenlemelerin yapılması Proje adı.

Proje hedefi.

- Atmalı-Akkuyu Çevre Düzenlemesi Projesi; Atmalı-Akkuyu'nun çevre düzenlemesinin yapılması
- Akkuyu Bakı Noktası Projesi; Akkuyu'daki mezarlıklar çevresinde Göksu'yu ve vadiyi içine alan panoramik görüntüyü değerlendirecek şekilde bir bakı noktası düzenlemesinin yapılması

Temel Strateji Alanı II. Kültürel Turizm Odaklı Kalkınma

B Strateji 1. Turizm temelli kullanımların geliştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Atmalı-Akkuyu Kültür Köyü: Köy Pazarı Projesi; Atmalı-Akkuyu Köy Pazarı'nın oluşturulması kapsamında Atmalı-Akkuyu iyileştirme ve ekonomik örgütlenme çalışmalarının yapılması
- Hizmet Binaları Projesi; Alanla ilgili turizme yönelik hizmet ve servis birimlerinin (WC, büfe, hediyelik eşya, tanıtım bürosu) boş ve/veya yeni binaların kullanılarak sağlanması
- Akkuyu Bakı Noktası Projesi; Akkuyu'daki mezarlıklar çevresinde Göksu'yu ve vadiyi içine alan panoramik görüntüyü değerlendirecek şekilde bir bakı noktası düzenlemesinin yapılması

B Strateji 2. Yerel halkın turizm faaliyetlerinin örgütlenmesinde istihdam edilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Turizmde İstihdam Projesi; Halkın turistik hizmet biriminin işletmesi için örgütlenmesi
- Güvenlikte İstihdam Projesi; Kaya mezarlarının, kabartmalarının güvenliği köylünün istihdamının sağlanması

B Strateji 3. Yerel halkın kültürel mirasın korunması ile ilgili farkındalığının ve bilgisinin artırılması Proje adı. Proje hedefi.

- Tarihi Miras Eğitim Projesi; Yerel öğretmenlerin tarihi miras ve değerlerle ilgili eğitilmeleri amaçlı kursların düzenlenmesi
- Toplumsal Farkındalık Projesi; Toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik katılımlı öğrenme faaliyetlerinin geliştirilmesi (ortak projeler, kurslar vb.)
- Hizmet Eğitimi Projesi; Halkın yararlanabileceği turizm odaklı hizmet eğitim alanlarının tanımlanması (örneğin: çocuklar ve gençler için dil, rehberlik ve işletmecilik kursları gibi) ve buna yönelik kursların düzenlenmesi

B Strateji 4. Alanını turistik değerlerin ve ürünlerin pazarlanmasının yapılması Proje adı. Proje hedefi.

- Turizme Yönelik Tanıtım Projesi; Kültürel ve Doğal turizmin tanıtılmasına yönelik tanıtım faaliyetlerinin (broşür, web sayfası, yürüme yolları kitapçığı, vb.) tanımlanması ve uygulanması
- Özbağlar Üzümünün Pazarlanma Projesi; Özbağlar üzümünün pazarlanması için tanıtım/paketleme/nakliyat araçlarının geliştirilmesi, satışı için gerekli işbirliklerinin kurulması ve ticari düzenlemelerin yapılması

B Strateji 5. Turistik gıda üretiminin başlangıç aşaması için mali destek sağlanması Proje adı. Proje hedefi.

- Mali Destek Araştırma Projesi; Mali destek kaynaklarının araştırılması ve kanalize edilmesi

B Strateji 6. Atmalı-Akkuyu kaya mezarlarının turistik güzergaha dâhil edilmesi ve ulaşılabilirliğinin sağlanması Proje adı. Proje hedefi.

- Duraklama ve Gezi Güzergâhı Projesi; Kaya mezarlarının bulunduğu alanda ve Akkuyu'da duraklama noktalarının oluşturulması ve bu noktaları içine alan rehberli bir gezi güzergâhının tasarlanması
- Ulaşımın İyileştirilmesi Projesi; Akkuyu'ya ulaşılabilirliğin sağlanması için ulaşım (yol/araç) düzenlemesinin iyileştirilmesi
- Turisti Yönlendirme Projesi; Turistik yönlendirme ve güzergâhının oluşturulması ile tanıtıcı levhaların düzenlenmesi

Öncelikli Stratejik Müdahale Alanları; Tarif edilen vizyona ve stratejilere ulaşmak için öncelikli olarak arkeolojik ve çevre düzenleme çalışmalarının yapılması, kültürel turizmi destekleyecek beceri kazanma ve farkındalık eğitimlerinin verilmesi önerilmektedir.

Vizyon:2. Tarihi ve doğal değerleri bütüncül olarak korunan, üzüm bağları ile Besni'nin özgün yönlerini öne çıkaran bir açık hava müzesi olarak Besni halkına ve turizme sunulması.

Politikalar: Tarif edilen vizyona ulaşmak için Eski Besni çevresi için 4 temel politika önerilmektedir:

1. Eski Besni'nin tarihi/kültürel/doğal çevre bütünlüğü içerisinde ele alınması.
2. Eski Besni'nin sosyo-mekânsal özelliklerinin tanımlanarak projelendirilmesi.
3. Eski Besni'nin koruma ve yeni kentin yapılaşma sınırlarının netleşmesi ve gelecekte

oluşabilecek tehditlere karşı Eski Besni'nin yok olmayacak şekilde korunması.

Yerel toplumun koruma ve canlandırma süreçlerinde istihdamının sağlanması.

Temel Strateji Alanları: Tarif edilen vizyona ulaşmak için Eski Besni ve çevresi için 2 temel strateji alanı belirlenmiştir:

Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım.

Kültürel turizm odaklı kalkınma.

Stratejiler, Projeler, Proje Hedefleri: Yukarıda tarif edilen temel strateji alanlarına ulaşabilmek için aşağıdaki tabloda stratejiler üretilmiş, proje isimleri ve proje hedefleri tarif edilmiştir.

Temel Strateji Alanı I. Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım

B Strateji 1.Eski Besni'nin sosyo-mekânsal özelliklerinin araştırılması ve tarihi varlıkların temizlenmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Konut Alanları Araştırma Kazısı Projesi; Eski Besni'yi açık hava müzesine dönüştürmek için yapılacak plan ve proje çalışmaları öncesinde eski kentteki konut alanlarının tespiti için kazı yapılması
- Kolektif Bellek Araştırma Projesi; Eski Besni'de yaşamış kişilerle kentin ana omurga ve kullanım alanlarını ortaya çıkartarak, kolektif belleği kayıt etmek için sözlü tarih çalışmasının yapılması
- Tarihi Mezarlığın Korunması ve Bakımı Projesi; Tarihi mezar taşları içeren Mezarlıkta, envantere, belgeleme, sunum, bakım ve çevre temizliğine yönelik çalışmaların tanımlanması ve gerçekleştirilmesi

B Strateji 2. Eski Besni'nin tarihi / kültürel / doğal bütünlüğü içerisinde korunması, canlandırılması ve sağlıklılaştırılması Proje adı. Proje hedefi.

- Eski Besni Koruma İmar Planı Projesi; Özellikle konut alanlarında araştırma kazısı sonrasında çıkan veriler, bellek çalışması ve tarihi araştırma sonuçlarına dayalı bir kentsel restitüsyon çalışmasına dayanarak, koruma ve kullanma dengesini gözeterek, ayrıca yeni kentin koruma alanı çeperindeki gelişimini kontrollü hale getirmek üzere Eski Besni'nin tarihi / kültürel / doğal değerleriyle bütüncül olarak ele alan, alanın yeşil elemanlarla birlikte geliştirilerek bir açık hava müzesi olarak kullanımını sağlayacak, eylem odaklı bir Koruma İmar Planının yapılması
- Güvenlik Projesi; Alanın güvenliğinin sağlanması için, alanı bir bütün olarak gözetilen bir güvenlik projesinin geliştirilmesi ve gerekli örgütlenmenin sağlanması

B Strateji 3. Eski Besni'nin tarihi / kültürel / doğal bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenmesi

Strateji Alanı I. Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım Proje adı. Proje hedefi.

- Dere Atık Islah Projesi; Kanalizasyonun aktığı Tahtalı ve Kızıloba Derelerinin ıslahı için gerekli projelendirme ve uygulama çalışmalarının ivedilikle gerçekleştirilmesi.
- Eski Besni Canlandırma ve Çevre Düzenleme Projesi (EB-CÇDP); Eski Besni alanının bir açık hava müzesi olarak kullanımını öngören Koruma İmar Planında Genel çerçevesi tanımlanacak olan bu projenin şu başlıkları içermesi beklenir:
 - Eski Besni'nin ana omurga ve ana kullanım alanlarının izlerini içermesi,
 - Alandaki tüm tarihi tescilli eserlerle birlikte özellikle Akali Baba Türbesi, Meydan Hamamı, Kızılciova Camii ve Kurşunlu Camii'ni içine alan alanda özel sunum koşulları ve turistik hizmet birimlerini içeren,
 - Besni halkının gereksinim duyduğu /duyacağı rekreasyon amaçlı işlevleri: yeşil alanlar, üzüm bağı terasları, yürüyüş / gezinti güzergahları / parkurları, açık hava eğlenceleri, pazar yeri, ziyaret noktaları, yeme içme olanakları vb. gibi faaliyetleri içeren mekansal düzenlemeler.
 - Bakı Noktaları Planlama / Düzenleme Projesi; EB-CÇDP'de tanımlanan tasarım kriterlerine uygun olarak Eski Besni alanı içerisindeki Toktamış Tepesi, Kale ve güneye dere kenarından inen yolun bakı noktalarına dönüştürülecek şekilde yeniden düzenlenmesi.
 - Ağaçlandırma Projesi; Eski Besni'nin bir açık hava müzesine dönüşümü için EB-CÇDP'de tanımlanan tasarım kriterlerine uygun olarak giriş ve bakı noktalarının görsel vurgusunun sağlanması amacıyla ağaçlandırılması.
 - Yürüyüş / Gezinti Güzergahları / Parkurları Projesi; EB-CÇDP'de tanımlanan tasarım kriterlerine uygun olarak alan içerisinde yaya gezinti /yürüyüş Güzergahları / Parkurları belirlenmesi ve planlanması.
 - Eski Besni Üzüm Bağı Terasları Projesi; EB-CÇDP'de tanımlanan tasarım ölçütlerine uygun olarak Eski Besni Alanı içinde ve koruma alanının doğu/kuzeydoğu yamacında yeni yerleşmeyle birleştiği noktalardaki özel mülkiyetteki alanları Besni Üzümlerinin üretildiği ve üzüm bağı teraslarına dönüştürmek, böylece doğal peyzajın zenginleştirmek ve yerel üretimle Besni üzümünün markalaşmasını sağlamak

B Strateji 4. Koruma ve iyileştirme faaliyetlerinin birlikte yürütebilmek için yasal çözümlerin aranması ve gerekli işbirliklerin kurulması Proje adı. Proje hedefi.

- Eski Besni için Kurumlararası İşbirliği Projesi; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Hazine'den oluşan üç ayaklı mülkiyet düzeninden kaynaklanan çok aktörlü kurumsal yapının işleme için gerekli işbirliklerinin kurulması, gerekiyorsa yasal çözümlerin aranması

Temel Strateji Alanı II. Kültürel Turizm Odaklı Kalkınma

B Strateji 1. Turistik hizmet alanlarının planlanması ve tasarlanması Proje adı. Proje hedefi.

- Mesire Alanları Projesi; Eski Besni koruma alanı dışında (Sugözü gibi) turistlere ve halka yönelik mesire alanı ağının kurgulanması ve mesire yerlerinin düzenlemelerinin yapılması
- Hizmet Birimleri Projesi; Mesire yerlerinde ve çevre düzenleme projesi kapsamındaki alanda hizmet birimlerinin tarif edilmesi ve projelendirilmesi

B Strateji 2. Ören yerine ve Ören içine ulaşılabilirliğin ve yönlendirmenin iyileştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Yol Islah Projesi; Ören yerinin içinden geçen stabilize yolun asfalt ve belli yerlerde doğal taşla kaplanarak ıslahı
- Giriş Yolu İyileştirme Projesi; Ören yerine giriş yolunun güvenli bir şekilde yeniden düzenlenmesi
- Eski Besni Yerel Bilgi Derleme Projesi; Levhaların içereceği doğru ve kapsamlı bilginin derlenmesi
- Turistik Levhalama Projesi; Tüm alana yönelik turisti yönlendirici levhalama planlamasının yapılması

B Strateji 3. Kültürel, sosyal, doğal ve fiziki değerlerin sunumunun ve tanıtımının yapılması Proje adı. Proje hedefi.

- Turistik Tanıtım Projesi; Tarihi ve doğal turizmin tanıtılmasına yönelik tanıtım faaliyetlerinin (broşür, web sayfası, yürüme yolları kitapçığı, vb.) tanımlanması ve uygulanması
- Öncelikli Stratejik Müdahale Alanları; Tarif edilen vizyona ve stratejilere ulaşmak için öncelikli olarak Eski Besni'nin sosyo-mekânsal özelliklerinin araştırılması, tarihi / kültürel / doğal değerlerin bütüncül ele alındığı koruma ve canlandırma çalışmalarının yapılması ve ulaşılabilirlik-tanıtım projelerine öncelik verilmesi önerilmektedir.

Vizyon;3. Tarihi ve doğal değerleri bütüncül olarak korunan yeni bir turizm beldesi.

Politikalar; Tarif edilen vizyona ulaşmak için Sofraz-Üçgöz ve çevresi için 3 temel politika önerilmektedir:

1. Ören yerlerinin korumasının ve iyileştirilmesinin doğal çevre ve mevcut yerleşimle birlikte ele alınması.

2. Yerel toplumun koruma ve gelişme sürecine yasaya uygun olarak katılımının sağlanması.

Yerel toplumun koruma ve gelişme sürecine istihdamının sağlanması.

Temel Strateji Alanları; Tarif edilen vizyona ulaşmak için Üçgöz (Sofraz) ve çevresi için 3 temel strateji alanı belirlenmiştir:

Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım.

Kültürel turizm odaklı kalkınma.

Diğer ekonomik alanlarda gelişim.

Stratejiler, Projeler, Proje Hedefleri; Yukarıda tarif edilen temel strateji alanlarına ulaşabilmek için aşağıdaki tabloda stratejiler üretilmiş, proje isimleri ve proje hedefleri tarif edilmiştir.

Temel Strateji Alanı I. Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım (bu başlık zaten var, başlıklar kontrol edilmeli)

B Strateji 1. Tümülüslerin tarihi/kültürel değerlerinin araştırılması Proje adı. Proje hedefi.

- Nekropol Alanı'nda Araştırma Projesi; Nekropol Alanı'nda merkezi idare tarafından jeofizik araştırmaları da içeren ayrıntılı tespit yaptırılarak Arkeolojik Sit Alanı sınırlarının belirlenmesi
- Tümülüs Araştırma Projesi; Başta Sesönk Tümülüsü olmak üzere, kısa, orta ve uzun vadede güzergâh genişletmek üzere ayrıntılı araştırılmamış Tümülüslerde araştırma yapılarak, ihtiyaçların tespiti ve sağlanması

B Strateji 2. Tümülüslerin, içinde bulunduğu doğal çevre ile birlikte bütüncül bir şekilde ele alınarak planlanması Proje adı. Proje hedefi.

- Büyük Tümülüs ve Küçük Tümülüs Arkeolojik Sit Alanları için Koruma İmar Planı; Mevzuata uygun olarak Tümülüslerin olduğu Arkeolojik Sit Alanları için her iki alanı ve tercihan Sofraz Çayı kıyısını bütün olarak gözetilen bir KİP hazırlanması
- Büyük ve Küçük Tümülüsler için Koruma Projelerinin hazırlanması; Tümülüslerdeki koruma sorunlarının çözümü ve ziyarete uygun müdahalelerin yapılması (erişim, aydınlatma, havalandırma vb) için mevzuata uygun olarak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması
- Sofraz Nekropol Alanı Sit Alanı tanımı ve KİP hazırlanması; Nekropol Alanı'nda sit alanı sınırlarının ilerdeki potansiyeller gözetilerek belirlenmesi ve bu alan için KİP hazırlanması

B Strateji 3. Tümülüslerin korunması, güvenliği ve sağlıklı sunumu Proje adı. Proje hedefi.

- Altyapı Projesi; Halkın Sofraz (Üçgöz) beldesine ilişkin altyapı ihtiyaçlarının öncelikle temiz su, arıtma, yol gibi hizmetlerin karşılanması. Bu kapsamda, hem yerleşimin hem Tümülüslerin içme suyu şartlarının iyileştirilmesi ve olanaklarının geliştirilmesi
- Güvenliğin Sağlanması Projesi; Özellikle kaçak kazı riski olan bölgede güvenlik önlemi olarak bekçi sayısının ivedilikle artırılması, bekçilerin barınacakları mekanları Çevre Düzenleme Projeleri kapsamında ele alınması

B Strateji 4. Tümülüs ve tarihi eserlerin korunarak yeniden düzenlenmesi

- Büyük ve Küçük Tümülüs Arkeolojik Alanı Çevre Düzenleme Projeleri Hazırlanacak KİP'na göre Tümülüs girişlerini içeren alanlar için Çevre Düzenleme Projelerinin hazırlanması ve uygulanması
- Sofraz Çayı Çevre Düzenleme Projesi Tümülüslerle birlikte bütünlük oluşturan, doğal değerler açısından zengin Sofraz Çayı kıyısının projelendirilmesi ve çevresinin düzenlenmesi

B Strateji 5. Tümülüs ve tarihi eserlerin korunmasına yönelik belde de altyapı geliştirilmesi ve/veya iyileştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Altyapı Projesi; Halkın Sofraz (Üçgöz) beldesine ilişkin altyapı ihtiyaçlarının öncelikle temiz su, arıtma, yol gibi hizmetlerin karşılanması. Bu kapsamda, hem yerleşimin hem Tümülüslerin içme suyu şartlarının iyileştirilmesi ve olanaklarının geliştirilmesi

Temel Strateji Alanı II. Kültürel Turizm Odaklı Kalkınma

B Strateji 1. Tümülüslerin ve diğer tarihi/doğal alanlarda turistik kullanımların geliştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Turistik Tesis Projesi Sofraz Çayı kıyısında turistik tesislerin geliştirilmesi (alabalık, mesire yerleri vb.)

B Strateji 2. Yerel halkın kültürel mirasın korunması ile ilgili farkındalığının ve bilgisinin artırılması. Proje adı. Proje hedefi.

- Eğiticiye Eğitim Projesi; Yerel öğretmenlerin tarihi miras ve değerlerle ilgili eğitilmeleri amaçlı kursların düzenlenmesi
- Toplumsal Farkındalık Projesi; Toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik katılımlı öğrenme faaliyetlerinin geliştirilmesi (ortak projeler, kurslar vb.)
- Hizmet Eğitimi Projesi; Halkın yararlanabileceği turizm odaklı hizmet eğitim

alanlarının tanımlanması (örneğin: çocuklar ve gençler için dil, alan kılavuzluğu ve işletmecilik kursları gibi) ve buna yönelik kursların düzenlenmesi

B Strateji 3. Gelir getirici faaliyetlerin ve yerel istihdamın geliştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Yerel İstihdam Projesi Turistik hizmet işletmelerde yerel halkın istihdamının desteklenmesi

B Strateji 4. Tümülüsler ve alanın turistik ulaşılabilirliğinin sağlanması Proje adı. Proje hedefi.

- Ulaşım Projesi; Tümülüsler ve alana ulaşılabilirliği geliştirecek ulaşım planlama çalışmasının yapılması
- Üçgöz Beldesi Turist Güzergahı Sağıklaştırma Projesi; Üçgöz Belde Belediyesi'nce Tümülüslere ulaşan aks öncelikli olmak üzere Beldenin sağıklaştırılması için yolların doğal taş kaplaması ve çevre temizliğinin sağlanması
- Gezi Güzergahı Projesi; Tümülüslerin Sofraz/Üçgöz tur güzergahına sokulmaları
- Yaya Ulaşılabilirliği Projesi; Tümülüslere ve doğal değerlere yaya ulaşılabilirliğinin sağlanması ve ulaşım koşullarının iyileştirilmesi
- Turisti Yönlendirme Projesi; Turistik yönlendirme amaçlı tanıtıcı levhaların yenilenmesi ve düzenlenmesi

B Strateji 5. Tümülüsler ve Alanın turistik tanıtımının ve pazarlanmasının yapılması Proje adı. Proje hedefi.

- Turizme Yönelik Tanıtım Projesi Kültürel ve doğal turizmin tanıtılmasına yönelik tanıtım faaliyetlerinin (broşür, web sayfası, yürüme yolları kitapçığı vb.) tanımlanması

Temel Strateji Alanı III. Diğer Ekonomik Alanlarda Gelişim

B Strateji 1. Yerel halkın ekonomik düzeyinin iyileştirilmesi amaçlı tarımın çeşitlendirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Tarımsal Çeşitlilik Projesi; Yerel ürünlerin (sulu/kuru tarım: kavun, karpuz, hurma, üzüm, ceviz, vb.) üretimini ve yaygınlaştırılma imkânlarının araştırılması ve uygulanması

B Strateji Tarımsal ürünlerin pazarlanması Proje adı. Proje hedefi.

- Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması Projesi; Eskiden mevcut olup üretimi desteklenecek meyvelerin tanıtım/paketleme/nakliyat araçlarının geliştirilmesi, satışı için gerekli işbirliklerinin kurulması ve ticari düzenlemelerin yapılması
- Öncelikli Stratejik Müdahale Alanları; Tarif edilen vizyona ve stratejilere ulaşmak için öncelikli

olarak tarihi ve doğal çevrenin bütünlüğü dikkate alınarak korunması, gerekli hizmetlerin götürülmesi ve kültürel farkındalığı arttıracak eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Vizyon;4.Kommagene-Nemrut güzergahının güneydeki Fırat Kapısı “Fırat’ın Çağrısı / Türküsü (Euphrates’sSong)”

Politikalar; Tarif edilen vizyona ulaşmak için Kızılın ve çevresi için 3 temel politika önerilmektedir:

1. Tarihi/kültürel/doğal değerlerin birlikte ele alınması.
2. Mevcut yerleşimin tarihi su yolları ile ilişkilendirilmesi.
3. Yerel toplumun koruma ve gelişme sürecine yasaya uygun olarak katılımının sağlanması.
4. Yerel topluma koruma ve gelişme sürecinde iş imkânlarının sağlanması.

Temel Strateji Alanları; Tarif edilen vizyona ulaşmak için Kızılın Köprüsü ve Kızılın Köyü ve çevreleri için 3 temel strateji alanı belirlenmiştir:

- Tarihi / Kültürel / Doğal Koruma ve Bakım.
- Kültürel turizm odaklı kalkınma.
- Diğer ekonomik alanlarda gelişim.

Stratejiler, Projeler, Proje Hedefleri; Yukarıda tarif edilen temel strateji alanlarına ulaşabilmek için aşağıdaki tabloda stratejiler üretilmiş, proje isimleri ve proje hedefleri tarif edilmiştir.

Temel Strateji Alanı I. Tarihi/Kültürel/Doğal Koruma ve Bakım (aynı şekilde başlık var zaten)

B Strateji 1. Tarihi/kültürel/doğal çevre ve Kızılın Köyü’nün bütüncül ele alınarak korunması Proje adı. Proje hedefi.

- Kızılın Köyü-Fırat Vadisi Planlama Projesi; Tarihi/kültürel/doğal çevre ve yerleşimini birlikte ele alan bir planlama çalışmasının yapılması

B Strateji 2. Kızılın köprüsünün ve çevresinin korunması, konsolidasyonu ve temizliği Proje adı. Proje hedefi.

- Kızılın Köprüsü Koruma Projesi; Kızılın Köprüsü’nün tarihi değerlerinin korunması, konsolidasyonu ve iyileştirilmesi

B Strateji 3. Tarihi/kültürel/doğal çevrenin korunması sürecinde gerekli çevre düzenlemelerin yapılması Proje adı. Proje hedefi.

- Kızılın Köprüsü Çevre Düzenleme Projesi; Kızılın Köprüsü’nün ziyaretçilerin

gereksinimlerini karşılayacak şekilde mekânsal kapasitesinin yaratılması

- Fırat Nehri Kıyısı Ağaçlandırma Projesi; Fırat Nehri boyunca yer seçmiş mevcut mesire yerini ve açılacak diğer hizmet birimlerini güzelleştirme amaçlı ağaçlandırma çalışmasının yapılması

B Strateji 4. Doğal çevrenin korunması ve ağaçlandırılması Proje adı. Proje hedefi

- Kızılın Köyü Altyapı Projesi; Teknik altyapının iyileştirilmesi
- Kızılın Köyü Sağlıklaştırma Projesi; Sokakların iyileştirilmesi, çevre temizliğinin sağlanması ve evlerin dış cephelerinin sağlıklaştırılması

Temel Strateji Alanı II. Kültürel Turizm Odaklı Kalkınma

B Strateji 1. Kızılın Köyü, alt bölgesi, su yolları ve diğer doğal çevresi gözetilerek turizm açısından bir giriş kapısı olarak düzenlenmesi Proje adı. Proje hedefi

- ‘Fırat’ın Çağrısı’ Projesi Kızılın Köprüsü, Kızılın Köyü, ve Abuldeyş Mağaralarını (Bozova, Şanlıurfa) ve Fırat kıyısındaki diğer tarihi / kültürel / doğal değerleri içine alarak koruma planlamasının yapılması

B Strateji 2. Turizm temelli gelişimin sağlanması ve alternatif gelir getirici kaynakların araştırılması Proje adı. Proje hedefi.

- Hizmet Birimi Projesi; Kızılın’de boş / yeni binaların turizm hizmet birimlerine dönüştürülmesi ve halkın bu tür hizmet birimlerini işletmesi için örgütlenmesi Pansiyonculuk Projesi Pansiyonculuğu geliştirme imkânlarının araştırılması

B Strateji 3. Yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımını sağlamak için becerilerinin geliştirilmesi Proje adı. Proje hedefi

- Turizm Odaklı Eğitim Projesi: Halkın yararlanabileceği turizm odaklı hizmet eğitim alanlarının tanımlanması ve örgütlenmesi (örnek: alan kılavuzluğu, pansiyonculuk, işletmecilik gibi)
- Farkındalık Projesi; Kızılın Köprüsü’nün ve Fırat’ın bölge için önemine ilişkin bilgilerin yerel halkla paylaşılması ve koruma konusunda Adıyaman Valiliği ile işbirliği içinde periyodik olarak farkındalık seminerlerinin / çalışmalarının düzenlenmesi

B Strateji 4. Alanın arkeolojik ve tarihi değerleri ve doğal çevre ile ilişkisini ön plana çıkartarak tanıtımının yapılması Proje adı. Proje hedefi.

- Turistik Tanıtım Projesi Kültürel ve Doğal turizmin tanıtılmasına yönelik tanıtım faaliyetlerinin (broşür, web sayfası, yürüme yolları kitapçığı, vb.) tanımlanması ve uygulanması

B Strateji 5. Kızılın Köyü ve tarihi/kültürel/doğal çevresine ulaşılabilirliğin geliştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Kızılın Köprüsü Yaya Ulaşım Planlama Projesi: Kızılın Köprüsü'ne ve Kızılın Köyü'ne yaya yolu ulaşımın planlanması ve uygulanması
- Kızılın Köyü İskele Projesi: Kızılın Köyü İskelesi'nin yapılması
- Tur Güzergâhı Projesi: Bozova, Kızılın ve Abuldeyş mağaralarının Kızılın destinasyonuna kazandırılması
- Fırat'ta Gezi Tekneleri Projesi: Fırat nehrinde turistik gezi imkânı verecek gezi teknelerinin iyileştirilmesi ve sayısının artırılması
- Tekne-Feribot Seferleri Projesi: Fırat kenarında tekne ve feribot seferlerinin düzenlenmesi
- Levhalama Projesi: Bozova, Kızılın Köprüsü ve Abuldeyş mağaraları için turistik yönlendirme ve tanıtıcı levhaların yapılması

Temel Strateji Alanı III. Diğer Ekonomik Alanlarda Gelişim

B Strateji 1. Diğer gelir getirici ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve örgütlenmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Konvansiyonel Tarım Projesi: Konvansiyonel tarıma (nar, domates vb.) yönelik sulama için enerji hattı ve trafonun kurulması
- Balıkçılık Projesi Balıkçılığın geliştirilmesi

B Strateji 2. Konvansiyonel tarım kapsamında yerel halkın becerilerinin geliştirilmesi Proje adı. Proje hedefi.

- Konvansiyonel Tarım için Eğitim Projesi: Köyde konvansiyonel tarımın yaygınlaştırılması için gerekli eğitimlerin verilmesi
- Öncelikli Stratejik Müdahale Alanları: Tarif edilen vizyona ve stratejilere ulaşmak için öncelikli olarak alt-bölge ölçeğinde planlama çalışmalarının yapılması, çevre düzenleme projelerinin tamamlanması, ulaşımın iyileştirilmesi ve konvansiyonel tarımın geliştirilmesi önerilmektedir.(Kaynak: N.ŞAHİN GÜÇHAN, 2017, Kommagene Nemrut Yönetim Planı)

BESNİ İLÇESİ KIRSAL YERLEŞİMLERDE SOSYO-EKONOMİK ve TARIMSAL YAPI ANALİZİ

Bu bölümde Besni ilçesinde kırsal kalkınma programının bütçe, zaman, kaynak kullanım etkinliği ve personel yapısı dikkate alınarak "ürün ve konu temelinde" yürütülmesi ve buna bağlı olarak da kırsal yerleşimlerin seçilerek gruplandırılması yoluna gidilmiştir. Bundan hareketle, çalışmada alan araştırma sırasında öncelikle masa başı çalışmaları, kurumsal görüşmeler, anahtar kişiler ve yerleşim yerleri hızlı ön ziyaretler sonucunda seçilen köylere-kasabalara ilişkin bilgiler verilmiştir.

Besni ilçesinde öncelikle 65 köy ziyaret edilmiş, her köyde katılımcı kırsal değerlendirme çalışması, erkeklerle kadınlar ayrı olmak üzere derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bir ön elemanın sonucunda 22 köy ve 1 belde yeniden ziyaret edilmiş, odak gruplar oluşturularak önceki görüşmelerde elde edilen bilgilerin sağlanması yapılmıştır. Diğer yandan bu ziyaretlerde görüşmelere katılan akademisyen ve uzmanlar kendi uzmanlık alanlarında derinlemesine bilgi edinme fırsatı bulmuşlardır.

08-19 Mart 2018 ve 24-31 Mart 2018 tarihleri arasında 70 yerleşim biriminde yapılan ön inceleme ve ilde ve ilçede ilgili kurumlarla yapılan görüşmeler sonucu aşağıdaki kriterler çerçevesinde değerlendirme yapılarak köyler ve kasabalar seçilmiştir:

- Sürekli yaşayan hane sayısı ve genç nüfus,
- Üreten insan kaynağı, aktif iş gücü varlığı,
- Dayanışma veya çatışma kültürü,
- Kan davasının olup olmadığı,
- Erkekler ile kadınlar arası iş bölümü ve dayanışma,
- Güvenlik hassasiyeti,
- İşlenebilir toprak varlığı,
- Yapılan tarımsal ve hayvansal faaliyetler,
- Tarımsal ve hayvansal üretimin dışında elde edilen gelir kaynakları,
- Tarımsal ve hayvansal üretimden uzaklaşıp uzaklaşmadığı,
- Kır ve kent bağlantıları,
- Göç eğilimi,
- Mevsimlik işgücü hareketliliği,
- Örgütlenme potansiyeli ve eğilimi,
- Kamunun yaklaşımı, kamusal hizmetlere yatkınlık,
- Ürün deseni, pazara yönelik ürün varlığı ve üretimi,
- Toprak mülkiyeti yapısı,
- Yoksulluk ve yoksunluk durumu.

Demografik Yapı ve Göç Hareketliliği

Çalışma kapsamına giren yerleşimlere ilişkin bilgiler Tablo.5'de verilmiştir. Kapsama giren yerleşim yerlerinin 2017 yılı verilerine göre toplam nüfusu 10.680'dir. Türkiye genelinde görülen kırsal alan nüfus azalması buradaki yerleşim yerlerinde de görülmektedir. Nitekim bütün yerleşim yerlerinde 2010 yılına göre nüfus azalması olmuş ve toplamda %10,7'lik (1.274 birey) bir azalma olmuştur. Burada hemen belirtmek gerekir ki, bu azalmaya rağmen ilçe genelinde kırsal nüfus oranı Türkiye ortalamasının çok üstündedir.

Tablo.5. Kırsal Kalkınma Planı Kapsamına Giren Yerleşimlerin Nüfus Miktarlarına Göre Dağılımı-2017, TÜİK

Yerleşim Yerinin Adı	2017			2010 Toplam Nüfus
	Toplam Nüfus	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	
Akpınar Köyü	364	171	193	392
Aşağıçöplü Köyü	178	89	89	218
Atmalı Köyü	1.696	855	841	1.719
Bahri Köyü	187	85	102	233
Beşkoz Köyü	49	24	25	59
Burunçayır Köyü	547	275	272	631
Çamlıca Köyü	450	223	227	520
Doğankaya Köyü	129	60	69	160
Güneykaş Köyü	124	57	67	135
Kızılın Köyü	743	361	382	840
Kızılpınar Köyü	85	44	41	92
Ören Köyü	491	245	246	631
Sayören Köyü	1.693	852	841	1.781
Taşlıyazı Köyü	265	137	128	350
Şambayat Kasabası	3.679	1.820	1.859	4.193
Toplam	10.680	5.298	5.382	11.954

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Besni nüfus hareketliliği açısından dinamik bir ilçedir. Fakat göç çoğunlukla dış göç biçimindedir. Son yıllarda az da olsa dışarıdan göç almakta olup, bu daha çok emekli nüfusun dönüşü biçimindedir. Tüm köylerde gerçekleştirilen odak gruplarda genç ve yetişkin erkek nüfusun yılda 4-6 ay süre ile farklı ülkeler (genelde S. Arabistan, Katar'a gidilmekte) veya farklı illere giderek çalıştığı belirtilmiştir. İzmir, Antalya, Muğla, Adana gidilen yerler arasındadır. Genç erkekler gittikleri yerlerde ağırlıklı olarak inşaat, tarım ve turizm sektöründe çalışmaktadır. Kadınlar ise gününbirlik ürün hasatları veya çapa için mevsimlik işler yapmakla beraber, erkeklerin uzun dönemler evden ayrıldığı süreçte kırsal alanlarda kalarak tarımsal üretim, ev ve özel alandaki tüm bakım (yaşlı ve çocuk) işlerini gerçekleştirmektedir. Mevsimlik göç nedeniyle köylerde tarımsal üretimde işgücünün feminizasyonu, yani tarımsal faaliyetlerin kadınsallaşması yaşanmaktadır.

Köylerde iki tür aile yapısına rastlanmaktadır: Toprak sahipliğine bağlı olarak yaşlı kadın ve erkeklerin de birlikte yaşamaya devam ettiği büyük aileler ile evleri ve bütçeleri ayrı olan çekirdek aileler. Çalışma alanında büyük aile yapısının çözülmeye başladığı söylenebilir. Hastalık veya bakımda zorlanmaları durumunda, yaşlı erkek veya kadınlara hane içinde bakılmaktadır. Yaşlılar devletten aylık 250 TL yaşlılık maaşı aldıklarını belirtmektedirler. Yaşlıların bu geliri günlük ortalama 8 TL (2 USD) ile yoksulluk sınırındadır. Buna bakım ihtiyacı da eklenince, aile korunması gereken bir sosyal kurum olarak mecburiyet halini almaktadır. Köylerde kültürel etkilerle yaşlıların bakım işi, çocuklarının sorumluluğu olarak görülmekte ancak toprak sahipliği nedeni ile de yaşlılar gençlerle yaşayabilmektedir.

Köylerde aile yapısı ve toplumsal ilişkiler düzeyine bakıldığında büyük aile yapısı ve kapalı toplum özelliklerinin yavaş da olsa çözülmeye başladığı söylenebilir. Köyler çoğunlukla geçiş aşamasında özellikler sergilemekte olup, aile ilişkileri ve kuruluşu açısından da 2 farklı gruba kapsamaktadır. Bu gruplardan biri, çekirdek aile özelliklerini taşıyan, 30'lu yaşlarındaki gençlerin aile yapısıdır. Bu evlilikler ağırlıklı olarak bireylerin kendi istekleri ile yaptıkları, görücü usulünün kısmen (aynı alanda yaşayan diğer yaş grubundaki kadınlara kıyasla) azaldığı ve kadının özel alandaki statüsünün de kısmen yükseldiği ailelerdir. Diğer ve halen çoğunlukta olanı ise, gerek eğitim gerekse evlilik kararlarının erkek egemen olarak verildiği ailelerdir. Kadın hem kamusal hem de özel alanda erkek egemen bir karar mekanizmasının kontrolü altındadır.

Besni ilçesindeki köyler ekonomik olarak göreceli daha iyi durumda olmakla birlikte mevsimlik işçi göçü vermektedir. Mevsimlik işçi göçü aile dinamiğini çok farklı etkileyebilmektedir. Kadınlar eşlerinden uzun süre ayrı kaldıkları için hem erkek hem

de kadın rollerinin gerektirdiği iş ve sorumlulukları yerine getirmektedirler. Bu durum onlar için ekstra duygusal ve fiziksel yük ve sorumluluk getirirken, bazı becerilerinin de gelişmesine olanak sunmaktadır. Kırsal kalkınma projelendirilirken aile dinamiklerine olası etkileri bu noktadan değerlendirilmelidir. Bu köylerde dikkat çeken bir diğer husus, köylerdeki çok çocuk sayısı ve nispeten genç bir nüfus olmasıdır. Henüz anne-baba hayattayken evlenen yeni genç çiftler büyük aile olarak yaşadıklarında aile içi huzur ve iletişim sorunlarıyla, ayrı evlerinde yaşadıklarında kendi üzerlerine tarlaları olmadığı için geçim sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Köylerde görücü usulü ve yetişkin erkeğin karar verdiği evliliklerin geneli yansıttığını söylemek yanlış olmaz. Bu yönüyle tüm köylerde ataerkil ilişkilerin önemli ölçüde geçerli olduğu söylenebilir. Bu bazı köylerde daha katı kurallarla biçimlenebilmektedir. Bütün köylerde akraba evliliği öncelikle tercih edilen bir evlilik şekli olarak işaret edilse de nadiren başka köylerden “gelin alma” ya da “gelin verme” de görülmektedir, ancak bu süreci yine yaşlı erkekler (yoksa yaşlı kadınlar) kontrol etmektedir. Bir köye “gelin gelen” genç kadına yöneltilen evlilikle ilgili soruya “kayınpederin minibüsü var, beni köyden geçerken görmüş, beğenmiş, sonra geldiler, oğluna istediler” yönünde verdiği cevap bu süreci tanımlayan ifadeler arasındadır. Buna rağmen hiçbir köyde erken evlilik, kız çocuklarının okula gönderilmemesi, başlık parası yoğun bir şekilde kendini göstermemektedir. Köylerde başlık parası bulunmamakta ancak aileler kendi istekleri ile çocukları için “çeyiz” adında farklı destekler verebilmektedirler. Özellikle iletişim araçlarının, dışarıya iş/çalışma amaçlı gidişlerin, bazı geleneklerin katı kurallarını esnek bir tutuma bıraktığını belirtebiliriz.

Yaşlı birey görüşmeleri odak grup yapılan birçok köyün geçmişini öğrenmek açısından faydalı olmuştur. Odak gruplar ve bireysel görüşmeler karması ile 80, 60, 40 ve 30’lu yaşlardaki kadınların statüsündeki değişimler ölçülmüştür. Bu görüşmelerde ortalama çocuk sayısının yıllar içinde 12 ve üstü çocuktan 4-5 çocuğa düştüğü görülmektedir. Ölü doğum ya da doğum sonrası çocuk ölümlerinin 65 yaş ve üzeri kadınlarda görüldüğü belirlenmiştir. Buna rağmen çalışılan köylerde 40 yaş ve altındaki kadınların çoğunlukla doğum öncesi, doğum sonrası ve sonrası süreçlerde bir hekim ile bağlantı halinde olduğu görülmektedir.

Evlenme yaşı 65 ve üzeri yaşlarda 13-15 olarak belirlenmiştir. Bu yaş grubunda görücü usulü ve akraba evliliği (endogami) yaygındır. 45 yaş ve üzerinde ise evlilik yaşı 16-17 civarındadır. 30’lu yaşlarda birçok köyde evlilik yaşı 18 civarına kadar yükselmiştir. Köylerin kuruluş şekli kültür temelli, akrabalık temelli bir örgütlenme (ortak kültürel özellikler üzerinden) ve toplu yerleşim şeklindedir.

Köy toplumlarında muhtarlık seçimlerine bağlı gruplar arası dönemsel sorunlardan her köyde bahsedilmiştir; ancak bu anlaşmazlıkların etkileri uzun döneme yayılmamaktadır. Anlaşmazlıkları uzun yıllardır evam eden 3 köy tespit edilmiştir; Beşkoz, Taşlıyazı ve Çamlıca. Bu köylerde temel anlaşmazlık konuları; Beşkoz’da toplu yerleşime bağlı olarak hayvancılık ve Antep fıstığı üretimi yapan aileler arasında halen davalık olan bir ölümlü sorun iken, Taşlıyazı’da su kaynaklarına bağlı bir anlaşmazlıktır. Çamlıca Köyü’nde ise bu çatışma siyasi nedenlerle uzun yıllardır devam eden gruplararası anlaşmazlıklar şeklindedir. Bu durum köylerde grupların ortak çalışmasını ve birbirleriyle iletişimlerini etkilemektedir. Eylem planı uygulanmaya başlandığında bu sürecin çok dikkatli yönetilmesi ve rapor sonunda önerildiği yönde mümkünse **bu köylerin orta ve uzun vadede sürece dâhil edilmesi önerilir.** Bahsi geçen 3 köy dışındaki köylerde dahi muhtarlık seçimleri ve siyaset en temel çatışma unsurudur. Bu nedenle seçilecek köylerde ilgi grupları ile çalışılırken “demokrasi okulu” demonstrasyonu genç nesillerin farklılıklara yaklaşımını geliştirebilir ve köy içlerinde daha şiddetsiz ilişkiler üretilmesi açısından faydalı olabilir. Türkiye’nin sosyal gelişim indeksinde en düşük puanı “hoşgörü” başlığıdır. Kırsal alanda bu yönde atılacak adımlar önemli örnekler yaratabilir.

Bütün köylerde din ve siyaset toplumsal hayatın önemli bir unsuru olarak dikkat çekmekte ve toplumsal ilişkileri belirlemektedir. Genelde de örgütlenmelerde etkili faktörler bu unsurlar olmaktadır.

Sosyal Kurumlar ve Örgütlenme Örüntüleri

Besni genelinde Ziraat Odası’na kayıtlı 12.000 üretici vardır. Ayrıca Adıyaman, Besni ve Şambayat kasabasında Tarım Kredi Kooperatifi vardır. Üyelerinin gübre, tohum, zirai ilaç, donanım ihtiyacını karşılamaktadır.

Şambayat kasabasında Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kurulmuş ancak şu anda fesih aşamasındadır. Oysaki yörede örgütlü yapılara ihtiyaç vardır. Grup dayanışması şeklinde hareket eden bazı üreticiler vardır. **Bahri köyünde üreticiler bazı girdilerini birlikte temin ederek maliyeti düşürmektedir. Ürün pazarlama konusunda da birlikte hareket eden çiftçiler vardır. Örneğin Çamlıca köyünde bazı üreticiler, ürünlerini birlikte nakil ederek Malatya’da birlikte pazara sunmaktadır.**

Köylerde kamusal alanda da, özel alanda da erkeklerin baskınlığı göze çarpmaktadır. Birçok köyde kadınlar kararlara katılımları konusunda ‘sözlerinin dinlendiği’ni ifade etseler de ekonomi, siyaset, kurumlarla ilişkiler erkek egemen bir yapıya sahiptir. Muhtarlıklar ve heyetleri erkeklerden oluşmaktadır. Bu anlamda kadının kamusal

alandaki kararlara katılımını arttıracak eylemler faydalı olacaktır. Kadınlar evin uydusu kabul edilen işlerde çalışmaktadır. "Doğa" ile ilişkili yerel bilgisi güçlü olan kadınlar da çalışma ve kısmen ekonomik konuda daha özgür olup, hayvancılık, bahçe bitkileri, toplayıcılık, kanatlı yetiştiriciliği gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Besni ve köyleri farklı pazarlarla kurdukları kısmen daha yoğun ve serbest ilişkiler nedeni ile örgütlenmeyi pazarla ilişkisinde alternatif bir araç olarak kullanmış/kullanmakta olan bir alandır; ancak örgütlenmelerde sürdürülebilirlik sorunu yaşanmaktadır. Bu durum merkezde yapılan görüşmelerde de dile getirilmiştir. Bu durumun nedeni; katılımcılığın örgütlenmeye değil örgütlenmenin katılımcılığa neden olacağı yönünde sahip olunan hatalı bir algı yanında, bir örgütlenmenin "etkili" bir şekilde nasıl çalışacağı konusunda güçlü örnekler ve pratiklere sahip olunmaması olarak gösterilebilir. Bu nedenle bir önceki başlıkta da sözü geçen "Kuluçka Merkezi" mevcut örgütlenmeleri güçlendirmek ve bu örgütlenmelerin mümkünse 5. yıl sonunda bir platforma evrilmesine yardım etmek açısından önerilir.

Katılımcılığı teşvik etmekte karşılaşılabilecek en önemli engel, kadınların uzun süreler köylerde tek başlarına yaşamak zorunda olmalarıdır. Bu durum kadının özellikle iş yükünün azaltılmadan birçok sürece katılmasına engel olacaktır. Bu nedenle projede seçilen köylerde kadınların iş yükünü azaltacak bilgi ve teknolojilerin transferi ile çocuklara sağlanacak kreş hizmetleri gibi ev ve iş yaşamını kolaylaştırıcı faaliyetler öncelikler arasında yer almalıdır.

Köylere akrabalık ilişkileri üzerinden bakıldığında güçlü bir ilişkiler ağı vardır ve köylerde bunun etkisi görülmektedir. İlçe yoğun göç vermesine rağmen göçle gidenlerin, kalan arazileri ürün alımı ve kiracılık/ortakçılık üzerinden ilişkilerini koruduğu görülmektedir.

Köylerde formal ve yaşayan (aktif) örgütlenmeler özellikle kadınlar arasında tespit edilmemiştir. Ortak çalışma davranışı açısından ise Bahri ve Burunçayır dikkat çekmektedir. Bu köylerde kadınlar piknik, ekme yapımı, günlük sohbetler, ihtiyaç duyulan işlerde birbirlerine destek vermek amacı ile rahatlıkla birbirleriyle ilişki kurmaktadırlar. Kızılın, Güneykaş ve Sayören köylerinde gruplar halinde benzer davranışlar görülmektedir. Hatta Kızılın köyünde akraba olan kadınlar, yakınlardaki bir ırmağa yüzmeye gittiklerini de belirtmişlerdir. Çamlıca köyünde ise 3 kadından oluşan birkaç akraba hane, kendi aralarında "nöbetleşe süt sağımı" uygulaması gerçekleştirmektedirler. Bu tarz ortak davranışlara diğer köylerde rastlanmamıştır ve hatta aileler arasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenlerle eylem planlarında 2 farklı strateji izlenebilir. Bunlardan biri; çatışmalı olan grupları bir araya getirmek ve her bir

köyü derinlemesine çalışmak ya da kısmen de olsa ortak çalışma davranışı gösteren köylerde daha bütüncül bir kırsal kalkınma stratejisi uygulamak. Bu iki strateji içinden kısıtlar göz önünde bulundurularak ikincisi üzerinden modüller planlanmıştır.

Besni ve Şambayat'ı da içine alan alanlarda özellikle örgütlenme sayısına dair bir sorun mevcut değildir. Örgütlenmelerin güçlenme, eğitim ve danışmanlıklara ihtiyaçları vardır. Bu durum Besni'de oluşturulacak bir "Kuluçka Merkezi" ile etkin bir şekilde yönetilebilir. Bu kuluçka merkezi farklı örgütlenmelerin proje planlamaları, bilimsel bilgiye ulaşım, farklı örgütsel eğitim ve uygulamalar ile ortak çalışma ve interaksiyon amaçlı diğer sivil toplum kuruluşlarının birbirini bulması gibi önemli bir danışmanlık merkezi konumunda çalışacaktır.

Besni ilçesi sivil toplum yapısı açısından güçlü bir potansiyele sahiptir. İlçede farklı konularda birçok Sivil Toplum Kuruluşu (STK) kurulmuş olup, faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:

Mesleki Kuruluşlar

- Besni Ziraat Odası
- Besni Esnaf ve Sanatkârlar Odası
- Besni Şoförler ve Otomobilciler Odası
- Besni Esnaf Kredi ve Kefalet Kooperatifi
- Besni Taşıyıcılar Kooperatifi

Kooperatifler

- 3 Adet Tarım Kredi Kooperatifi
- Besni Dokumacılar Kooperatifi
- Besni Dokumacılar ve İplikçiler Kooperatifi
- Kızılın Sulama Kooperatifi
- Merkez Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- Üçgöz Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- Şambayat Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- Köseceli Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- Tekağaç Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- Y. Söğütlü Sulama Kooperatifi
- Kesmetepe Çırçır Pres Fabrikasına Dönük Kalkınma Kooperatifi

Kamu Yararına Çalışan Dernekler

- Türk Hava Kurumu Besni Şubesi
- Türkiye Kızılay Derneği Besni Şubesi
- Atatürkçü Düşünce Derneği Besni Şubesi

- TSK Besni Fahri Tanıtım Kurulu
- Anadolu Sakatlar Derneği Besni Şubesi

Spor Kulüpleri ve Dernekler

- Besni Spor Kulübü Derneği
- Şambayat Spor Kulübü Derneği
- Besni Belediye Spor Derneği
- Besni DO-KAN Spor Kulübü Derneği
- Besni Eğitim Vakfı İlköğretim Okulu Spor Kulübü Derneği
- Besni Özürlüler Spor Kulübü Eğitim Derneği

Diğer Dernekler

- Besni'yi Kalkındırma, Kültürünü Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği
- Besni Kamu Kurum ve Kuruluşlarını Destekleme Derneği
- Türkiye Muhtarlar Derneği Besni Şubesi
- Besni Yükseköğretimi Geliştirme ve Yaşatma Derneği
- Besni Güvenlik Güçlerine Yardım Derneği
- Besni Genç İşadamları Derneği
- Köy ve Mahalli İdareleri Derneği
- Besni Şubesi Besni Avcılar ve Atıcılar Derneği
- Köseceli Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Derneği
- Besni Camii Yaptırma ve Onarma Derneği
- Kurs ve Tahsil Çağındaki Talebelere Yardım Derneği
- Suvarlı Kurs ve Tahsil Çağındaki Talebelere Yardım Derneği
- Besni Mevlana'yı Yunus Emre'yi ve Güzel Sanatları Sevenler Derneği
- Besni Kuyumcuları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- Besni Hacı Bektaşî Veliyi, Güzel Sanatları Sevenler Derneği
- Besni Fenerbahçeliler Derneği
- Besni Tuğsuzlar Camii Yaptırma ve Yaşatma
- Besni Tarih ve Kültürünü Yaşatma Derneği
- Sevgi Ağacı Yaşatma Derneği
- Beyan Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği
- Besni Gönüllüleri Eğitim Kültür ve Sosyal Dayanışma Derneği
- Şambayat Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Derneği
- Hacıhalil Köyü Berete Mezrası Camii Yaptırma ve Onarma Derneği
- Besni Kanatlı Hayvanları Koruma ve Kollama Derneği
- Kösiyanlı Derneği
- Alişar Derneği

● **Besni Eğitim Vakfı Besni Eğitim Vakfı;** 1997 yılında kurulmuştur. Besni Eğitim Vakfı yükseköğrenim öğrencilerine burs vermekte, ülkemizde ve dünyada ilk ve tek olan Besni Eğitim Bayramı'nı düzenlemektedir. Her yıl Besni Meslek Yüksek Okulu'nun açılış tarihi olan 24 Ekim (1998) gününün Eğitim Bayramı olarak kutlanması Besni Belediye Meclisi'nin 15.10.1998 tarih ve 7/44 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Her yıl, 24 Ekim'de ilçede eğitim ve kültür etkinlikleri düzenlenmekte, ilçenin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan kalkınması ve Türkiye genelinde tanıtılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Eğitim konusunda köylerde erkeklerin okur-yazarlık düzeyi yüzdesinin kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerde %90-95 olan okur-yazarlık oranı, kadınlarda %85-90'a düşmektedir. Özellikle 60 yaşın üzerindeki kadınların bir bölümünün ilköğretim mezunu olmadıkları, okuma-yazmayı açılan eğitim kurslarıyla daha sonra öğrendikleri belirtilmiştir. Günümüzde ise, genç neslin kız-erkek ayrımı gözetilmeksizin okutulduğu, ancak kızların yine de ilköğretimden sonra okuma oranının erkeklere oranla düşük olduğu söylenmiştir. Kadınlar için 1990'larda biçki-dikiş ve halı kurslarının açıldığını, ancak son yıllarda bu eğitimlerin yapılmadığı söylenmiştir.

Eğitim

Kırsaldaki göçün en önemli nedenlerinden biri ekonomik ise, bir başka neden de eğitimidir. Köylerdeki okulların kapatılması kırsalda göçü tetiklemiştir. Kırsaldaki okullar öğrenci sayısından dolayı kapanmaktadır. Kırsalda ekonomik, sosyal ve kültürel altyapılarla ilgili çalışmalar eş güdüm içinde yapılmadığı sürece göç devam edecek ve köy okulları kapanacaktır.

Bazı köylerde açık olan okulların birçok sorunu bulunmaktadır. Birleştirilmiş sınıfların bulunması, taşınmalı eğitim sistemi ve taşınmalı eğitime devam eden öğrencilerin başarı düzeylerinin düşük olması, bazı okullarda fiziki mekân ve materyal yetersizliği, interaktif eğitim metotlarının yeterince etkin kullanılmaması, okul çevre düzenlemelerindeki yetersizlikler, aileye yönelik rehberlik hizmetlerinin yetersizliği, köy ilköğretimlerinde öğretmenlerin köyde ikamet etmeleri için yeterli sosyal ve fiziki mekânların olmaması gibi birçok sorun mevcuttur.

Köylerde çocuk ve gençlerin kendilerini doğru ifade edecekleri ortam yoktur. Onlara kendilerini rahat ifade edebilecekleri ortamlar sağlanarak, yaşadıkları hayattan beklentileri, yaşadıkları bölgede neleri istedikleri öğrenilmelidir. İstedikleri ne olursa olsun, tamamen onlarla birlikte hayata geçirilmelidir. Örneğin, çocuklar oyun alanları istediğinde buradaki oyun alanlarının tamamen doğal malzemelerle ve onlarla birlikte

üretilecek yapılması gerekmektedir. Gençlerde de aynı şeyler yapılmalıdır. Böylelikle yapılacak tüm çalışmaları onların sahiplenmesi sağlanacaktır.

Çocuklar için onların da katılımıyla etkinlik alanları yapmak (örneğin çocuk bahçesi plastik ürünlerle değil, ahşapla hep birlikte yapılabilecek şekilde düzenlenmeli. Bütün etkinlik alanları için geçerli olmalı) önemlidir. Bu alanda çalışma yapan “Köy Okulları Değişim Ağı- KODA Derneği” bu konuda çözümler üretebilir. Bu konuda Derneğin süreç içine katılması etkin sonuçların ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir.

Temel Geçim Kaynakları

Köylerde geçim kaynakları köylerin sahip olduğu arazi miktarına, arazinin niteliğine, köyün coğrafi konumuna, hayvancılık ve ticaret yapısına göre değişiklik göstermektedir. Köylerde ayrıca köy dışında mevsimlik çalışma ve emekli maaşı gibi gelir kaynakları da önemli boyutlardadır. Köylerdeki zenginlik algısı, sırasıyla arazi varlığının büyüklüğü, hayvan sayısının fazlalığı ve düzenli gelir/emeklilik olarak belirtilmektedir.

Ova köylerinde sulu tarım olanaklarından dolayı pamuk, mısır, tahıllar birincil geçim kaynağı iken; dağlık ve kuru tarım alanlarının egemen olduğu köylerde Antep fıstığı ve üzüm birincil geçim kaynağıdır. Ova köylerinde büyükbaş hayvancılık ön planda iken, dağlık köylerde daha çok küçükbaş hayvancılık ön plandadır.

Besni kırsal alanlarında yaşayan hanelerin kurdukları dengeler itibari ile farklı pazarlar için üretime geçmiş ve kırsal bir yaşam şekli olarak kabul etmiş oldukları görülmektedir, ancak çoğunluğun köy dışında bir çocuğu ve/veya akrabası mevcuttur. Köylerde gelire kaynaklık eden toprak yönetimi 5 sistem üzerine kuruludur. Bunlar;

1. Göç eden ancak özellikle kurakta yetiştirmeye uygun ve bakımı kolay bitkiler için kısa dönemli köye gelerek ürünlere bakan ancak köyde yaşamayan aileler,
2. Köyde yaşayan ancak göç eden akrabalarından para desteği alan ve tarımla az uğraşan, çoğunluğu yaşlı nüfuslu haneler.
3. Köyde yaşayan, doğayla bağı güçlü, farklı akrabalarla ortaklık yapan ve ürettiği ürünleri armağan-takas ekonomisine çeviren haneler.
4. Toprak paylaşımı yapılmamış ve evli genç çiftin üretimde aktif yer aldığı ancak toprak sahibi yaşlılar olan haneler.
5. Kendi arazisini işleyen, yarı-kapitalist veya kapitalist üretimde bulunan, koşullar oluştuğunda kiracılık/ortakçılık işlerine de giren haneler.

Bu toprak yönetim sistemleri hanelerin doğa ile ilişkisinin de önemli belirleyicisidir.

Geçimlik üzerinden planlanacak eylemlerin 4. ve 5. grubu merkeze alan ancak diğer gruplarla da ticari ilişkiler yapılandırılan bir çerçevede olması daha etkili sonuçlar yaratabilir.

Hanelerde 8 temel ürün grubu ekonomik değişime-satışa konu olmaktadır. Bunlar:

1. Tarla Bitkileri (çoğunlukla kurakta yetişen üretim dönemi uzun, verimlilik ve teknoloji kullanımı yüksek, erkeklerin kontrolündeki ürünler)
2. Üzümsü meyveler ve yaprakları (üzüm, incir, dut ve çok az nar gibi kurakta yetişen ve bakım ihtiyacı kısmen az ya da hiç olmayan ve hanede ortak katılımı üretilen ancak kadın tarafından işlenen ürünler)
3. Sert kabuklular (badem, ceviz gibi özel bakım ve bilgi ihtiyacı olan erkeklerin kontrolündeki ürünler)
4. Meyveler (hurma, kiraz, kayısı, şeftali gibi değişim değeri yüksek ancak bakım ve pazar bilgisi gerektiren, erkeklerin kontrolündeki ürünler)
5. Süt ve ürünleri (inek yetiştiriciliğine eğilimin arttığı, zor koşullarla uyumlu ancak düşük verimli yerel ırkların da bulunduğu; ancak ticari ırkların baskın olduğu sürülerle (koyun-keçi), kadınların kontrolündeki ürünler)
6. Sebze bahçeleri (ağırlıklı olarak hane içi tüketim odaklı üretilen ve kadınların kontrolündeki kabak, domates, biber, kavun, karpuz gibi ürünlerin üretildiği sulanabilir bahçeler)
7. Kümes hayvanları (ağırlıklı olarak hane içi tüketim odaklı üretilen ve kadınların kontrolündeki tavuk, hindi gibi üretimler)
8. Terapötik (iyileştirici) bitkiler (rezene, mahlep, alıç, gelincik, papatya, hatmi çiçeği, civan perçemi, gibi kadın tarafından toplanıp saklanarak ailenin ve akrabaların kullanımına sunulan ürünler; bazı köylerde kitle toplayıcılığına konu olan kekik gibi ürünler)

Bu ürün gruplarına dair yapılan detaylı toplumsal cinsiyet analizinde, şu bulgular ortaya çıkmaktadır;

Tarla Bitkileri; Kadınların bu üretim faaliyetleri içinde yer alış şekli Türkiye’de birçok alanla benzerlik göstermektedir. Bütün köylerde tarla bitkilerinde toprak işleme süreci erkekler tarafından gerçekleştirilmektedir. Buğdayda teknolojileri kullanarak hasat erkekler tarafından yapılırken; tarla bitkilerinde mekanizasyon sağlanmıştır. Hasat zamanları erkeklerin mevsimlik işler için gittikleri yerlerden gelerek hasadı gerçekleştirdiği ve ardından geri döndüğü kadınlar tarafından ifade edilmiştir. Üretilen tarla bitkileri hayvan yemi olarak da kullanılmaktadır; bu nedenle tarla bitkilerinin veriminde yaşanacak ufak artışlar bile hayvancılığı da olumlu etkileyecek ve dışarıdan yem alımını azaltacaktır. Köylerde değirmenler mevcuttur ve geçimlik modüller içinde “nohut unu, badem unu, meyve unu” gibi alternatif zirai sanatların

uygulanması mümkündür. Aileler ürettikleri tarla bitkilerinden hane tüketimini çıkardıktan sonra ,geri kalanı Besni, Gölbaşı, Adıyaman ve Gaziantep'te erkekler tarafından satılmaktadır.

Üzümsü Meyveler; Üzümsü meyvelerde üzümün budaması ve toprak işleme erkekler tarafından yapılırken, birçok köyde kadınların “en keyifli iş” olarak nitelendirdikleri asma yaprağı toplama kadınlar tarafından ve gruplar halinde yapılmaktadır. Yaprakların salamura olarak işlenmesi ve armağan ekonomisinde kime hediye edileceği kadınlar tarafından kontrol edilmektedir. Hanelerin akrabaları ile hediye ekonomisine konu olan ürün asma yaprağıdır. Üzüm Ağustos ayında pestil, sucuk, kuru üzüm ve pekmeze işlenmekte ve tüm bu işleme süreci kadınlar tarafından yönetilmektedir. Erkekler sadece üzümlerin ayakla sıkılması aşamasında yer alırken, tüm bu sürece rollerinin öğretilmesi amacıyla kızlar, anne ve oğlanlar, baba ile dâhil edilmektedir. Tarım ve Ormancılık İlçe Müdürlüğü köylerde hanelere üzümün çiğnenmesi aşamasında kullanılmak üzere lastik çizmeler dağıtmaktadır. Üzüm işleme mekanize ve standardize olmamıştır. Çalışılacak alanda demonstrasyon amacı ile özellikle kırsal turizm stratejisi önerilen köylerde hijyenik bir işleme tesisi kurulması önerilir.

Üzümsü meyvelerden incir ve dut köylerde henüz bir ekonomik değer üretmeyen ancak önemli alternatif ürünlerdir. Ağaç sayısının yetersiz olduğu bütün köylerde dile getirilse de, birçok hanede incirin ve dutun hem yaş, hem kurutulularak tüketildiği tespit edilmiştir. Hemen bütün köylerde ailelerin topladıkları farklı meyveler, kadınlar tarafından reçel olarak da saklanmakta ve tüketilmektedir. İncir de bunlar arasındadır. Dut yapraklarının aynı zamanda hayvan beslemede de kullanıldığı belirtilmiştir. Bu ürünlerin pazarda tutunması amacı ile markalı ve hijyenik kurutma yöntemlerinin öğretilmesi, hanelerin gelirlerine önemli destekler sağlayacaktır. Bu eğitimler önerilen her iki alan için de gereklidir; ancak bir örnek tesisin yol üzeri köyde kurulması ve üretilen ürünlerin kırsal turizm alanını da beslemesi önerilir.

Sert Kabuklular: Kadınlar badem ve cevizin sadece toplanması aşamasında yer almaktadır, diğer aşamalarda erkekler aktiftir. Bütün köylerde bir zirai sanat olan pestil içine ceviz sarılarak ve kurutulularak yapılan sucuklar, hem ev tüketimi, hem hediye ekonomisi içinde kendine yer bulmaktadır. Ancak kadınlar sucuk yapımını iş yükü fazla olduğu gerekçesi ile tercih etmediklerini belirtmektedirler. Buna rağmen fazla üretimler ağırlıklı olarak Besni merkeze gönderilerek satılmaktadır.

Meyveler: Sulama imkânı olan ve ürün çeşitliliği bakımından dikkat çeken köylerden Burunçayır'da farklı meyve-sebze türleri yetiştirilmektedir. Bu meyveler içinde

bölgede farklılaşan Cennet Hurması dikkat çeken bir türdür. Üretilen hurmanın farklı şekillerde (pekmez, reçel gibi) korunması kadınlar tarafından denenmiştir. Piyasada kilosu 100 TL üzerinde yer bulan kuru hurmanın ise bilinmediği ve denenmediği görülmektedir. Girişimcilik temelli topluluk güçlenmesini merkezine alacak 3 köyde bu kurutma ve satışının da sürece dâhil edilmesi önerilir. Her köyde kadınlar sayısı köylere göre değişiklik gösterse de meyve ağaçlarının ürünlerini reçel ve kurutma olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Süt ve Ürünleri; Köylerin tamamında önemli bir üretim faaliyeti olarak süt ve ürünleri karşımıza çıkmaktadır. Üretimin kontrolü kadınlardadır. Erkekler sadece hayvanların otlatılması aşamasında ve canlı hayvan satışında devreye girmektedir. İş yükleri elverdiği durumlarda kadınların da hayvanları otlatmaya götürdüğü belirtilmiştir. Süt üretimi ve işlemede tüm diğer işler kadın ve çocuklar tarafından yapılmaktadır. Kadın süt üretiminin yöneticisidir ve seçilen bütün köylerde gelir getirici olarak devam ettirmek istedikleri iş olarak işaret etmişlerdir. Birçok köyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinden büyükbaş geçiş olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar bunun en önemli gerekçesini bakım ve uzun süren sağım olarak ifade etmişlerdir. Köylerde piyasada kendine çok düşük (12-13 TL/kg) fiyatlara yer bulan, özellikleri bakımından özel bir rayihası ve üretimi olmayan taze peynir üretilmektedir. Standardize olmuş ve yerel olarak marka olmuş bir peynir türü tespit edilememiştir.

Köylerde peynir üretimi kadının sabah-akşam sağdığı sütü en hızlı işleme aracı olarak kullanılmaktadır. Odak gruplarda kadınlar süt olarak satmayı istediklerini söylemiş. bunun daha az yorucu olacağını ifade ettikleri görülmüştür. Özellikle işgücünün feminizasyonu yaşanan bir alanda bu önemli bir iş yüküdür. Bahri ve çevresi köylerden bir süt aracı toplama yapmaktadır. Süt ve artıkları önemli bir kirlilik unsurudur bu nedenle “ekoloji temelli yayım” kampanyasına bu toplayıcıların da davet edilmesi önerilir.

Peynir üretimi çoğunlukla çiğ süttten mayalanmış rennetin parzınlarda süzülmesi ve depolanması yolu ile gerçekleşmektedir. Ancak bazı kadınlar deneme ile buldukları, daha lezzetli olduğunu belirttikleri PAS ile kaynatılan ve taze peynirden uzun süren “mozarella” yöntemini farkında olmadan kullanmaktadır. Çalışılan alanda işgücünün feminizasyonu sorunu olduğu sürece, üretilen peynirlerin daha fazla emek ve ürünü uzun süre bekletmek gerektiren özel peynir türlerine dönüşümüne dönük modüllerin uygulanması zor olacaktır. Buna rağmen özellikle yerel pazarda kendine yer bulan ve karma sütlerden (inek, keçi, koyun) üretilen peynirlerin karışımına izin veren “tulum peyniri” türü, köy ilgi gruplarında tartışmaya açılmalı ve çok da zor olmayan üretimi eğitimler ile öğretilmelidir. Buna rağmen çalışılan alanda süt üretiminde

hiç kullanılmayan ve çoğunlukla atılan potansiyel, peyniraltı suyundadır (PAS). PAS hanelerde lor olarak kullanılabilir ve satılabilir. Çikolata, bisküvi, bebek maması gibi birçok sektörü besleyen PAS küçük ölçekli basınçlı kurutma sistemleri yoluyla satılabilir. Bu durum ancak “kuluçka merkezi”ne başvuracak girişimciler üzerinden alternatif bir alan olarak önerilebilir.

Süt üretiminde ve işlemede hijyende üzerinde çalışılması gereken bir konudur. Ahırlar, hayvan bakımı, üretim ve depolama hijyen sorunu olan başlıca alanlardır. Üretimde soğuk zincir kısmen kurulmuştur. Kadınlar sütü, az sütü olan evlerde dolapta saklamaktadır ancak sütü çok olanlar bir leğen içine konan su ve buz içine yerleştirilen süt güğümlerinde saklamaktadır. Aileler peynirlerini Besni merkezde yer alan soğuk hava depolarında kiraladıkları alanlarda saklamaktadırlar.

Köylerde kadınlar sütü satış amaçlı tarhana, keş, lor vb. farklı süt ürünlerine çevirmediklerini belirtmişlerdir; ancak ev tüketimine dönük her birini yapan aileler bulunmaktadır.

Sebze Üretimi: Susorunu olan birçok köyde geçimlik seviyede gerçekleştirilmektedir, ancak Burunçayır hem sulama hem de ürün deseni açısından farklılaşan köyler arasındadır. Bu nedenle alternatif ürün yetiştiriciliği denemelerinin bu köyde yapılması önerilir.

Üretilen ürünler arasında özellikle kurutulmuş, salça ve taze olarak satış amaçlı üretilen biber öne çıkmaktadır. Hane tüketiminde kullanılan kabak, domates, soğan, biber, patlıcan gibi çeşitler üretilmektedir.

Sebze üretimini rahatlıkla yapan köyler üretim deseni geniş olan köylerdir. Bu köylerde damla sulama gibi yöntemler bilinmekte ve uygulanmaktadır. Yağmur suyu toplama gibi “bölge iklim koşullarına uygun” ve FAO tarafından da önerilen ve desteklenen farklı su toplama yönetim ve teknikleri katılımcı eğitim ve yayım kapsamında yer almalıdır. Bu sayede verimler ve su kaynakları daha etkili yönetilebilir. Seçilen alanda FAO'nun özellikle su hasadı yöntemlerine dair demonstrasyon yapması sağlanmalıdır.

Kümes hayvanları: Her evde bulunan ve üretimi, tüketimi ve satışı tamamen kadının kontrolünde olan bir üretimdir. Kadınlar bazı köylerde hindi yetiştiriciliği yapmakta ve bu üretimden elde edilen gelir tamamen kadının kontrolünde olmaktadır. Kadınlardan bazıları sattıkları hindilerden elde ettikleri gelirleri çocuklarının çeyizi için kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda kanatlı hayvanlar, kadınların ve engellilerin üretim merkezli güçlenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Terapötik (iyileştirici) Bitkiler: Tüm köylerde kullanılmakta, doğadan toplanan otlar yemek olarak tüketilmektedir. Köylerde kadınların tamamı bitkileri ayırmak gibi bir yerel bilgiye sahip olmasa da, bitkiler çoğunluk tarafından bilinmekte, günlük hayatlarında yer almaktadır. İyileştirici otlar gıda, parfüm ve ilaç sanayiinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de birçok kırsal alanda ve tarımsal araştırma merkezinde iyileştirici otların kültüre alınması, üretilmesi ve gelir getirici olarak satılması kırsal kalkınma çabaları içinde yer almaktadır. Tüm köyler böyle bir çalışmada lider üreticiler üzerinden çalışılmaya uygun köylerdir. Bu otların tespiti, kültüre alınması ve pazarlanması yoğun bir çevre kirlenmesi ve insan baskısına maruz kalmayan bu köylerde uygulanabilecek eylemler arasındadır.

Bazı köylerde özellikle arabalarla gelerek köy sınırlarında yoğun kekik toplayıcılığı yapıldığı tespit edilmiştir. Bu toplayıcıların bitkileri kökleriyle birlikte topladıkları, bunun da bir sonraki senelerde yetişmesine engel olduğu kadınlar tarafından işaret edilmiştir. Bu durum köylerde önemli bir doğal varlığın ve ekolojik dengenin hasar görmesine neden olacaktır. Gerek Koçer gruplarla ve gerekse toplayıcılarla ekoloji temelli toplantılar ve sohbetler yapılması, el broşürleri dağıtılması önerilir. Katılımcı yayım kampanyası bu amaçla önerilen bir araçtır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, Besni ürün deseni çok geniş, organikten yoğun üretime farklı tarımsal pratiklerin uygulandığı, pazarla düzenli ilişkisi olan bir alandır. Bu durum ekosistemin **korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin her eylem planında** göz önünde bulundurulması gereken bir unsur olduğunu işaret etmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik açısından doğal varlıklar konusunda riskler dikkat çekmektedir. Bunlar özellikle toprak ve su kirliliğidir.

Seçilen alanda mevcut hayvan ve bitki türlerinin tespiti ve kayıt altına alınması önemlidir. Özellikle yerel türlerin korunması amaçlı bilinçlendirmeler gereklidir. Üretimlerde yoğun ilaç kullanımı olmadığı belirtilse de özellikle meyve ve sebze yetiştiriciliğinde öne çıkan köyler Akpınar, Burunçayır, Güneykaş bu konuda izlenmeli ve bilinçli kullanım konusunda bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Yoğun plastik kullanımı birçok kırsal alanda olduğu gibi bu köylerde de bir kirlilik unsurudur. Köylerde atıkların düzenli toplanması ve azaltılması için araçların öğretilmesine ihtiyaç vardır. Özellikle organik atıklar çok kolay kompost haline dönüştürülebilir. Bu konuda her köyde kadınlar üzerinden bir eğitim ve yayım çalışması düzenlenmelidir.

Bahri, Sayören, Kızılın bölgesine “Ekoloji Temelli Kırsal Turizm” için giriş yapılmadan

önce mutlaka bir katılımcı yayım kampanyası yapılmalı ve mevcut potansiyeller, toprak ve su kirliliğini önlemek için almaları gereken tedbirler konusunda farkındalık ve davranış gelişimi sağlanmalıdır.

Literatürde “greenwashing” (yeşil yıkama) denen ve çevreyi tüketerek ona dair “ekolojik” ve “organik” ifadelerini pazarlamak konusunda kırsal alanlarda yaşanan ve kalkınma programları ile yolu açılan eylemlerden sakınılması için ilgi grupları üzerinden çalışılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Aynı durum “genderwashing” (toplumsal cinsiyet yıkaması) açısından da bir risktir.

Besni merkez, Şambayat ve köylerde kırsal girişimciler bulunmaktadır. Bu girişimciler içinde köylerde dikkat çekenler; internet kafeler, bakkallar ve gıda işletmeleridir. Bu girişimcilerin ortak gelişimleri ve devamlılığı için kuluçka merkezi üzerinden marka, bütçe yönetimi, halkla ilişkiler, insan kaynakları yönetimi konularında eğitim ve uygulama destekleri sağlanmalıdır.

Köylerde özellikle kırsal turizm alanında yaşayan ve mevsimlik göç amacı ile turizm sektörü içinde çalışmış kadınlar ve erkekler tespit edilmeli ve bir eğitim ihtiyaç analizi yoluyla kapasitelerini köylerinde kullanmaları “küçük hibe programları /mikro krediler” yolu ile teşvik edilmelidir.

Köylerdeki internet kafelerin varlığı bir fırsata çevrilebilir. Bu kafelerde kadınlara “internet gün”leri düzenlenebilir. Günümüzde bu kafelerin eğitim amaçlı kullanılmasına uluslararası projelerde de sıklıkla başvurulmakta ve başarılı örnekler üretilmektedir. Kafelerin olduğu köylerde oluşturulacak ilgi grupları “internet günleri ile internet üzerinden youtube, ted gibi bazı önemli video kanalları yoluyla Türkiye’nin farklı alanlarındaki örgütlenmelerin videolarını, başarılı kadın hikâyelerini, kadın sağlığı bilgilerini izlemeleri ve ardından kısa bir tartışma ile ayrılmaları sağlanabilir.

Girişimcilik özellikle Akpınar, Burunçayır, Güneykaş köy grupları için özel olarak bir strateji olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni köylerdeki toplumsal yapı, pazarla kurulan mevcut ilişkiler ve potansiyellerinin böyle bir stratejiyi önlemiş olmasıdır.

Besni ilçesinde “yoksulluk” üzerine bir saptama;

Türkiye genelinde rastlanan köyden kente göç, Besni köylerinin de başlıca sorunudur. Ancak kırsal yoksulluk açısından bakıldığında köylülerin eğitim, sağlık sigortası, memuriyet gibi nedenlerle de kente göçtükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Yani kırsal yoksulluk göçün birincil nedeni değildir. Öte yandan Besni ilçesinde kırsal yoksulluğun olmadığını söylemek de doğru değildir. Besni ilçesi genelinin birincil geçim kaynağı tarımsal üretim, ön plana çıkan tarımsal ürünüyse üzumdür. Üzüm üretimi Tekel fabrikasının kapanmasından sonra düşüşe geçmiş olsa da, üzüm ve üzüm temelli işlenmiş ürünler (ki bunlara ürün tasarımı açısından yarı mamul demek daha doğrudur) düşük katma değerle alıcı bulabilmektedir. Bu durum, üreticinin yoksullaşmasına ve/veya bağıcılıktan el çekmesine neden olmaktadır. Oysa Besni üzümü ve türevleri, Türkiye’de kalite standardı yüksek cinsler olarak tanımlanmıştır. Üzümün ardından Antep fıstığı Besni’de ikinci sıradadır ve üzüm üreticisi köylülerin Antep fıstığını da paralel olarak üretimlerine ekledikleri gözlemlenmiştir. Çeşitli devlet projeleri ve kaynaklarıyla desteklediği de düşünülürse, paralel üretimin Besni’nin yoksulluk düzeyini düşürdüğü ve refah seviyesini artırdığı söylenebilir. Bölgesel tasarım açısından bakıldığında, yarı mamul olarak nitelenebilen ürünlerin, markalaşma sürecinden geçip ambalajlanarak pazarlanması gerekmektedir.

Alt ve Üst Yapı Durumu

Besni ilçesi köylerinin altyapı ve üstyapı durumunu coğrafi koşullar ve nüfus durumu belirlemektedir. Köylerde nüfus var ve kalabalık ise eğitim ve sağlık hizmetleri asgari düzeyde de olsa vardır. Nüfus miktarı azaldıkça bu hizmetlere erişim daha çok ilçe merkezi üzerinden olmaktadır.

Besni ve köylerinde sağlık hizmetleri bir sorun olarak sunulmamıştır. Tüm odak gruplarda kadınlar aile hekiminin ortalama haftada/ayda 1 köyleri ziyaret ettiğini belirtmişlerdir. Kadınlar sağlık hizmetleri, çocukların aşı hizmetleri gibi konularda ağırlıklı olarak erkeklerin üzerinden olsa da faydalanabilmektedirler. Gölbaşı ilçesine yakın olan köyler, öncelikle Gölbaşı Devlet Hastanesini kullanmaktadır. Diğer köyler ilk olarak Besni, ardından daha ciddi sorunlarda ise Gaziantep ili hastanelerini kullanmaktadır.

Araştırmalara konu olan köylerde engelli sayısı dikkat çekmektedir. Her köyde 1 ile 7 arasında değişen engelli bulunmaktadır. Engellilere dair ifade edilen en önemli sorun “ailelerin çaresizliği ve yalnızlığı” yönünde olmuştur. Özellikle bedensel engelli sayısının yüksek olduğu anlaşılan Besni köylerinde, bir engelli destek programı ihtiyacı bulunmaktadır.

Köylerde hayvan atıkları ve çöpler köy içindedir ve kanalizasyon sistemi yoktur. Atıklar sağlık riski taşımaktadır. Hijyenik olmayan süt üretimi ve hayvan yetiştiriciliği, üzerinde çalışılması gereken konular arasındadır. Özellikle toplu ölümlere neden

olduğunu söyledikleri ve nedenleri bilinmeyen kanatlı ölümlerinin ve neden olan hastalıkların da izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması da önemli sağlık bileşenleridir.

Sahada verilen bilgilere göre köy yerleşimlerinde oluşan katı atıklar, köy yakınlarında açık araziye ya da dere yataklarına atılmaktadır. Bu uygulama özellikle bazı yerleşimlerin içerisinde atık problemine neden olmaktadır. Bu konuda ilgili tarafların bu konuda bir çalışmalarının olup olmadığı araştırılmalı ve eğer yok ise bununla ilgili olarak neler yapılabileceği araştırılıp, ilgili tarafların harekete geçmesi sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra, köylülere daha az katı atık üretmeleri ve ürettikleri katı atıkların bir kısmını gübreye dönüştürebilecekleri uygulamalı olarak anlatılmalıdır. Ortaya çıkan katı atıkların daha uygun alanlara götürülmesi sağlanmalıdır.

Köylerde kanalizasyon, parke taşı, yol gibi çalışmalar eksik olmasına rağmen, yapılmış durumdadır. Birkaç köyde bu faaliyetler projelendirilmiş ama daha başlamamıştır, bir kısmında ise bu konuda hiçbir çalışma yoktur. Bölgede tuvaletlerin bir kısmı evin içinde olmasına rağmen, bir kısmının halen bahçede olduğu, bahçede olan tuvaletlerin koşullarının uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Evlerin banyolarında ve mutfaklarında kullandıkları su köylerin içinde aktığından, köyde kirlilik yaratmaktadır. Köylerde kanalizasyon olmasına rağmen arıtma tesisleri bulunmamaktadır. Doğal olarak köyün dışında fosseptik çukurlarına boşaltılmaktadır. Fosseptik çukurları taşma sonucu çevrede koku, kirlilik ve beraberinde hastalıklara neden olmaktadır. Bunun için bu yerlerde doğal arıtma tesisleri kurularak buradan çıkan suyun tarım alanlarında kullanımı sağlanabilir.

Hanelerde çoğunlukla çamaşır makinesi, cep telefonu, televizyon ve bulaşık makinesi gibi teknolojiler yer almaktadır. Üretimle ilgili teknolojiler de, örneğin sağım makinesi, her evde olmasa da bilinmekte ve kullanılmaktadır. Cep telefonu hemen her ailede mevcuttur ve kadınların cep telefonu kullanımına dair herhangi bir toplumsal kısıt tespit edilmemiştir. Türkiye’de bazı kırsal alanlarda internet ve cep telefonu kullanmanın kadınlarda bir “namus” ifadesi olarak görülmesine ve yasaklar konulmasına rastlanır ancak üzerinde çalışılan köylerde kadınlar bu yönde bir kısıtlamanın olmadığını belirtmişlerdir.

Sulama teknolojileri bilinmekte ve kullanılmaktadır. Su rezervleri açısından en son aşamalardan olan yeraltı suyunun daha etkin kullanılması, hem iklim değişikliğine adaptasyon, hem de verimlilik açısından önemlidir.

Her köyde tarımsal mekanizasyon yaygın olarak kullanılmaktadır. Birçok alet, ekipman ve değirmen merkezi köylerde yer almakta ve bu teknolojilere sahip olmayanlar da kolaylıkla faydalanabilmektedirler.

Yerleşim yerleri arasında alt ve üstyapı hizmet ve olanaklarının en iyi olduğu yer Şambayat Kasabası’dır. Şambayat ilçesi bitkisel üretim ve hayvancılık potansiyeli zengin bir kasabadır. Kasabada tarihi, kültürel değerler bulunmaktadır ve bunun harekete geçirilmesi yeni dinamikler yaratacaktır. Kasabada ilköğretim okulu ile çok programlı lise vardır. Ayrıca Aile Hekimliği Merkezi bulunmakta ve kasaba halkına hizmet sunmaktadır. Kasabada artıma tesisi yoktur. Civarında petrol kuyuları vardır. İçme suyu kendine yeterlilik göstermektedir.

Arazi Varlığı ve Kullanım Durumu

Besni ilçesi köylerinde/kasabalarında yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda elde edilen veriler değerlendirilerek, kırsal kalkınma programına dahil edilebilecek köylere ait veriler derlenmiştir. Burada yerleşimler iki grupta toplanmıştır. Bunda temel belirleyici etkenler; uzman gözlemleri-görüşleri, coğrafi yapı, üretim deseni-tarımsal potansiyel, havza bütünlüğü, nüfus yapısı, pazara erişim, kırsal kalkınma dinamiklerine içsel bakışlarıdır.

Tablo.6. Kırsal Kalkınma Programı Kapsamında Önerilen Yerleşimlere Ait Bitkisel Üretim Verileri

Köyler	Bitki Deseni (Dekar)													Traktör		
	Arazi Varlığı (Da.)	Sondaj Kuyusu (Adet)	Sulu	Kavun	Buğday	Arpa	Mercimek	Nohut	Antepfıstığı	Bağ	Badem	Zeytin	Kiraz		Diğer	Sebze
Akpınar	2.950	100	300		200	250		100	850	350	130		70	140	40	100
Aşağı Çöplü	2.000		150		100	50		10	600	10	120	100		80		10
Atmalı	26.000				14.000	10.000	100	300	500	1000	500	500				100
Bahri	3.475	4	150	100	200	1800	150	300	100	400	200	200			20	
Beşkoz	1.250		50					5	850	190	30	20		40	20	15
Burunçayır	7.500		300						5.000	400	70	66		60	70	90
Çamlıca	3.000	3						165	2.350	280	32	280				50
Doğankaya	35.000	9			5.000	10.000	1.000	1.000	50	200	600	100			20	6
Cüneykaş	1.500		100		150	300		200	300	40	100					10
Kızılın	21.130	100			10.000	10.000	2.000	5.000	3.000	150	100	100				15
Kızılpınar	2.128		133						1.000	245	50		80			6
Ören	36.000	12		200	8000	10.000	3.000	4.000	400	300						20
Sayören	15.000	260		400	4000	1200	2.000	400	3.000	1800		300		15	132	
Şambayat	33.000	35	3.000		20.000	10.000	1.000	1.000	120	3000	3000	2000		500		300
Taşlıyazı	5.000	12	150	90	600	600		200	1.180	190	80	150		120		13
Toplam	194.483	535	4.333	790	62.250	54.200	9.250	12.680	19.300	8.555	5.012	3.816	150	820	285	887

Tabloda görüldüğü gibi köylerde bitkisel ürün çeşitliliği zengindir; fakat sulanan arazi miktarı oldukça azdır. Bundan dolayı da Antep fıstığı, tahıllar, nohut, mercimek yaygındır. Özellikle Antep fıstığı ve baklagiller, işlenip pazarlandığında katma değeri yüksek ürünler olarak belirlemektedir.

Kırsal Kalkınma Programı 1. Grup Kapsamı: İlçenin Doğusu ve Kuzeyinde Yer Alan Yerleşimler
Şambayat Kasabası ile Akpınar, Aşağıçöplü, Atmalı, Beşkoz, Burunçayır, Çamlıca, Doğankaya, Güneykaş, Kızılpınar ve Taşlıyazı köyleridir.

Tablo.7. Birinci Grup Kapsamındaki Yerleşimlere İlişkin Bitkisel Üretim Verileri

Yerleşimler	Bitki Deseni (Dekar)													Traktör		
	Arazi Varlığı (da)	Sondaj Kuyusu (Adet)	Toplam	Sulu	Kavun	Buğday	Arpa	Mercimek	Nohut	Antepfıstığı	Bağ	Badem	Zeytin		Kiraz	Diğer
Akpınar	2.950	100	300		200	250		100	850	350	130		70	140	40	100
Aşağı Çöplü	2.000		150		100	50		10	600	10	120	100		80		10
Atmalı	26.000				14.000	10.000	100	300	500	1.000	500	500				100
Beşkoz	1.250		50					5	850	190	30	20		40	20	15
Burunçayır	7.500		300						5.000	400	70	66		60	70	90
Çamlıca	3.000	3						165	2.350	280	32	280				50
Doğankaya	35.000	9			5000	10.000	1000	1000	50	200	600	100			20	6
Güneykaş	1.500		100		150	300		200	300	40	100					10
Kızılpınar	2.128		133						1.000	245	50		80			6
Şambayat K.	33.000	35	3.000		20000	10.000	1.000	1.000	120	3000	3000	2.000				300
Taşlıyazı	5.000	12	150	90	600	600		200	1.180	190	80	150			120	13
Toplam	118.878	159	4.183	90	40.050	31.200	2.100	2.980	12.800	5.905	4.712	3.216	150	320	270	700

1. Grup köyler de kendi içerisinde 2 farklı yapıdadır.

Şambayat kasabası ile Doğanakaya ve Atmalı köyleri: Bu yerleşimler eski tütün bölgesi içinde yer almaktadır. Bu 3 yerleşim, diğer 8 köyden (Akpınar, A. Çöplü, Beşkoz, Burunçayır, Çamlıca, Güneykaş, Kızılpınar, Taşlıyazı) farklılık göstermektedir. Nispeten daha az engebeli tarım arazilerinden oluşmaktadır.

Şambayat, Atmalı ve Doğanakaya köylerindeki arazi miktarı diğer köylere göre oldukça fazladır. Bu köylerde hane başına düşen toprak miktarı fazladır. Arazi çok parçalıdır (5-10 parça). Toprak dağılımı genelde dengelidir. *Yalnız Atmalı köyünde ve Şambayat beldesinde geniş arazilere sahip aileler vardır. Atmalı köyünde 10 ailenin 2000 dekar ve üzerinde arazisi vardır, Şambayat'ta da 500 dekar ve üzerinde araziye sahip 10 aile vardır.*

Köylerde arazisi olmayan hane sayısı çok azdır. *Ancak, Atmalı köyünde 60 ailenin toprağı yoktur ve bu yörede oldukça yüksek bir sayıdır.* Toprağı olmayan aileler, tarım işçiliği yanında icar, ortaklık, yarıcılık ile toprak işlemekte ya da hayvancılık yapmaktadır. Ortaklık, 6:1 şeklinde olmaktadır.

Şambayat kasabası; Gaziantep-Besni- Adıyaman yolu üzerinde, bazı tarımsal girdilerin ve üretilen ürünlerin de pazara sunulduğu bir beldedir. Ancak ortalama arazi miktarı 15-20 dekar civarındadır. Topraksız hane çok azdır.

Üretim deseni; Tarla bitkileri olarak buğday, arpa, nohut ve mercimek; bağ-bahçe bitkileri olarak da bağcılık, badem, zeytin ve Antep fıstığı şeklinde sıralanmaktadır.

Bu 3 köyde geniş tarım arazileri vardır. 1. grup köylere ait toplam 118.878 dekar arazinin 94.000 dekarı yani % 79'u bu 3 köydedir. Bu köylerde tarla bitkileri ve kuru tarım yaygındır. Sadece Şambayat kasabasında sulu tarım yapılmaktadır. Bu beldede açılan sondaj kuyuları ile 3.000 dekar arazi sulanmaktadır. Aynı şekilde; 1. grup köyler içerisinde üretilen buğdayın %97'si, arpanın %96'sı, mercimeğin tamamı, nohudun %80'i bu 3 köyde üretilmektedir. Bademin %88'i, bağ alanlarının %76'sı ve zeytin alanlarının %81'i bu köylerde dir.

Tablo.8. Birinci Grup Kapsamındaki Yerleşimlere İlişkin Bitkisel Üretim Verileri

Köyler	Arazi varlığı	Sulu	Sondaj Kuyusu	Bitki Deseni (Dekar)													
				Kavun	Buğday	Arpa	Mercimek	Nohut	Antep fıstığı	Bağ	Badem	Zeytin	Sebze	KB	BB	Traktör	
Bahri	3.475	150	4	100	200	1.800	150	300		100	400	200	200		200	150	20
Kızılin	21.130		100		10.000	10.000	2.000	5.000		3.000	150	100	100		500	150	15
Ören	36.000		12	200	8.000	10.000	3.000	4.000		400	300				800	40	20
Sayören	15.000		260	400	4.000	1200	2.000	400		3.000	1.800		300	15	1.800	600	132
Toplam	75.605	150	376	700	22.200	23.000	7.150	9.700		6.500	2.650	300	600	15	3.300	940	187

Akpınar, A. Çöplü, Beşkoz, Burunçayır, Çamlıca, Güneykaş, Kızılpınar, Taşlıyazı köyleri: Dağlık bölgenin kuzey kesimindeki köyleri içermektedir. Bu köylerde öncelik sırası ile Antep fıstığı, bağ-bahçe ve sebzeçilik faaliyetleri yapılmaktadır. Hayvancılık açısından ise; büyük ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve az miktarda arıcılık faaliyetleri yer almaktadır. Bu bölgede Akpınar, Kızılpınar, Beşkoz, Burunçayır, Güneykaş ve Taşlıyazı yer almaktadır. Bölge içerisinde yer alan Taşlıyazı ve Kızılpınar köyleri mikroklima özelliği göstermektedir. Bu özelliğinden dolayı sebzeçilik ve meyvecilikte erken hasat yapılmaktadır. Bağcılık bakımından ise; bölgede kurutmalık üzüm çeşitleri yetiştirildiği gibi, yoğunlukla sofralık üzüm çeşitlerinin yetiştirildiği görülmektedir.

Araziler küçük parçalardan oluşmaktadır. Ortalama arazi miktarı azdır. Yamaç arazilerde bağcılık, Antep fıstığı, zeytin üretimi yapılmaktadır. Çok eğimli alanlarda teraslama yapılmadan bahçe tesisi yapılması, toprak erozyonu riski yaratmaktadır. Küçükbaş hayvancılıkta keçicilik ön plandadır.

Kırsal Kalkınma Programı 2. Grup Kapsamı: İlçenin Güneyinde ve Ovada Yer Alan Köyler

Bu alanda yer alan 4 köy; Bahri, Kızılin, Ören ve Sayören'dir. Bu köyler, yörede "Yazı köyleri" olarak isimlendirilen ova kesiminde yer almaktadır.

Bu gruptaki köylerde geniş tarım arazileri vardır. Toprak kalitesi iyidir.

Bitki deseni: Tarla tarımı olarak arpa, buğday, nohut, mercimek, bostan ve bağ-bahçe tarımı olarak antepfıstığı, bağcılık ön plandadır. Bu köylerde yeni dikim olarak badem ve zeytin kapama bahçeleri tesis edilmektedir. Sulama imkânı oldukça azdır. Sadece Bahri köyünde 150 dekar alan sulanabilmektedir. Sondaj ile su kaynakları devreye sokulmaktadır. Ancak, sondaj kuyusu ve enerji maliyetleri çiftçileri ekonomik olarak çok zorlamaktadır.

Çalışma kapsamına giren tüm köyler birlikte değerlendirildiğinde şu tespitlerde bulunulabilir;

Tarla Tarımı

- En fazla tarla tarımı yapılan ve geniş araziye sahip köylerde (Atmalı, Doğankaya, Kızılın, Ören, Sayören, Bahri, Şambayat ve Taşlıyazı) buğday, arpa, nohut, mercimek ve bostan üretimi yapılmaktadır. Toplam 194.883 dekar arazinin 139.070 dekarını, yaklaşık %71'ini bu ürünler teşkil etmektedir. Kalan arazinin yaklaşık %17'sini bağ-bahçe ürünleri teşkil eder, ancak %2'sinde sebzeçilik yapılmaktadır.
- Tarımsal üretimde münavebeli sistem: Hububat (arpa, buğday) ↔ nohut, mercimek ya da (arpa, buğday) ↔ Bostan (kavun, karpuz) şeklinde olmaktadır.
- Eskiden elle yolma şeklinde yapılan ve çok zor olan nohut üretim hasadı artık biçer ile yapılmaya başlanmıştır. Nohut üretiminin destekleme kapsamında olması ve hasadın da biçer ile yapılması nedeniyle Adıyaman genelinde yaygınlaşmıştır.

Tarımsal mekanizasyon

- 15 yerleşim yerinde 887 adet traktör vardır. 3-5 dekar arazisi olan bazı hanelerde dahi traktör vardır. Arazisi az olan haneler için ekonomik bir yatırım değildir. Traktör sadece tarımsal üretim için değil, günlük nakliye ve araziye gidiş-geliş gibi işlerde de kullanılmaktadır. Traktörlerin büyük çoğunluğu Ziraat Bankası'nca çiftçilere verilen 7 yıllık kredi ile alınmıştır.
- Tarımsal üretimde kullanılan mibzer, gübre serpme makinesi, holder gibi diğer ekipmanlar da vardır.
- Sayören köyünde 7 adet biçerdöver vardır. Hububat, nohut ve mısır hasadında kullanılmaktadır. Şambayat kasabasında 3 adet silo vardır.

Bağcılık:

- Bağcılık, en fazla Sayören, Şambayat Beldesi ve Atmalı köylerinde yoğunlaşmıştır. Akpınar köyü hariç tüm köylerde bağcılık mevcuttur. Yörede yetiştirilen çeşitler; sofralık, şıralık ve kurutmalık çeşitlerdir. Yörede en fazla Kabarcık, Antep karası, Besni Peygamber üzümü ve Eski Ballıboz çeşitleri yetiştirilmektedir.
- Besni üzümünün ulusal ve uluslararası bilinirliği vardır. Adıyaman Besni üzümünün (Peygamber üzümü, kurutmalık) coğrafi işaretleme için başvurusu yapılmıştır ve askı sürecindedir. Yakında olumlu sonuçlanması beklenmektedir.
- Bağcılık yörede geleneksel bir üretim faaliyetidir. Ancak, son yıllarda hastalık ve zararlılar ile yaşanan, kuraklık, dolu zararı gibi sıkıntılar nedeniyle verim azalmış, kalite düşmüştür. Bağ alanlarında da ciddi bir azalma vardır. Besni'de bağcılığın üretim içindeki payı %20'lerden %7'ye düşmüştür. Ancak, pek çok üretici için bağcılık önemini hala korumaktadır. Mevcut bağlar ıslah edilirken, yeni bağ alanları da oluşturulmaktadır. Bağcılıkta yeni ve modern yöntemlerin kullanılması çalışmaları

da giderek artmaktadır. Bu kapsamda telli terbiye sistemi ile örnek bağlar tesis edilmektedir.

- Şambayat'ta eski bağlar sökülmüş ve 10 yıldan beri tekrar bağ alanları artmaya başlamıştır. Şimdi 3.000 dönüm sofralık ve şıralık bağ vardır.

Antep Fıstığı:

- Antep Fıstığı 19.300 dekar alanda ve tüm köylerde yetiştirilmektedir. Besni'de yetiştirilen antepfıstığı, menengiçten aşılama, iklim ve rakım nedeniyle çok kalitelidir. Yöre Antep fıstığı tadı ve yeşil rengi nedeniyle sanayide en fazla tutulan fıstıktır. Fıstık bahçeleri eskiden genellikle menengiç aşılama ile oluşmuş alanlardır. Son yıllarda fidan dikimi yapılarak kurulmuş düzenli kapama bahçeler de vardır.
- Antep fıstığı bahçeleri genelde kıraç arazilerde kurulmaktadır. Bu durumda ağaçların gelişmesi gecikmekte ve uzun bir bekleme süresi gerektirmektedir. Oysaki sulama imkânı olan organik maddelerce zengin alanlarda, bu bahçelerin kurulması bu süreyi oldukça kısaltacaktır. Bu yönde çiftçiler eğitilmeli ve gerekli destek verilmelidir. Eğer kıraç arazilerde bahçe tesis edilecek ise bağ ile birlikte yapılmalı, Antep fıstığı verim çağına gelinceye kadar 3-4 yılda verime başlayacak bağların veriminden yararlanılmalıdır.
- Antep fıstığında kültürel işlemler konusunda yöre çiftçisinin eğitim ihtiyacı vardır. Özellikle hastalık ve zararlılar önemli bir sorun olmaktadır.
- Antep fıstığında yapılan kültürel işlemler: 5-6 kez arazinin sürülmesi, budama, hastalık ve zararlılar ile mücadele ve gübrelemedir. Dağ köylerinde arazi yapısı nedeniyle fıstık bahçeleri yamaç alanlarda kurulmuştur. Bu alanlarda yapılan arazi işleme faaliyetleri toprak erozyonuna da ortam hazırlamaktadır. Antep fıstığı periyodisite göstermekte ve 2 yılda bir ürün vermektedir. Bu durumda da yok yılında yine fıstık bahçelerinde kültürel işlemler yapılmaktadır. Bu da maliyetleri artırmaktadır. Antep fıstığı dağlık alanlarda atla sürülüyor.
- Köseceli Kasabasında 1965 Antep fıstığı festivali 2-3 yıl yapılmış ancak şu an yoktur. Son yıllarda kuraklık nedeniyle verim oldukça düşmüştür. 1975-1985 yıllarında 30.000 ton olan rekolte, günümüzde dikim ve üretim alanı artmasına rağmen 9.000 tona kadar düşmüştür. Fıstık için 800-850 ml olan yağış miktarı son yıllarda 200 ml. kadar düşmüştür. Bu da verimin düşmesine, hatta ağaçların kurumasına neden olmaktadır.
- Antep fıstığı ağaçları kurak şartlarda geç verime geldiğinden (10-12 yıl) bazı üreticiler bu uzun süreyi beklemeyi göze almamaktadır. Oysaki sulama imkânları olması durumunda bu süreyi 7-8 yıla indirmek mümkündür.

Sebzeçilik:

- Su kaynakları olan Şambayat beldesi ile Burunçayır, Beşkoz, Doğankaya, Taşlıyazı ve Sayören köylerinde yapılmaktadır. Açık alanda yapılan üretim ile domates, biber, patlıcan, salatalık, soğan gibi yaz sebzeleri açık alanda yetiştirilmektedir. Özellikle

Şambayat'ta yetiştirilen 3 perli dolmalık biber, bu yerleşim için stratejik bir ürün olarak görülmektedir. En az 100 aile biberden geçimini sağlamaktadır. Çok eski bir biberdir. Yaklaşık 20 dönümlük alanda da fide üretimi yapılmaktadır. Çevre illerden gelenler bu fideleri satın almaktadırlar.

- Şambayat kasabasında Genç Çiftçi Projesinden alınan destek ile kurulan 500 metrekarelik bir sera ve Burunçayır köyünde küçük bir serada örtü altı üretim yapılmaktadır. Şambayat kasabasında genç bir çiftçi örtü altında sera sebzeçiliği yapılmaktadır. Çok az da olsa örtü altında karpuz ve kavun üretimi vardır.
- Şambayat kasabasında yetiştirilen ve büyüklük, aroma, tat ve dayanım süresi bakımından uzun ömürlü olan Şambayat karpuzunun önemli ekonomik bir değer olduğu görülmektedir. Ancak geçmiş yıllara oranla Şambayat'ta karpuz üretimi azalmıştır. Üretimin azalmasının nedenleri arasında, dere kenarlarında bulunan arazilerden kum alınması sonucu eskisi kadar yetiştiricilik yapılmamasıdır.
- Burunçayır ve Akpınar köylerinde; sebzeçilik de köyde hane tüketimine yönelik yapılmakta ve fazlası satılmaktadır.
- **Kızılpınar:** Köy 250 yıllık bir geçmişe sahiptir. Arazi meyilli ve erozyon tehlikesi vardır. Köyün tarımsal ürün çeşitliliği oldukça fazladır. Temiz olan su kaynağı ile yapılan üretim nedeniyle köyün ürünleri en başta satılmaktadır. Köyde bağ evleri kültürü vardır ve arazi değerlendirilmektedir.
- **Taşlıyazı:** Eskiden "Herbizek hıyarı" Adıyaman'da çok meşhurdu. Eskiden çok tütün olan bir bölgedir.

Tarımsal Eğitim-Yayım

Çiftçiler teknik bilgi konusunda isteklidir. Yöre çiftçisi yeniliklere açık ve arayış içerisindedir. Besni ilçesinin mevcut tarımsal alanı ve ürün çeşitliliği oldukça geniştir. Besni Tarım ve Ormancılık İlçe Müdürlüğü kayıtlarında ÇKS'ye kayıtlı 6.000 çiftçi vardır. Besni'de tarımsal eğitim-yayım konusunda Besni Tarım ve Ormancılık İlçe Müdürlüğü ve GAP BKİ çalışmalar yapmaktadır. Ancak, ilçenin geniş tarımsal alanı ve çeşitlilik gösteren yapısı nedeniyle, tüm üreticilere zamanında etkin destek vermek imkânsızdır. Bu durum tarımsal yayım hizmetlerinin kalitesini düşürmektedir. Besni Ziraat Odası da kayıtlı çiftçilerine teknik destek vermektedir.

Bitkisel Ürünlerin Değerlendirme ve Pazarlama Biçimleri

Besni ilçesinin bitkisel üretimde ön plana çıkan ve pazarlamaya konu olan başlıca ürünler arasında pamuk, antepfıstığı, üzüm, buğday, arpa, sebzeler, bazı meyveler, nohut, mercimek ve az miktarda da olsa yer almaktadır.

En fazla yetiştiriciliği yapılan ve ekonomik değeri yüksek olan ürün Antep fıstığı, Gaziantep ilindeki toptancılara satılmaktadır. Besni ilçesinde Antep fıstığını işleyen

herhangi bir tesis bulunmamaktadır. İlçede Antep fıstığı yetiştiriciliğinin uzun bir geçmişi olmasına rağmen, Gaziantep iline yakınlık ve işleme tesislerinden dolayı üstünlüğü nedeniyle ilçede Antep fıstığına dayalı bir işleme tesisi kurulmamış olup, ilçede buna yönelik bir tesis gereksinim göstermektedir.

Üzüm; sofralık taze olarak satıldığı gibi, pekmez, pestil, kesme ve sucuk yapılarak da satılmaktadır. Öncelikle sofralık ve kurutmalık üzüm yetiştiriciliğinde Atmalı köyü önde gelmektedir. Adıyaman-Besni karayolu üzerinde satış yapan bazı üreticiler, "üzümü dalından kendin topla" yöntemi ile tüketiciye makası vermekte ve tüketici bağdan üzümü kendisi toplamaktadır. Çamlıca köyünde, kabarcık çeşidi üzüm Malatya'ya götürülüp satışı yapılmaktadır. Sipariş üzerine pekmez, pestil, sucuk ve kesme yapılmaktadır. Burada hemen belirtelim ki üzüm ilçede hak ettiği değerde ve türde pazarlanmamaktadır. İlçe merkezinde yer alan Şire Hanı pek bakımlı olmayıp ürünün katma değerini düşürücü görüntülere sahiptir.

İlçede Şire Pazarı'nın düzenlenmesi için bir takım çalışmalar yapılmıştır. Fakat Besni'deki üretim nitelikli ürüne dönüştürülüp, kaliteli bir şekilde satılamamaktadır. Şire pazarına baktığınızda farklı illerdeki ürünlerin de getirilip, satıldığı bir alana dönüştürüldüğü görülür. Satılan ürünlerin kalitesi konusunda hiçbir kontrol mekanizması görülmemektedir. Hijyen konusunda da sorunlar bulunmaktadır. Satılan ürünlerin dükkânın önüne konulan tezgâhlar üzerinde açık alanda satıldığı görülmekte, çevrede oluşan bütün olumsuz koşullardan etkilenmektedir. Ürünlerin tanıtımı ve künyesi hakkında bilgi bulunmamaktadır. **Şire pazarında geleneksel ve organik üretimlerin satıldığı ayrı reyonlar oluşturulmalıdır.**

Şire Pazarı, tamamen Besni bölgesinde yetiştirilen ürünlerin satıldığı bir alana dönüştürülmesi, markalaşma ve pazarlama açısından önemlidir. Satılan ürünlerin hangi köyden ve kimin üretimi olduğu, ürünün üretimden hasada, işlenmiş ürüne kadar olan hikâyesi kısaca yazılmalıdır. Şire pazarındaki esnafarla bir örgütlü yapı oluşturulmalıdır. Bu yapı ürünleri denetleyen, sorun çıktığında tüketicinin ulaştığı ve çözüm ürettiği bir mekanizma olmalıdır. **Şire pazarı ve çevresi daha işlevli olarak yeniden düzenlenip, turizme hizmet edecek duruma getirilmelidir.**

İlçede meyve ve sebze Gaziantep, Adıyaman toptancı haline götürülmekte, az miktarda da olsa ilçede satılmaktadır. Ürün işlenmesi söz konusu değildir. Gelecek açısından umutvar bir ürün olan zeytin henüz ilk yetiştirme yıllarını yaşamaktadır. Gelecek yıllarda zeytin Besni ilçesi için en önemli gelir ve işlenecek ürünlerinden birisi olabilecektir.

Besni ilçesinde önemli bir başka ürün de biber salçasıdır. Salça evlerde kadınlar tarafından zor ve ilkel koşullarda yapılmakta ve bireysel girişimlerle satılmaktadır. Salçaya yönelik işleme, paketleme, pazarlama birimlerinin oluşturulması kadın girişimciliği açısından önem taşımaktadır.

Bu konuda genel bir değerlendirme yapılacak olunursa; ilçede bitkisel ürünlerin işlenmiş veya işlenmemiş bir biçimde kaliteli, standartlara uygun ve yüksek katma değerde pazarlandığını söylemek mümkün değildir. Bunun için öncelikle ürünlerin potansiyelini ortaya çıkaracak çalışmaların yapılması, işleme tesislerinin kurulması ve **BESNİ ÜST KİMLİĞİNİ** ortaya koyacak bir pazarlama yaklaşımının uygulamaya aktarılması önemli bir gerekliliktir.

Girdi Kullanım Bilinci ve Duyarlılığı

Özellikle bitkisel üretimde girdi kullanımı önem taşımaktadır. Girdilerin başında ise gübre, ilaç, tohum, fide, fidan ve su kullanımı gelmektedir. Alan çalışmaları sırasında özellikle su kullanımı konusunda şikâyetler gündeme gelmiştir. Bunlardan birincisi elektrik fiyatları nedeniyle su kullanım maliyetinin yüksekliğidir. Fakat burada belki daha önemli olan bilinçli su kullanımınıdır. Çünkü su kullanımı toprak ve bitki su isteklerinden çok, geleneksel yöntemlerle ve hesaplamalarla yapılmaktadır. Bu nedenle alanda "optimal su kullanımı" konusunda eğitim-yayım programlarına gereksinim vardır.

Üreticiler meyvecilikte fidan temini konusunda biraz daha dikkatlidir. Burada Tarım ve Orman Bakanlığı'nın destekleri önemli rol oynamaktadır. Fidan destekleri nedeniyle özellikle ekonomik ölçekteki bahçeler için üreticiler sertifikalı fidan temini yoluna gitmektedir. Aynı durum tohum temini için de geçerlidir. Gübre ve ilaç kullanımı açısından üreticilerde bilinç düzeyinin yüksek olduğunu söylemek güçtür. Üreticiler toprak analizlerine göre gübre ve ilaç kullanımından çok, deneyimlere göre harekete etme eğilimindedirler. Bu durum verimliliği etkileyebilmektedir. Su kullanımında olduğu gibi gübre ve ilaç kullanımında da eğitim-yayım programlarına gereksinim vardır.

Tarla tarımında kullanılan tohum, gübre, zirai ilaç gibi girdiler Besni, Adıyaman ya da Şambayat kasabasından temin edilmektedir. Üreticilerin bir kısmı Adıyaman, Besni ve Şambayat kasabasında bulunan Tarım Kredi Kooperatifi ortağıdır. Bazı girdiler bu kooperatiflerden alınmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifi ortağı olmayan üreticiler ise gübre, tohum, zirai ilaç gibi üretim girdilerini peşin ya da vadeli olarak Besni, Adıyaman ya da Şambayat kasabasındaki bayilerden almaktadır. Bazı tüccarlar ürün aldıkları üreticilere bu girdileri temin etme yoluna gitmektedir. Tüccarlar aldıkları ürünleri Malatya, Gaziantep, Adana gibi yerlerde toptancı hallerine, fabrikalara satmaktadırlar.

İlçe genelinde ekimi yapılan buğday çeşitleri pandas ve Ceyhan 89 çeşitleridir. Arpa 2 sıralı seymen ve altı kıran çeşididir: Kuru şartlarda buğdayda dekara 300-350 kg., arpada 350-400 kg., nohutta 150-200 kg., mercimekte 120-150 kg. ürün alınmaktadır. Hasadı edilen ürünler Toprak Mahsulleri Ofisi veya tüccara satılmaktadır.

Hayvancılık Faaliyetleri ve Hayvansal Ürünlerin Değerlendirme-Pazarlama Biçimleri

Kırsal kalkınma planı kapsamındaki yerleşimlerde geçmişte çok daha fazla olan hayvan sayısı düşmüş olmasına rağmen günümüzde de tüm köylerde hayvancılık yapılmaktadır (Tablo.9). Aşağıçöplü, Kızılpınar, Beşkoz, Burunçayır, Güneykaş köylerindeki arazi yapısı nedeniyle keçi yetiştiriciliği ağırlıklıdır. Arazi yapısı daha düzgün olan ova köylerinde ise büyükbaş ve koyun yetiştiriciliği yapılmaktadır. Koyun ırkları olarak ivesi, akkaraman, morkaraman ve kıl keçisi bulunmaktadır. Elde edilen süt, genelde peynir yapılarak Besni ve çevresinde satılmaktadır. Ayrıca, küçükbaş yetiştiriciliğinde Halk Elinde Keçi Islah Projesi ile genç çiftçi projesinden koyun alan üreticiler vardır.

Tablo.9. Kırsal Kalkınma Planı Kapsamındaki Yerleşimlerde Hayvancılık Durumu

Yerleşimler	Arıcılık		Küçükbaş Sayı	Büyükbaş Sayı
	Üretici	Kovan Sayısı		
Aşağı Çöplü	1	80	700	60
Akpınar	2	70	405	94
Atmalı	3	50	532	719
Kızılpınar			50	10
Beşkoz			250	
Burunçayır			450	200
Çamlıca	1	80	180	250
Doğankaya			1.500	5
Güneykaş			250	40
Şambayat Kasabası			500	250
Taşlıyazı	5	250	250	90
Bahri			200	150
Kızılın			500	150
Ören			800	40
Sayören			1.800	600
Toplam	12	530	8.367	2.658

Büyükbaş hayvancılık: Genelde hane tüketimi için yetiştirilen büyükbaş hayvanların genetik yapısı simmental, montofon, holstein kültür ırkları ve melezleri ile yerli ırklardan oluşmaktadır. Her hanede 1-2 baş şeklinde yetiştirilmekte, elde edilen süt de hane tüketimi ile fazlası yoğurt, peynir yapılarak Besni pazarında satılmaktadır. Çalışma yapılan köylerde 2.658 büyükbaş hayvan varlığı vardır. Büyükbaş hayvan varlığı olarak; Atmalı, Sayören, Şambayat, Çamlıca ve Burunçayır köyleri biraz daha ön plandadır. Büyükbaş hayvancılığın yoğunlaştığı bu köylerde üretilen sütün değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Atmalı köyünde 5 adetten fazla büyükbaş hayvanı olan 15 hane vardır. 1-2 baş hayvan besleyen haneler çoğunluktadır. Süt üretimi melezlerde:15-20 lt/gün, yerli ırklarda ise 5-10 lt/gün kadardır. Elde edilen sütün, yoğurt ve peynir yapılmaktadır.

Hayvan barınakları genelde evlerin altında veya yanındadır. Bu da yetersiz havalandırma, ışık ve uygun olmayan zemin nedeniyle hastalıklara zemin oluşturmaktadır.

Köylerde her hanede az da olsa tavukçuluk yapılmaktadır. Ancak geleneksel şekilde yapılan üretimde belli hastalıklara karşı koruma sağlayan aşılama yapılmadığından hayvanlarda salgın hastalıklar ile sık sık ölümler yaşanmaktadır. Özellikle geliri kadınlar tarafından kullanılan köy yumurta tavukçuluğu konusunda topraksız **ya da az topraklı hanelere destek verilmelidir.** Şambayat kasabası ve Doğanlı köyünde 3 tavukçuluk işletmesi vardır. Toplam 4.000 kapasiteli olan bu işletmelerde yumurta üretimi yapılmaktadır.

Hayvan besleme için kaba yem yanı sıra genelde hazır yem alınmaktadır. Kaba yem olarak kendi ürettikleri saman ya da mercimek samanı kullanılır. Yem bitkisi üretimi yok denecek düzeydedir. Su kaynakları olan köylerde dahi (örneğin; Burunçayır köyü) yonca üretiminin olmaması çiftçilerin bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Oysaki büyükbaş hayvancılığın yoğunlaştığı köylerde kaliteli yem bitkisi üretiminin geliştirilmesi, her şeyden önce maliyetlerin düşürülmesi açısından mutlak gereklidir. Ova köylerinden alınacak mısırın silaj yapılarak hayvanlara verilmesi de verimi artıracak ve yem giderlerini düşürecektir.

İlçede küçükbaş hayvancılık özellikle dağ köylerinde belirgindir. Bazı yetiştiriciler koyun-keçi sütünü mandıraya satarken, sütün geneli peynir, tereyağı, yoğurt yapımı için kullanılmaktadır ve bu, aileye de önemli bir gelir girdisi sağlamaktadır. Son yıllarda küçükbaş hayvancılığa yönelik bir ilginin olduğunu da belirtebiliriz.

Arıcılık: Köylerde yapılan görüşmelerde, geçmiş yıllarda da küçük çaplı arıcılık yapıldığı ve halen bazı köylerde devam edildiği görülmüştür. Özellikle meyvecilik yapılan köylerde arıcılık, verim ve kaliteyi doğrudan etkilemektedir. Mevcut arıcılar elde ettikleri balı önemli bir bedelle satmaktadır. Arıcılık eğitimine katılmış ve sertifikası bulunan kişilerin kaliteli girdi ve ürün değerlendirme talepleri olmuştur. Bu nedenle arıcılık bölgede az da olsa bir potansiyele sahiptir. Arıcılık bu köylerde desteklenmelidir. Arıcılık geçmiş yıllarda yapılmış ancak son yıllarda azalmıştır. Özellikle meyveciliğin hızlı bir şekilde arttığı bölgede, arıcılığın geliştirilmesi daha da fazla önem kazanmıştır.

Temel Sorun Saptamaları ve Çözüm Yaklaşımları

Bitkisel Üretimde Sorunlar ve Çözüm Yaklaşımları

Yerleşimlerde yapılan toplantılarda, alan çalışmalarında bizzat halk tarafından bitkisel üretime ilişkin sorunlar saptanmış ve buna yönelik çözüm yaklaşımlarının da neler olduğu sorulmuştur. Bundan hareketle halk tarafından ortaya konulan bitkisel üretime ilişkin sorunlar şu biçimde özetlenmiştir:

- Tarımsal bilgi ve bilinç düzeyinin düşük olması
- Antep fıstığında verimliliğin düşük olması
- Ürünlerin pazarlanmasında sorunlar olması
- Elektrik maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle sulama zorlukları yaşanması
- Bilinçli sulama yapılamaması
- Göç eğilimi ve göç hareketliliği
- Pazarlamada aracılardan olması
- Tarımsal eğitim-yayım hizmetlerinin yetersizliği
- Arazinin parçalı ve küçük olması
- Üreticilerin örgütlenememesi
- Ürünlerin katma değeri yüksek biçimde değerlendirilememesi
- Genç nüfusun tarımdan kopması
- Örgütlü olmayan üreticilerin girdilerinin pahalı olması ve ürünlerinin ucuza satılması
- Yüksek maliyet – düşük fiyat nedeniyle üreticinin reel gelirinin düşmesi
- Ürünlerde hasat sezonu piyasa fiyatı ile kış sezonu fiyatı arasındaki ciddi farklılıklar
- Bakliyat fiyatlarının kış sezonunda artması; ancak bu artıştan dolayı oluşan değeri aracılardan alması

Çözüm Yaklaşımları

- Analizler ve gübreleme verimi artıracaktır.
- Antep fıstığında periyodisitenin etkisini azaltmak için Fırat Nehri'nden su çekilip

bahçe sulanırsa verim artabilir.

- Üretici Birlikleri ve/veya kooperatif kurulmalıdır.
- Hayvan gübresi bitkisel üretimde daha bilinçli ve yeteri miktarda kullanılmalıdır.
- Zeytin yaygınlaştırılmalıdır.
- Bazı yerleşimlerde ikinci ürün koşulları yaratılabilir.
- Kapalı sistem sulama kanalları yapılarak su getirilmelidir.
- Bahçe tesisi konusunda çiftçilere teknik destek ve fidan desteği sağlanarak meyveciliğin geliştirilmesi özendirilmelidir. Sulama imkânı olan alanlarda ceviz yetiştiriciliğine öncelik verilmelidir.
- Ağaçlandırılacak eğimli alanlarda teraslamaya yapılmalı, sulama imkânları sağlanmalı ve meyvecilik konusunda bilgi-becerilerini artıracak uygulamalı eğitimler, örnek bahçelere, meyveciliğin geliştiği bölgelere geziler düzenlenmelidir.
- Sebzeçilik için en önemli sorun su kaynaklarının yetersizliğidir. Burunççayır, Kızılpınar, Beşkoz köylerinde su kaynakları vardır. Şambayat, Akpınar ve Sayören'de ise sulama, açılan sondaj kuyuları ile yapılmaktadır. Açık alanda yapılan sebze üretimi, pazarda ürünün bol olduğu döneme denk gelmesi nedeniyle beklenen gelir elde edilememektedir. Oysaki turfanda üretim yapılması durumunda elde edilecek gelir artacaktır. Aile işgücünü değerlendirmek için de sebze üretimi geliştirilmelidir.
- Yöre sebze üretiminde yeni teknikler/teknolojiler ile üretim yapılması için uygun bir alandır. Özellikle örtü altı üretimler konusunda üreticiler isteklidir. Bu üreticilere sağlanacak destekler ile yörede seracılık ve örtü altı üretimin geliştirilmesi ve ürün çeşitliliğinin sağlanması mümkündür.
- Sondaj kuyularının açılması oldukça maliyetlidir. Ayrıca yeterli suyun bulunması durumunda bu kuyuları çalıştırmak için gerekli enerji maliyetleri de oldukça yüksektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından güneş enerjisi ile kuyuların çalıştırılması uygulamaları konusunda çiftçilere destek verilmelidir.
- Sulama kaynakları geliştirilmeli, sulama konusunda çiftçilere destek sağlanmalıdır. Sulama, bazı köylerde açık karıklarda salma sulama ile yapılırken, genel olarak meyve ve sebzede damla sulama şeklinde yapılmaya başlanmıştır.
- Bölgedeki kuyulardan ve çay, ırmak sularından pompa ile su çekmek için **güneş enerjisi veya biyogaz gibi** tesisler kurularak elektrik üretimi sağlanması gerekir. Böylelikle elektrik maliyeti olmayacağından, birçok alanın sulanması sağlanabilir. Su sıkıntısı olan bölgelerde doğaya uygun havuzlar yapılarak sızma suların toplanması sağlanabilir. Köylerin evlerinin önündeki bahçelerini sulamak için çatılardaki yağmur sularını depolara toplayarak sulama yapılabilir. Bütün bu çalışmalar yapılırken bölgede aynı zamanda sulama suyunun verimli kullanılması için su yönetimi konusunda uygulamalı eğitimler verilmelidir.
- Örtü altında karpuz ve kavun üretimi yaygınlaştırılmalıdır.

● Antep fıstığı konusunda yöre halkına **uygulamalı eğitimler** verilip, örnek bahçeler oluşturulup, görmeleri sağlanmalıdır. Antep fıstığı sulanıp, iyi bakımının yapılması sağlanarak her yıl ürün verecek duruma getirilmelidir. Sulama için arazideki yağmur sularının toplanması için uygun yerlere doğaya uyumlu havuzlar yaparak, sızma suların toplanması sağlanmalıdır. Adıyaman-Kahta'da Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından kurulan Antep fıstığı ve badem işleme ve paketleme tesisi aracılığı ile pazar sorunu da çözülmüş olacak gibi görünmektedir. Fakat yine de tek bir pazar kanalının olması risk oluşturabilir. Alternatif pazarlar da oluşturulmalıdır. Bunun için ilçede küçük bir kavlatma ve paketleme tesisi kurularak köylerinden şehirlere yerleşen kişiler aracılığı ile ürünün satılması sağlanabilir. Bir başka alternatif büyük kentlerde kurulan üretici ile tüketiciyi buluşturan örgütlenmeler aracılığıyla ürünün satılması sağlanmalıdır.

● **Bakliyat paketleme tesisi:** Besni'nin kırmızı mercimeği ve son yıllarda üretim miktarı oldukça artmış olan nohut, mercimek Besni, Adıyaman'da tüccara satılmaktadır. Üreticinin satış fiyatı ile tüketicinin alış fiyatı arasında ciddi bir fark oluşmaktadır. Bu farkın önemli kısmı aracılara gitmektedir. Oysa üretim miktarı yörede paketleme tesisi için yeterlidir. Bu konuda girişimler teşvik edilmelidir.

● **Örtü altı sebze/bostan üretimi:** Sulama imkânı olan alanlarda verim ve kaliteyi artırmak yeni tekniklerin uygulanmasını gerektirmektedir. Ürünlerin pazar süreci ve oluşan fiyatlar baz alınarak üretim planlaması yapılması için çiftçilere teknik destek verilmelidir.

● **Badem/Antep fıstığı işleme tesisi:** Adıyaman, badem üretiminde ciddi bir sıçrama yapmıştır ve yakın zamanda Türkiye genelinde en ön sırada yer alması beklenmektedir. Ortaya çıkacak bu ürünün katma değerinin yörede kalması, üretimi yapan çiftçilere yansması için farklı ürünlere işlenerek değerlendirilmesi için AR-GE çalışmaları yapılmalıdır. Girişimcilere destekler sağlanmalıdır.

● **Yem bitkisi üretiminin geliştirilmesi:** Çok yıllık yem bitkisi üretimi (yonca, korunga) ve silajlık mısır üretimi konusunda çiftçilere destek verilmeli, bu üretimler için gerekli olan makine ekipman parkı oluşturulmalı, bir sistem dahilinde üreticilere kullanılmalıdır.

● **Çilek Üretimi:** Su kaynaklarının az olması ve sondaj maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle sulama imkânı bulunan alanlarda birim alandan yüksek verim ve gelir getiren yoğun üretimler seçilmelidir. Bu kapsamda çilek hem aile işgücünü değerlendirmek hem de getiri açısından diğer üretimlere göre iyidir. Kısa sürede ekonomik getiriye dönüşmesi nedeniyle yörede başlatılmış bulunan çilek yetiştiriciliği yaygınlaştırılmalıdır.

● **Markalaşma:** Besni peygamber üzümü, Şambayat biberi ve karpuzu, kırmızı mercimek gibi yerel ürünlerin markalaşmasına yönelik çalışmalar başlatılmalıdır.

● Ulusal bilinirliği olan **Besni üzümünün coğrafi tescili** tamamlanmalı, paketlenerek pazara sunulmalıdır.

- Besni de üzüm işleme kurulmuştur ancak faal değildir. Bu tesisin işletilmesi pazar olanaklarını artıracak ve yörede bağcılığa olan ilgiyi daha da yükseltecektir.
- Besni'de bağcılığın geliştirilmesi elzemdir. Özellikle yörenin arazi ve iklim yapısı bağcılığa oldukça elverişli, yörenin geleneksel üretim kültüründe bağ ve bağdan elde edilen ürünlerin payı oldukça fazladır. Ancak son yıllarda verim ve kalite düşmüştür. Bağcılık ile ilgili yapılması gerekli olan işlemler:
 - Şıralık üzümlerin işlenmesi süreci daha hijyenik ve standart ürünler şeklinde olmalıdır. Üzümün sıkılması çiğneme yöntemi ile yapılmaktadır. Bu işlem için günümüzde mekanizasyon sistemleri geliştirilmiştir. Bu konuda çiftçilere demonstratif amaçlı destek verilmelidir.
 - Yeni bağ tesisi yapılırken, bakım ve diğer kültürel işlemlere uygun bir düzen oluşturulmalı, pazar taleplerine uygun, verimli çeşitler seçilmelidir.
 - Yörede görülmeye başlanmış floksera mevcut bağ alanlarını etkilemeye başlamıştır. Yeni dikim bağlar Amerikan asma çubuğu üzerine aşılanmalıdır.
 - Bağlarda kültürel işlemlere önem verilmelidir. Yıllarca işlenmiş bağ alanlarında organik maddeler azalmıştır. Bu nedenle toprağın organik maddelerce zenginleştirilmesi için doğal gübreleme çalışmalarına önem verilmelidir.
 - Zararlı ve hastalıklara karşı tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler yörenin bağlardan elde edilen doğal ürünlerinin kalitesini ve özgünlüğünü dikkate alınmalıdır.
 - Kuru üzüm piyasada yeterli ekonomik değere ulaşmamaktadır. Bu nedenle alternatif değerlendirme yolları araştırılmalıdır. Bu kapsamda kuru üzümün pekmez yapımı uygulanan bir yöntemdir. Ayrıca, üzümlerden değişik endüstriyel ürünler de elde edilebilmektedir. Bunlar, üzüm çekirdek yağı ve etil alkol gibi ürünlerdir. Son yıllarda üzüm çekirdek yağı kullanımı ile birlikte üzüm çekirdeğinin de kullanımında artış olmuştur.
 - Bölgede yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler; Kozgoç, çiğdem, yer elması, körmən, yağlıca, çördük, hardal, katır tırnağı, kurt çınağı, ispatan, yarpuz, baldıran otu, ışgın, göbelek (mantar), yemlik, pipirim, reyhan, ebem kömeci, eşgilice, acı kavun gibi bitkiler yetişmektedir. Bu bitkilerin doğada doğal ortamlarda yaşadıkları için kontrollü bir şekilde toplanması sağlanabilirse bölgeye katkısı olabilir. Fakat doğadaki tahribatın hızlanma olasılığı da göz önüne alınmalıdır.
 - Besni'de yetişen ürünlerin Besni'ye özgü çeşitleri için araştırma yapıp envanteri çıkarılmalıdır. Devamlılığını sağlamak için çalışmalar yapılmalıdır. Bölgede bulunan tohum veya fidanlardan uygun olanları üretime dâhil edilmelidir.

Hayvansal Üretimde Sorunlar ve Çözüm Yaklaşımları

Yerleşim yerlerinde düzenlenen toplantılarda, bireysel görüşmelerde halka karşılaştıkları hayvansal üretim sorunları ve bunların çözümüne yönelik düşündükleri ve önerileri sorulmuştur.

Görüşme yapılan her yerleşimde ortak görüş maliyetlerin yüksek olduğu, elde edilen hayvansal ürünlere harcanan emeğin, pazarlama sonrası kazanılan paraya karşılık gelmediği şeklindedir. Kısaca, emeklerinin paraca değer etmediği söylenmektedir. Toplantılara katılanlar, hayvancılığın durumunu geçmişle karşılaştırdıklarında, özellikle küçükbaş hayvancılığın son yıllarda iyi para kazandırdığı görüşünde hemfikir olmuşlardır. Büyükbaş hayvanların sayısında azalma yaşandığı, buna karşın hayvanlardan elde edilen verimin arttığı, ürün fiyatlarının ise düştüğü belirtilmektedir.

Tüm yerleşimlerde ortak olan sorunlar;

- Girdilerin pahalı olması (yem, veteriner, ilaç ve tohum),
- Meraların yetersizliği,
- Kaliteli kaba yem üretiminin azlığı,
- Yem bitkileri üretiminin az olması,
- Süt işleme tesisinin olmaması,
- Genç nüfusun azalması nedeniyle hayvan sayısının azalması,
- Ürünlerin, canlı hayvanların gerçek değerinden satılamaması,
- Hayvan hastalıklarının verimde azalmaya neden olması şeklinde ifade edilmiştir.

Çözüm önerileri olarak, devletin hayvancılık çalışmalarını daha çok desteklemesi gerektiğine inanılmaktadır. Ayrıca, canlı hayvan ithalatının durdurulması istenmektedir. Kaliteli yem üretimi için sulama suyu sorunlarının çözülmesi gerektiği de belirtilmiştir. İlçede entegre bir hayvancılık tesisinin açılması da önemli bir girişim olarak öne sürülmüştür.

Bunların yanı sıra şu önerilerin de üzerinde önemle durulması gerekmektedir;

- **Süt toplama organizasyonu:** Çiğ sütün pazarlanması hayvancılık yapan aileler için oldukça zordur. Çünkü yörenin sıcak geçen iklimi süt kalitesini çok düşürürken bozulmasına da sebep olur. Bu nedenle üreticiler bu sütü yoğurt ya da peynir yaparak Besni pazarında satmaktadır. Belli dönemlerde arz fazlası nedeniyle fiyatlar çok düşmektedir. Oysaki çiğ süt olarak satılması hem fiyat istikrarı sağlayacak, hem de sütün işlenmesi sırasında kadınların artan iş yükü azalmış olacaktır. Çiğ süt satışı bazı köylerde çok amatörce yapılmaktadır. Sütün toplanması ve nakli soğuk zincir gerektirir. Bu işlemi yapacak kurumsal işletmeler yoktur. Bu nedenle hayvancılığın yoğun olduğu yerleşimler için oluşturulacak böyle bir sistem, hem çiftçilerin gelirini artıracak, hem de hayvancılığın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

- **Arıcılığın yaygınlaştırılması:** Arıcılık geçmişte geleneksel biçimde yapılmış bir faaliyettir. Ancak son yıllarda arıcı sayısı oldukça azalmıştır. Meyveciliğin ön planda

olduğu, organik üretimin yoğunlaştığı yörede, hem verim ve kaliteyi artırmak için, hem de topraksız/az topraklı ailelerle arıcılık konusunda projeler geliştirmek için destek verilebilir.

● **Yumurta tavukçuluğunun yaygınlaştırılması:** Günümüzde sağlıklı doğal gıdaya ulaşmak daha fazla önem kazanmıştır. Gezen tavuk ya da doğal köy yumurtasına olan talep giderek artmaktadır. Topraksız ya da az topraklı hanelere alternatif gelir imkânlarının yaratılması konusunda istekli ailelere destek verilmelidir.

Yerel Halkın Beklentileri ve Kalkınma Sürecinde Rol Tanımlamaları

Kırsal kalkınma çalışmalarında önemli ilkelerden biri yerel halkın kalkınma süreçlerine katılımıdır. Bu süreç potansiyel-sorun tanımından çözüm-eylem aşamasına kadar her aşamada aktif katılımı öngörmek durumundadır. Katılımcılıkta toplumsal cinsiyet eşitliği gözetmek ve tüm paydaşları sürecin birer aktörü haline getirmek önemlidir. Besni ilçesinde kalkınma potansiyeli vardır. Kamu kalkınma konusunda isteklidir ve harekete geçmek için desteklenmesi ve işbirliği yapılması önemlidir. İlçede sivil toplum örgütlenmesi güçlüdür. Özellikle Ziraat Odası ve eğitim ile ilgili STK'ları sürece dâhil etmek önemlidir.

Yerel halk genelde olduğu gibi yüksek beklenti içindedir. Burada önemli olan, beklentiler için verecekleri katkıdır. Buradaki kalkınma eksojen yani sadece dışarıdan desteklenen bir yaklaşım ile değil endojen, yani yerel tüm kaynakları harekete geçirme yönünde olmalıdır. Bunun için de kırsal kalkınma planlamasında özellikle çalışmalara katkı sunacak, ortak sorumluluk üstlenecek yerleşimlerden, bireylerden başlanması süreci daha etkin ve aktif hale getirebilir.

Yerel halkın en büyük beklentileri sırasıyla; ekonomik, eğitim, çevre düzenleme, destekleme konularında belirlemektedir. Bu beklentilerin kamunun ve halkın ortak girişimleri ile karşılanması, özellikle göç eğiliminin durdurulması ve yerel ürünlerin yüksek katma değerde karşılık bulması ile daha kolay karşılanabilir olduğu gözden kaçmamalıdır. Kalkınma sürecinde rol tanımlamaları, plan kapsamındaki her bir faaliyet için ayrı ayrı tanımlanacaktır.

BESNİ İLÇESİNDE TARIMSAL ÜRÜN İŞLEME VE PAZARLAMA YAPISI

Besni ilçesi, tarımsal potansiyeli yüksek olmasına rağmen bunun ekonomik dönüşümünü henüz gerçekleştirememiştir. Her şeyden önce ilçede tarıma dayalı orta-büyük ölçekte bir gıda işleme, paketleme, pazarlama tesisi yoktur. İlçede bulunan 4 adet küçük ölçekli işletme üzüm pekmezi, sucuk vd. üretmekte olup; bunlar markalı bir biçimde karşılık bulmamaktadır. Her şeyden önce ilçede entegre bir antepfıstığı ve üzüm işleme tesisi, bakliyat işleme ve paketleme tesisi yoktur. Durum böyle olunca da, tarımın ilçe ekonomisine ve istihdamına etkisi sınırlıdır.

Besni'de halen aktif durumda orta ölçekli bir organize sanayi bölgesi bulunmakta olup, bu ilçe açısından bir fırsat olarak belirlemektedir. Fakat doluluk oranı 1/3 civarındadır.

- Besni Organize Sanayi Bölgesi'nin 2002 yılında yer seçim çalışmaları başlatılmış, 09.06.2005 tarihinde 230 sicil numarasıyla tüzel kişiliği tescil edilmiştir.
- Besni OSB 124 hektar alandan oluşmaktadır.
- Besni OSB alanı içerisinde bulunan şahıslara ait mülkiyetlerin yaklaşık %60'lık kısmının kamulaştırma işlemi tamamlanmıştır. Kalan kısmın kamulaştırma işlemi devam etmektedir.
- Besni OSB'de 40 sanayi parseli bulunmaktadır.
- Besni OSB'nin imar, altyapı ve parselasyon planları tamamlanarak yatırımcıların hizmetine sunulmuştur.

BESNİ İLÇESİNDE KIRSAL KALKINMA DİNAMİKLERİ ÜZERİNE PAYDAŞ GÖRÜŞLERİ

Besni ilçesine dair kırsal kalkınmanın paydaşlarına konu ile ilgili olarak bilgilendirme ve görüş alışverişi amacıyla düzenlenen toplantıda; "Besni ilçesini ön plana çıkaran" sorular sorulmuş ve bu sorular ile Besni ilçesinin genel nitelikleri ile kalkınmayı kolaylaştırıcı ve sınırlayıcı dinamiklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Toplantıya katılan ve görüşleri alınan paydaşların temsil ettikleri kurum ve kuruluşlar şunlardır; Kaymakamlık, Tarım ve Ormanlık Bakanlığı Besni İlçe Müdürlüğü, İlçe Ziraat Odası, Muhtarlar, Üreticiler, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Sağlık Müdürlüğü, Esnaf, Tarım Kredi Kooperatifi Besni Şubesi, vd. Toplantıda sorulara ilişkin alınan yanıtlar aşağıda kısaca sunulmuştur:

Soru.1-Besni ilçesinde değişmesini istediğiniz temel özellikler nelerdir?

- İşsizlik
- Yetersiz sulama
- Bilinçsiz tarım
- Pazarlamada sorunlar
- Sanayi-işleme tesislerinin olmaması
- Yetersiz altyapı
- İstihdam alanlarının olmaması
- Örgütlenememe
- Markalaşamama

Soru.2-İlçede kalkınma açısından değişmesi istenilmeyen özellikler nelerdir?

- Hayvansal üretim-hayvancılığa devam
- Kültürel yapı
- Bozulmamış tarım alanlarının korunması
- Antep fıstığı tarımının devamlılığı
- Üzüm tarımının devamlılığı
- Organik tarım potansiyeli
- Tarımsal üretime devam edilmesi

Soru.3-İlçenizin demografik yapısını nasıl tanımlarsınız?

- Eğitim düzeyi iyi
- Gençler işsiz ve mesleksiz
- Kalifiye eleman sıkıntısı
- Tarım en önemli meslek ve iş kolu
- Tarım dışında çalışacak alan sınırlı
- Göç eğilimi fazla
- Göç hareketliliği aktif

Soru.4-İlçede kalkınma açısından ortaya çıkan temel sorunlar nelerdir?

- Tarımsal sulama yetersiz
- Pazarlama yetersiz
- Mesleki eğitim yetersiz
- Hayvancılık potansiyeli değerlendirilemiyor
- İşsizlik-istihdam alanı sınırlı
- Düşük verim
- Altyapı sorunu
- Ulaşım ve ticaret yetersiz
- Örgütlenme-kooperatifçilik çok az

- Tarım tam olarak modernleşemiyor
- Göç
- Altyapı yetersiz
- Sanayi yok denecek kadar az

Soru.5-İlçede tarımsal açıdan ön plana çıkan umutvar-pazar değeri olan ve işlenebilir ürünler nelerdir?

- Antepfıstığı
- Zeytin
- Üzüm
- Pamuk
- Süt ve süt ürünleri
- Hayvancılık-et ürünleri
- Buğday
- Sebzeçilik
- Kırmızıbiber
- Baklagiller

Soru.6-İlçenizin tarımsal/kırsal kalkınma açısından en önemli üstünlüğü-avantajları nelerdir?

- Antep fıstığının kalitesi
- Giderek artan zeytin yetiştiriciliği
- Üzüm-bağcılık
- Kırsal turizm potansiyeli
- Pamuk
- Büyük ve küçükbaş hayvancılık
- Eğitim düzeyinin yüksekliği
- Tarımsal alanların verimliliği
- Verimli ve bakir araziler-organik tarıma uygunluk
- Baklagiller
- Ekolojik bağ, antepfıstığı alanları

Soru.7- İlçenizin tarımsal/kırsal kalkınma açısından en zayıf yönleri-dezavantajları nelerdir?

- Sulama yetersiz
- Bilinçsiz girdi kullanımı ve yanlış tarım
- Yetersiz tarımsal eğitim düzeyi
- Pazarlama zayıf
- Yüksek girdi maliyeti-elektrik

- Yetersiz istihdam alanları
- Hayvan pazarı yok
- Mandıra yok
- Dağlık, kıraç arazilerin varlığı
- Düşük örgütlenme düzeyi

Soru.8-İlçenizde marka olabilecek temel ürün/ürünler hangileridir?

- Antep fıstığı
- Üzüm ve üzüm ürünleri
- Kırmızıbiber
- Biber salçası
- Özellikle küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ve süt ürünleri
- Zeytin
- Pamuk
- Antepfıstıklı süt
- Fırat-Atatürk Barajı kenarı
- Nar

Soru.9-İlçenizde yatırım yapılabilecek girişim konuları nelerdir?

- Üzüm ve üzüm ürünleri işleme, paketlenme, pazarlama tesisleri
- Tekstil sanayisine yönelik girişimler
- Gıda sanayisine yönelik girişimler (üzüm, kırmızıbiber, antepfıstığı, baklagiller, sebzeler, vd.)
- Kırsal turizme yönelik girişimler
- Küçük tarım alet ve makineleri imalatı
- Organik gübre üretimi
- Zirâi ilaç üretimi
- Soğuk hava deposu

Burada verilen yanıtlar Besni ilçesi kırsal kalkınma planının oluşturulmasında önem taşımaktadır. Sorulara verilen yanıtlar hem sorunun çözümü, hem de eylem planına ışık tutar niteliktedir.

BESNİ İLÇESİ UMUTVAR ÜRÜNLERE YÖNELİK ALT SANAYİ GELİŞTİRME VE DEĞER ZİNCİRİ ANALİZLERİ

Besni ilçesinde kırsal kalkınmanın ekonomik boyutu ve konu temelli kalkınmayı gerçekleştirmeye en çok katkıda bulunacak ürünler üzerinden (üzüm ve küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ve süt ürünleri işleme) değer zinciri analizi yapılmış ve üzüme dayalı girişimler için fizibilite analizleri yapılmıştır. Bu fizibiliteler ek olarak sunulmuştur. Burada özellikle üzüm ve süt ürünleri konusunda yapılan değer zinciri analizleri verilmiştir. Bunların hayata geçirilmesi ilçede tarıma dayalı sanayinin gelişmesine de katkı sunacaktır.

Besni İlçesi Üzüm Tarımını Geliştirme ve Değer Zinciri Analizi

Giriş

Besni ilçesinde değer zinciri analize edilirken, temel yaklaşım olarak “Elmas Modeli”nden yararlanılmıştır. Modelin mimarı Porter olup, bu model firmaların rekabet avantajı geliştirmelerinde etkiye sahip beş ana faktörü dikkate almaları gerektiğini belirtmektedir. Bu faktörler; girdi koşulları, talep koşulları, firma stratejisi ve rekabet yapısı, destekleyici sektörlerin varlığı ve devletin rolüdür.

Burada her faktörün yanı sıra alt faktörler-değişkenler de analizlerde yer almaktadır. Bu değişkenler alt sektörlerin özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Tarım sektöründe alt faktörler-değişkenlerin tüm sektörlerde yer aldığına rastlanmaktadır. Alt faktörler-değişkenler hakkında aşağıda kısaca bilgiler sunulmuştur.

Faktör-girdi koşulları

Elmas modelinin önemli temel değişkenidir. Bu faktör bileşeninde iş gücü, bilgi, hammadde ve katkı maddeleri kaynakları, coğrafi konum ve lojistik yer almaktadır.

Talep Koşulları

Bu faktör bileşeninde özellikle il veya bölge içi talep, dış talep, nitelikli talep, potansiyel umutvar pazarlar yer almaktadır.

Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı

Bu faktör bileşeninde işletmelerin yapısı, markalaşma, rekabet yapısı, firma yapısı yer almaktadır.

Tamamlayıcı sektörler

Burada ilgili ve destekleyici diğer sanayi değişkeni, kurumların varlığı ve etkinliği, ilgili sivil toplum kuruluşları, finansal kurumlar yer almaktadır.

Devletin rolü

Elmas modelinde devlet faktörü önemli bir bileşen olarak ele alınmaktadır. Çünkü devlet teşvikleri, destekleri, denetim unsurları işletmeler açısından motive edici unsurlar olarak belirebilmektedir.

Besni ilçesinde bitkisel üretim açısından özellikle üzüm ön plana çıkmaktadır. Burada var olan üretim tüm bölgeye hitap edebilir büyüklüktedir. Üzüm açısından biraz daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Çünkü üzüm hem yerelde işlenebilir, hem stoklanabilir hem de markalaştırılıp üzüm olarak, pekmez olarak, şarap olarak piyasaya sürülebilir niteliktedir. Besni ilçesinde üzüm ve üzümden elde edilen ürünlerin üretimi var olup, pekmez-pestil-sucuk üreten küçük ölçekli işletmeler vardır.

Üzümde ürünü işleyerek, markalaştırarak pazara sunmak rekabet açısından daha uygun bir durum arz etmektedir. **Bu nedenle Besni ilçesinde değer zincirine konu olacak en önemli ürünlerden biri üzüm olarak belirmiştir.**

Alan çalışmaları sırasında üzümün ilçede yaygın olduğu görülmüştür. İlçede şu an itibarıyla yaklaşık 32.200 dekar alanda yaklaşık 18.000 ton üzüm üretimi vardır. **Besni ilçesinde kurulacak entegre bir üzüm işleme tesisi hem ilçeye hem de civar ilçelere hitap edebilecektir.** Çünkü bu ilçelerde de entegre bir işleme tesisi yoktur. Bu nedenle değer zinciri analizi yapılırken Besni ilçesi etrafı ile birlikte değerlendirilmelidir.

Faktör Koşulları

İş Gücü Kaynakları

Üzüm yetiştiriciliğinde ve işlenmesinde 2 temel iş gücü alanı vardır: Birincisi üzüm üreticileri, ikincisi üzüm işleyen ve pazarlayan işletmelerdir. Üzüm işleme açısından aslında hem ilçede hem de Adıyaman ilinde bir birikim vardır. Üzüm katma değeri yükselecek biçimde işlendiği durumda ilçede bu alanda çalışacak birey sayısı da artabilecektir. Besni ilçesinde kaliteli üzüm yetiştiricileri sayısının artması, tarım teşkilatının buna yönelik desteklerde bulunması önemli destekleyici unsurlardandır.

Bilgi Kaynakları

Üzüm yetiştiriciliğinin ve bundan türeyen ürünlerin üretiminin gelişmesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl/İlçe Müdürlükleri, Bağcılık Araştırma İstasyonları, üretici ve üniversitelerdir. Bu kurumlar ilçede üzümçülüğün gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde lokomotif görevi üstenebilirler. Bununla ilgili olarak ilçede bir Meslek Yüksek Okulu'na bağlı bir bölümün açılması önemli bir kazanç olacaktır.

Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

Besni ilçesi üzüm tarımına elverişli bir yöre olmasına rağmen henüz bu konuda tam gelişimin sağlanmadığı bir ilçedir. İlçede kaliteli omca ve girdi kullanımı, kaliteli hammadde temini üzümün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

Coğrafi Konum

Besni ilçesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına avantaj oluşturabilir.

Talep Koşulları

İlgili sektörün talep durumunu ilçe, il, bölgesel ve ulusal olmak üzere 4 kategoride incelemek mümkündür. Çünkü bir yanda ilçe ve il düzeyinde faaliyette bulunan ve bulunacak işletmeler, bir yanda bölgesel düzeyde üretim yapan ve bölgesel pazara hitap eden işletmeler, diğer yanda ise ulusal düzeyde pazara giren işletmeler bulunmaktadır. Burada önemli olan kaliteli, standartlara uygun, markalı üzümden elde edilen ürünlerin üretimini gerçekleştirmektir. Burada üzerinde düşünülmesi gereken nokta, kurulacak üzüm işleme tesisinin kaliteli üzümü ilçeden ve çevreden nasıl sağlayabileceklerinin araştırılması ve bunun için neler yapılması gerektiğidir. Besni ilçesinde kaliteli işlenmiş ürün için uygun üzüm yetiştirilmesi ile Besni ilçesi avantajlı konuma geçebilir.

Firma Stratejisi

Besni ilçesinde üzüm ve elde edilen ürünler alt sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi markalaşma olacaktır. Çünkü ilçede tanınırlığı olan (şarap dışında) bir ürün henüz yoktur. Fakat ilçenin özellikle inanç ve kırsal turizm ile tanıtılması ve gelişmesi ile ilçenin tanınırlığı daha da artabilir ve bu üzüm yetiştiriciliğine katkıda bulunabilir. Bu nedenle kurulacak işletmelerin öncelikli hedeflerinden birisi de -ki bu aynı zamanda tüm Besni ilçesini ilgilendirmektedir- önceliğin markalaşmaya verilmesidir.

Tamamlayıcı Sektörler

İlçede üzüm ve üzüme dayalı alt sanayinin gelişmesi üzüm üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı fidan, hammadde kullanımı, modern bahçelerin tesisi ile üretim hem artış hem de nitelik açısından değişim gösterebilecektir.

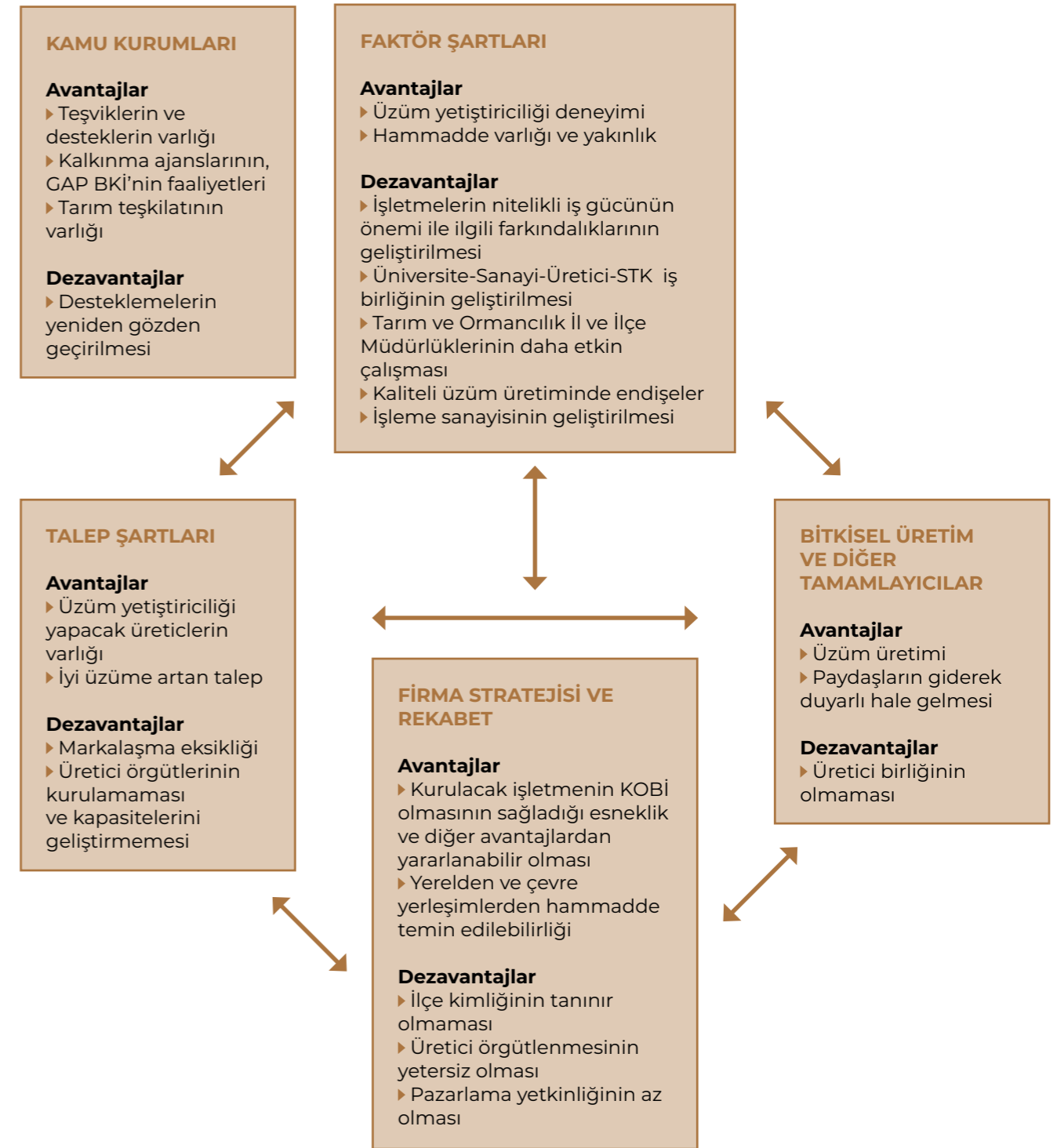
Devletin Rolü

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri Besni ilçesinde yatırımların artmasına katkıda bulunabilir.

Tablo.10.Besni İlçesinde Üzüm Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Üzüm yetiştiriciliği kültürünün olması ❖ İlçenin üzüm yetiştiriciliği için uygun olması ❖ Devlet destekleri-teşvikleri ❖ Basınçlı sulamaya geçişlerin artması 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İlçede üzüm yetiştiriciliği konusunda istekli üreticilerin varlığı ❖ Tarım teşkilatının daha etkin çalışması ❖ Fiziki alt yapının sağlanması ❖ Kaliteli üzüm üretimi ❖ Üzümde kaliteli ürün çeşitliliğine gidilmesi
Talep Koşulları	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması ❖ Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi ❖ İşletmelerin kapasite artırma istekleri ❖ İşletmelerin ölçeklerini bölgesel, ulusal boyuta çekme arzusu ❖ Üzüm yetiştiriciliğine yönelik talebin giderek artması 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ürün çeşitlendirme ❖ İşletmelerin giderek niteliklerini iyileştirmesi ❖ Kaliteli üzüm üretiminin yaygınlaşması ❖ Bölgede ürün işleme ve tesisleşme kurulması ve etkin hale gelmesi ❖ Üzüm üreticileri birliğinin ilçede kurulması ve etkin hale gelmesi ❖ Markalaşma gereksinimi
Firma Stratejisi	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Eğer bir işletme kurulacak olursa KOBİ olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar ❖ Yerelde üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İş gücü niteliğinin artışının sağlanması ❖ Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi ❖ İlçe kimliği ile pazarlamasının yapılması
Bitkisel Üretim ve Diğer Tamamlayıcılar	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Üzüm alanlarının varlığı ❖ Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İşleme tesislerinin kurulabilir olması ❖ Besni ilçesindeki deneyimlerden yararlanılması
Devletin Rolü	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Teşviklerin varlığı ❖ Kalkınma ajansının, GAP BKİ'nin faaliyetleri ❖ Tarım teşkilatının duyarlılığı 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Desteklerin yeniden gözden geçirilmesi

Şema.1. Üzüm ve Üzümüne Dayalı İşlem Sanayisine Yönelik Değer Zinciri Analizi

Genel Değerlendirme

Besni ilçesinde üzüm ve üzüme dayalı işleme alt sanayi gelişme eğiliminde olan bir sektördür. Bunun için işlemeye yönelik tesisin kurulması, desteklenmesi ve bölgesel-ulusal marka yaratılması önemlidir.

Besni İlçesinde Küçükbaş Hayvancılığı Geliştirme Buna Dayalı Süt Ürünleri İşleme Tesisi Değer Zinciri Analizi

Faktör Koşulları

İş Gücü Kaynakları

Besni ilçesinin dağ köylerinde bitkisel üretim olanakları oldukça sınırlıdır. Antep fıstığı üretimi olan dağ köyleri görece daha iyi durumda olmalarına karşın, Antep fıstığı üretimi bulunmayan köyler ilçede en yoksul durumda olan köy grubunu oluşturmaktadır. Bu nedenle dağ köylerinde küçükbaş hayvancılık en önemli geçim ve iş kaynağıdır. Bundan hareketle bu köylerde küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi ve buna yönelik olarak da sütün değerlendirilmesi önem taşımaktadır. İlçe geneline bakıldığında yaklaşık 86.000 adet küçükbaş hayvan bulunmakta olup, bunun büyük çoğunluğu göreceli yoksul köylerin de aralarında olduğu dağ köylerinde yer almaktadır. Küçükbaş hayvancılık ile ilgili olarak üç temel iş gücü alanı vardır. Birincisi küçükbaş hayvan sahipleri, ikincisi süt işleyecek olan tesisler, üçüncüsü ise çobanlardır. Küçükbaş hayvancılık açısından ilçede bir birikim vardır. Küçükbaş hayvancılıkta bakım ve besleme koşulları iyileştirilirse, süt de işlemeye tabi tutulursa bu faaliyet ilçe ekonomisine ve istihdamına ve de dağ köylerinin gelişimine önemli katkılarda bulunabilecektir. Besni ilçesinde küçükbaş hayvan açısından önemli sorunlardan birisi sütün değerlendirilememesidir. Bazı köylerde geleneksel olarak peynir, yoğurt olarak işlenmesine rağmen pazar değeri olarak düşük kalmaktadır. Besni ilçesinde özellikle dağ köylerinde küçükbaş hayvancılık ile uğraşanların sayısının artması, tarım teşkilatının buna yönelik desteklerde bulunması önemli destekleyici unsurlardandır.

Bilgi Kaynakları

İlçede küçükbaş hayvancılığın gelişmesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl/İlçe Müdürlükleri, Üretici Birlikleri, Veteriner Hekimler, üretici ve üniversitelerdir. Bununla ilgili olarak eğitimde bulunacak ilçede bir Meslek Yüksek Okulu'nun açılması önemli bir kazanç olacaktır.

Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

İlçede küçükbaş hayvancılıkta öncelikle bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesi önemlidir. Damızlık hayvan temini, kış ayları için kaliteli yem temini küçükbaş hayvancılığın geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

Coğrafi Konum

Besni ilçesinin küçükbaş hayvancılık açısından konum olarak taleplerin kesiştiği bir noktada olduğu söylenebilir. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına avantaj oluşturabilir çünkü Türkiye'de en fazla küçükbaş hayvan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olup, bu durum ilçe açısından avantaj oluşturabilir.

Talep Koşulları

Küçükbaş hayvancılığa dayalı sütten elde edilecek süt ürünleri giderek daha fazla talep bulmaktadır. Alan çalışmalarında birkaç köyde koyun, keçi sütünden yapılan peynire, yoğurda yoğun talep olduğu belirtilmiş ve bu nedenle de sütün değerlendirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ürünleri açısından pazar durumunu ilçe, il ve bölgesel olmak üzere 3 kategoride incelemek mümkündür. Çünkü il düzeyinde faaliyette bulunan ve bulunacak işletmelerin bölgesel pazara da hitap edebileceği düşünülebilir. Burada kaliteli ve standartlara uygun süt ürünleri üretimi önemlidir. Üzerinde düşünülmesi gereken nokta, ilçe kadar çevreden de süt temin edilip edilemeyeceğidir. Besni ilçesi kaliteli ve standartlara uygun markalı küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ürünleri üretiminde bulunarak avantajlı konuma geçebilir.

Firma Stratejisi

Besni ilçesinde tanınırlık açısından sorun yoktur. Besni üzümü bilinen bir üründür. Sorun burada iyi ürün işleme ve markalaşma olacaktır. Fuarlara katılımında bulunulması ve kırsal turizmin gelişmesi ile ilçenin tanınırlığı artabilir ve bu süt ürünlerine de katkıda bulunabilir. Bu nedenle kurulacak işletmenin öncelikli hedeflerinden birisi de -ki bu aynı zamanda tüm Besni ilçesini ilgilendirmektedir- önceliğin markalaşmaya verilmesidir.

Devletin Rolü

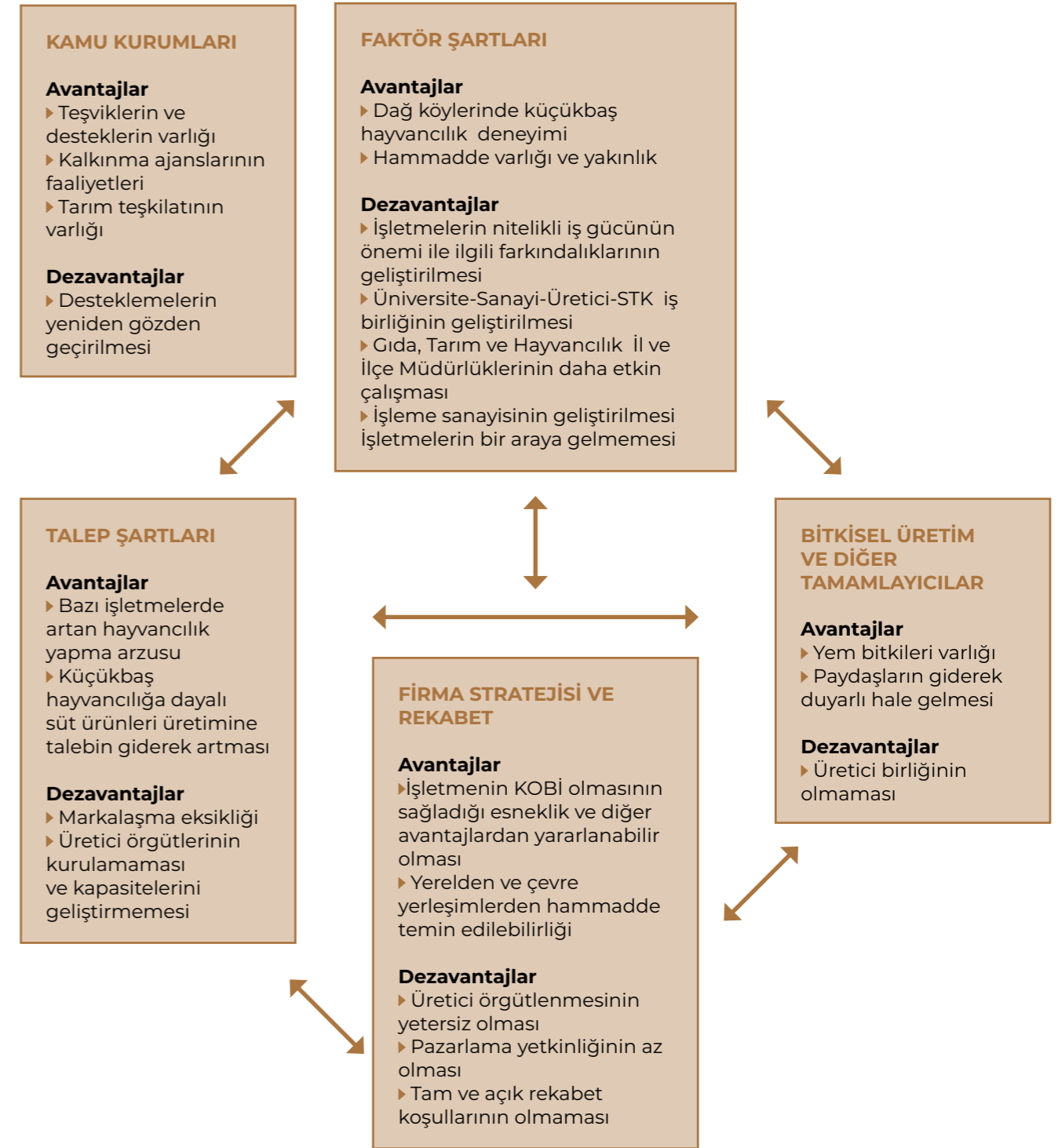
Hayvancılığın gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli damızlık ve yem, verim artışı için barınak desteği sağlanması ve yatırım teşvikleri Besni ilçesinde yatırımların artmasına katkıda bulunabilir. Havza Temelli Üretim Modelin'de Besni ilçesini de içeren havzada desteklenecek ürünlerden birisi yem bitkileri olup, bu, hayvancılık açısından avantaj gösterebilir. Bu desteklerden Besni ilçesinin yararlanması sürekli hammadde temini açısından önemlidir.

Tablo.11. Besni İlçesinde Küçükbaş Hayvancılığa Dayalı Süt ve Süt Ürünleri Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	<ul style="list-style-type: none"> İlçede hayvancılığa yönelik ilginin varlığı İlçenin hayvan yetiştiriciliği için uygun olması Devlet destekleri-teşvikleri Yem bitkilerine geçişlerin artması 	<ul style="list-style-type: none"> İlçede hayvancılık konusundaki istek Tarım teşkilatının daha etkin çalışması Fiziki alt yapının sağlanması Kaliteli süt üretimi
Talep Koşulları	<ul style="list-style-type: none"> Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi İşletmelerin kapasite artırma istekleri Bazı işletmelerin ölçeklerini ilçe ve il boyutuna çekme arzusu Küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ürünleri üretimine talebin giderek artması 	<ul style="list-style-type: none"> Ürün çeşitlendirme İşletmelerin niteliklerini iyileştirmesi Kaliteli hayvancılığın yaygınlaşması Üreticileri birliğinin ilçede de etkin hale gelmesi Markalaşma gereksinimi
Firma Stratejisi	<ul style="list-style-type: none"> Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları 	<ul style="list-style-type: none"> İşgücü niteliğinin artışının sağlanması Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi İlçe kimliği ile pazarlamasının yapılması
Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar	<ul style="list-style-type: none"> Yem bitkileri alanlarının varlığı Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi 	<ul style="list-style-type: none"> İşleme tesislerinin kurulabilir olması
Devletin Rolü	<ul style="list-style-type: none"> Teşviklerin varlığı Kalkınma ajansının faaliyetleri Tarım teşkilatının duyarlılığı 	<ul style="list-style-type: none"> Desteklerin yeniden gözden geçirilmesi

Süt ve süt ürünleri alt sektörünün geliştirilmesine ilişkin analiz ir sonraki sayfada şematik olarak sunulmuştur.

Şema.2. Süt ve Süt Ürünleri Alt Sektörüne Yönelik Değer Zinciri Analizi

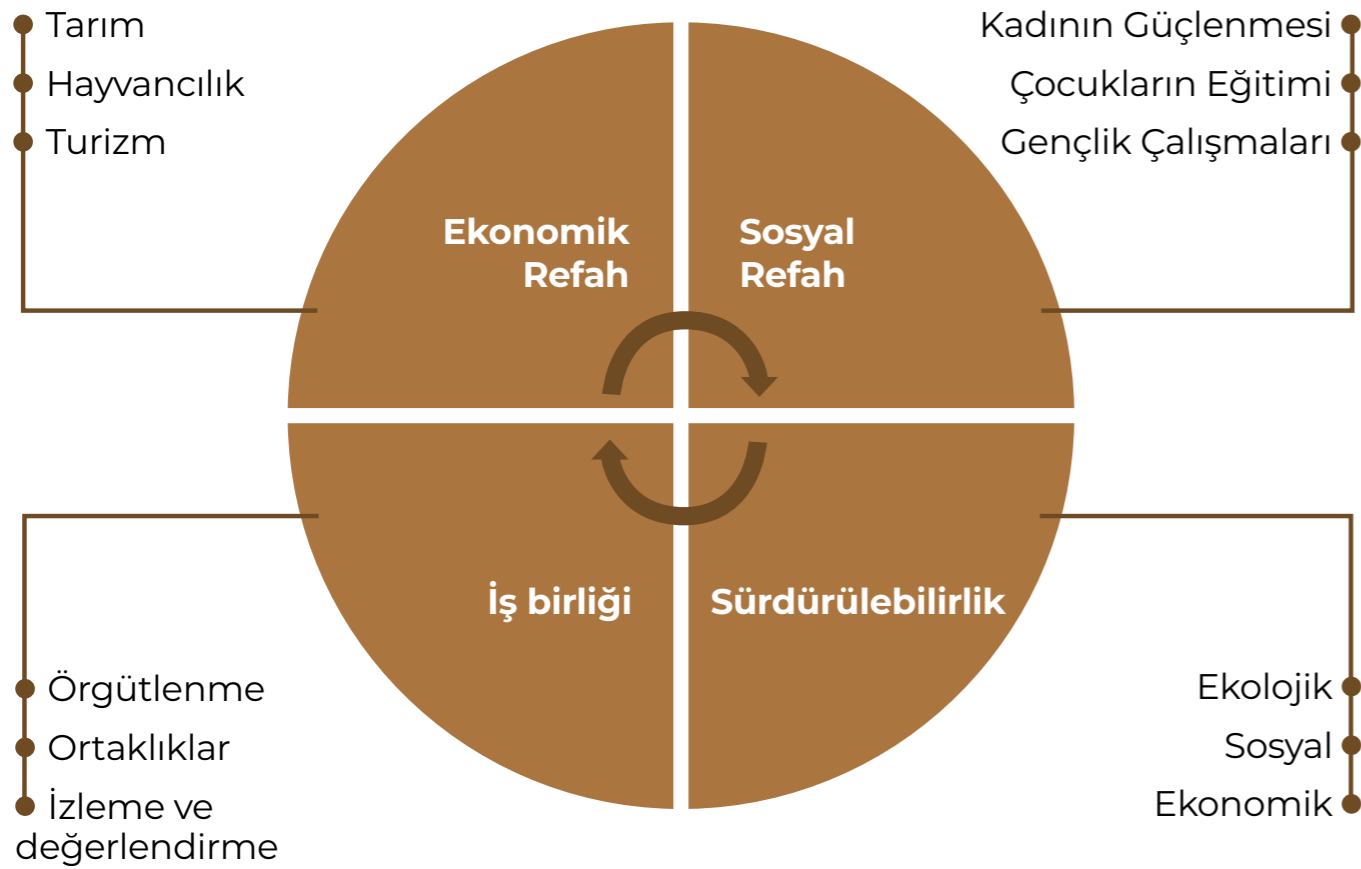

Genel Değerlendirme

Besni ilçesinde küçükbaş hayvancılığa dayalı süt ve süt ürünleri alt sanayi gelişme eğiliminde olan bir sektördür. Bunun için işlemeye yönelik tesisin kurulması, desteklenmesi ve il-bölgesel marka yaratılması önemlidir.

BESNİ İLÇESİ KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ ANALİZİ

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Projesi 2019-2023 yıllarını kapsayacaktır. Projenin kurgusu bölgenin hazırlık çalışmalarında tespit edilen ihtiyaçları, kapasitesi ve vizyonu ışığı altında ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyum içinde olmak üzere aşağıdaki temel unsurları içeren bütüncül bir yapıya sahip olacaktır. Burada her ne kadar ilçede "konu temelli" bir kırsal kalkınma programı uygulanması önerilse de seçilen yerleşimler de "bütünleşik kırsal kalkınma" yaklaşımından hareketle ki bu aynı zamanda Özyeğin Vakfı'nın ana yaklaşım unsurlarındandır, Kadının güçlenmesinden, ekolojik sürdürülebilirliğe, gençlik boyutundan, eğitim boyutuna kadar bir bileşende çalışmalar yapılacaktır.

EKONOMİK REFAHIN YÜKSELMESİ

Genel Kırsal ve Tarımsal Saptamalar ve Ekonomik Kalkınmaya Yönelik Ana Faaliyet Unsurları

Besni ilçesinin kırsal ve tarımsal yapısına ilişkin olarak bu bölüme kadar aktarılanların ardından, ortaya çıkan genel durum aşağıda verilmiştir. Genel durumda ortaya konulan saptamalar, ilçede tarım ile ilgili stratejik planın altyapısını oluşturmaktadır. Bu saptamalar ilçede kırsal kalkınmanın ekonomik faaliyet planının aynı zamanda gerekçesini de oluşturmaktadır.

İlçedeki baskın ekonomik faaliyet, istihdam alanı tarımdır. Bundan hareketle tarımsal istihdamda niteliğin artırılması önemli bir faaliyet alanı olacaktır.

Tarımda çalışanların oranı yüksek, birim çalışan başına katma değer üretimi düşüktür. Bu durum tarıma dayalı işleme sanayinin gelişmesi ve katma değer artışı ile çözülebilecek bir sorun alanıdır.

Hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır fakat yeterince gelişmemiştir. Son yıllarda hayvancılık konusunda yavaş da olsa gelişmeler vardır. Fakat bu gelişme sanayiye dönüşmediği için ilçeye kazanımı beklenen düzeyde değildir. Süt ve süt ürünleri işleme tesisinin kurulması ve markalı üretimi ile hayvancılıktan elde edilen katma değer artacak ve üretici geliri de bundan etkilenecektir.

Büyükbaş hayvancılıkta ırksal ve besleme açılarından önemli gelişmeler vardır.

Büyükbaş hayvancılıkta çok az da olsa orta ölçekte işletme girişimleri vardır. Birim hayvan başına verimlilik yavaş da olsa artmaktadır. Bu artıştan ortaya çıkacak ekonomik canlanma süt işleme tesislerinin kurulması ile daha yüksek getiri sağlayabilecektir.

Koyun-keçi varlığına rağmen, koyun-keçi sütüne dayalı işletme tarzında bir girişim yoktur. Koyun-keçi sütüne dayalı işletmecilik önemli bir girişim olacaktır. Son yıllarda özellikle keçi sütü başta olmak üzere küçükbaş hayvan sütüne karşı bir ilgi vardır. Bu avantajı kullanabilmek için kurulması düşünülen süt işleme tesisinde koyun-keçi sütüne öncelik verilecektir.

Bahçe bitkileri tarımında sulama ve pazarlama olmak üzere kısıtlar vardır. Bunun için mevcut sulamada karşılaşılan sorunlar üzerinde çalışılacak, basınçlı sulamaya geçiş konusunda incelemeler yapılacaktır.

Üzüm ve Antep fıstığı en önemli getirisi olan ürünlerdir.

İlçede pamuk potansiyeli yüksektir. Fakat pamuk işleyecek tesis yoktur. İlçede markalaşmaya yönelik çalışmalarda pamuk için de ayrı bir çalışma planlamasına gidilecektir.

Gelecek açısından en umutvar ve işleme sanayisine konu olacak ürünler Antep fıstığı, üzüm, baklagillerdir. Bunların işlenmesi, paketlenmesi, pazarlanması ilçe ekonomisi ve kalkınması için elzem bir öncelik göstermektedir.

Tarım-turizm sektörü etkileşimi markalaşma ile artabilir. Bunun için kırsal turizme yönelik yatırımlar artmalıdır. Atatürk Barajı, Fırat Nehri, balıkçılık, tarihi değerler gibi varlıklar turizmin gelişmesi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bunun için "turizm gelişme planı" ayrıca hazırlanacaktır.

Besni ilçesi teşvik fırsatlarından yararlanamamaktadır. İlçenin sahip olduğu potansiyeller ile hangi teşviklerden yararlanabileceği ve bunun kırsal kalkınmaya nasıl yansıtacağı konusunda incelemeler yapılacaktır.

Besni ilçesi için tarımsal kalkınma stratejisinin gerçekleştirilmesine yönelik, ortaya çıkan ana plan faaliyet unsurları ir sonraki sayfadaki tabloda sunulmuştur. Ana faaliyet unsurları tarımsal üretimin artması, kaliteli üretim ve katma değerinin artması ile sürdürülebilirlik konularını temel almaktadır. Bu unsurların her birinin gerçekleşmesi için markalaşma, nitelikli-kalifiye iş gücü yetiştirme, tarımsal ve kırsal altyapıyı geliştirme, özellikle süt ürünleri ve üzüm işleme için mevcut işletmeleri geliştirme ve/veya yenileri tesis etme faaliyetlerinin yerine getirilmesi gerekir. Bunlara ilgili zamanlama ve eylem planı hakkında detaylı bilgiler ileriki bölümlerde verilmiştir.

Tablo.12. Besni İlçesinde Tarımda Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları

Destekleyici Faktörler	Markalaşma	İş gücü Yetiştirme	Altyapı Geliştirme	Mevcut İşletmeleri Geliştirme Ve Yeni İşleme Tesisleri Kurma (Üzüm Ve Süt Ürünleri İçin)	Mevcut İşletmeleri Tamamlayıcı Biçimde Organize Etme
Bitkisel ve hayvansal tarım ürünlerinin Besni ilçesinde işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması	Üzüm, antepfıstığı, Süt ve süt ürünleri, kırmızıbiber, baklagiller	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	Üzüm Antep fıstığı Süt ve süt ürünleri Baklagiller Kırmızı biber Organik tarım	Hangi ürün ve/veya ürün grupları var ise	Güç birliği, organizasyon
Besni ilçesinde tarımdan elde edilen katma değer artırılması	Refah, istihdam ve kalkınma için	Farkındalık ve karşılılık	Teknik, insan gücü ve kurumsal kapasite geliştirilmesi	Gelir ve kapasite artırımı için	Güç birliği, organizasyon
Besni ilçesinde "üzüm ve üzümüne dayalı ürünler" ve "süt ve süt ürünleri" kümelemesine gidilmesi	Orta ölçekli Gıda sanayi kümelemesi	Teknik destek ve gruplar	Teknik destek ve gruplar	Tek çatı altında birleştirmek ve Besni ilçesini markalaştırmak	Güç birliği, organizasyon
Besni ilçesinde kırsal kalkınma programı kapsamına giren köylerde " Kırsal Kalkınma Platformu " oluşturulması.	Yerel sahiplenme, içselleştirme	Kurumsal paylaşım	Kurumsal paylaşım	İyileştirme	Güç birliği, organizasyon

Tablo.12'de görüldüğü üzere, Besni ilçesinde Tarımda Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları 4 ana unsur altında toplanabilir. Bunlar;

1. Bitkisel ve hayvansal tarım ürünlerinin Besni ilçesinde **işlenmesi** ve gıda ürünü olarak satılması
2. Besni ilçesinde tarımdan elde edilen katma değer artırılması
3. Besni ilçesinde "üzüm ve üzümüne dayalı ürünler" ve süt ve süt ürünleri" **kümelemesine** gidilmesi ve
4. Besni ilçesinde "**Kırsal Kalkınma Platformu**" oluşturulmasıdır.

Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik destekleyici faktörler ise;

1. Markalaşma,
2. İş gücü yetiştirme,
3. Altyapı geliştirme,
4. Mevcut işletmeleri geliştirme, yeni işleme tesisleri kurma (üzüm ve süt ürünleri için),
5. Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmektir.

Besni ilçesinde özellikle tarımsal kalkınma için stratejik planda öne çıkan özellikle bitkisel ve hayvansal ürünlerin işlenmesi, gıda ürünü olarak satılması ve katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi gibi faaliyetler, markalaşma faktörünün sağlanması ve gerçekleşmesi ile ilçe ekonomisine daha fazla katkı sunabilecektir. Markalaşma, Besni ilçesi ve ürünlerinin tanınırlığına aracı olacak ve bu durum tarımsal ekonomiyi canlandırıcı bir nitelik olarak belirecektir. Burada tabii ki hem üretim hem markalaşma için iş gücü yetiştirme, kalifiye hale getirme önemlidir.

Besni ilçesinde özellikle; üzüm, Antep fıstığı, süt ürünleri seracılık ve organik tarım konusunda çalışmalarda bulunulması, bunların üretiminin geliştirilmesi, artırılması, bitkisel üretimden elde edilecek katma değerlerin yükseltilmesine katkıda bulunacaktır. Bu durum aynı zamanda ürün çeşitliliği ve yüksek değerli bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği açısından da önemlidir.

Besni ilçesinde üzüm ve üzüme dayalı ürünler ile süt-süt ürünleri alt sanayi kolunda kümelemeye gidilmesi hem yerel kaynakların etkin kullanımı hem de üretim faktörlerinin rasyonel kullanımı ve devlet teşviklerinin verimli kullanımı için gereklilik göstermektedir. Bunlar Besni ilçesinin markalaşmasına da katkıda bulunacak unsurlardır.

Kırsal Kalkınma Stratejisine İlişkin SWOT Analizi

Besni ilçesinde gerçekleştirilen alan çalışmaları sonucunda ilçenin kırsal kalkınmasına aracılık etmesi ve eylem planının hazırlanmasında yok göstericilik yapması için SWOT yani GZFT analizi yapılmıştır. GZFT analizi katılımcı paydaş toplantıları, kurum/kuruluş ziyaretleri ile köylerden elde edilen bilgiler ışığında araştırma uzmanları tarafından yapılmıştır. GZFT analizinde G: Güçlü Yönler, Z: Zayıf Yönler, F: Fırsatlar, T: Tehditleri ifade etmektedir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan tablo 2. sayfada sunulmuştur.

Besni ilçesi kırsal kalkınma programının uygulama süreçlerinin etkin ve etkili olması için alandan alınan verilerle analitik bir SWOT-GZFT analizinin yapılması öngörülmüş ve gerçekleştirilmiştir. Bunun için ilçede yapılan katılımcı bilgilendirme ve değerlendirme toplantısından elde edilen veriler, paydaş ziyaretleri ile araştırma uzman ekibinin yapmış olduğu değerlendirme toplantılarından elde edilen veriler kullanılmıştır. SWOT analizinde genel bir değerlendirme yerine kırsal kalkınma alt konular temelinde ayrı ayrı yönler el alınmıştır. Buradan elde edilen çıktılar hem eğitim ihtiyaç analizlerinin ve programının ortaya konulmasında hem de ekonomik faaliyet konularının planlamasında kullanılmıştır. Burada ortaya konulan her saptamanın uygulama alanında karşılığı vardır ve yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Tablo.13.Besni İlçesi Kırsal Kalkınmasına Yönelik SWOT-GZFT Analizi

Konu alanı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
Bitkisel üretim ve pazarlama	<ul style="list-style-type: none"> GAP BKİ'nin varlığı Antep fıstığı varlığı Üzüm yetiştiriciliği Sebze yetiştiricilik kültürü Organik tarım potansiyeli Bozulmamış arazi varlığı Pamuk yetiştiriciliği Ürün çeşitliliğinin fazlalığı Atatürk Barajı'na yakınlık Kısmen de olsa köylerde genç nüfusun varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Tarımsal ürün işleme tesislerinin olmayışı Yetersiz sulama suyu Tarıma dayalı sanayinin olmayışı Yerel halkta ilçede yatırım yapmada isteksizlik Düşük verimlilik Teknik kapasite düşüklüğü Örgütlenememe Pazarlamanın zayıf olması Tarım sigortalarının bilinmemesi/yaygınlaşmaması Taşlı arazilerin fazlalığı Arazilerin parçalılığı Ürünlere katma değer kazandırılmaması 	<ul style="list-style-type: none"> İpekyolu Kalkınma Ajansı'nın proje destekleri Giderek artan zeytin yetiştiriciliği Gaziantep-Adıyaman karayolu üzerinde olması Organik ürünlere artan talep Bitkisel üretime verilen destekler Kaliteli girdi kullanımına yönelik destekler Alternatif ürün arayışları Tarım havzaları üretim ve destekleme modelinin uygulamaya aktarılması 	<ul style="list-style-type: none"> Artan girdi fiyatları Elektrik maliyetinin yüksekliği İklim değişikliği Göç eğilimi
Hayvancılık ve hayvansal ürünlerin pazarlanması	<ul style="list-style-type: none"> GAP BKİ'nin varlığı Hayvan ırklarında dönüşümler Küçükbaş hayvan varlığı Hayvancılık kültürü Yerel peynir çeşitleri (koyun-keçi) Yerel halkta hayvancılığa ilgi 	<ul style="list-style-type: none"> Teknik kapasite düşüklüğü Örgütlenememe Yem bitkileri ekiminin azlığı Meraların değerlendirilememesi Arıcılığın zayıf olması Yerel peynir çeşitlerinin standartlara uygun yapılmaması Hayvan pazarının olmaması (Ruhsatlı) Markalaşamama Tarım sigortalarının bilinmemesi/yaygınlaşmaması 	<ul style="list-style-type: none"> İpekyolu Kalkınma Ajansı'nın proje destekleri Büyük işletmelerin hayvancılık girişimleri Sütün, yoğurdun rahat satılabilmesi Organik ürünlere artan talep Yerel ürünlere artan talep Hayvancılığa ve yem bitkilerine yönelik destekler 	<ul style="list-style-type: none"> Bazı işletmelerin hayvancılık girişimleri İklim değişikliğinin arıcılığa etkileri Kayıt dışı üretim Entegre süt ürünleri işleyen tesislerin olmaması
İnsan kaynağı potansiyelinin geliştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Yerel kamu yöneticilerinin yeni fikirlere açık olması Yerel kamu yöneticilerinin proje arayışları Tarımsal üretim kültürü Genç nüfus varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> İlçede proje ofisinin olmaması Yaşam boyu öğrenme etkinliklerinin azlığı Yerel halkta proje kültürünün gelişmemiş olması Mesleki eğitim yetersizliği Tarımsal eğitim yayım hizmetlerinin azlığı Mesleki eğitim kurumlarının azlığı Kalifiye eleman azlığı Sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve hizmete erişim güçlüğü 	<ul style="list-style-type: none"> Kamu görevlilerinin proje uygulama kültürüne artan ilgisi Ziraat Odası'nın kurulması GAP-BKİ'nin çalışmaları 	<ul style="list-style-type: none"> Kamuda personel hareketliliği Genç nüfus varlığı (işsizlik) Genç nüfus açısından mesleksizlik İşçi sağlığı ve iş güvenliğine yönelik önlemlerin alınmaması
Örgütlenme	<ul style="list-style-type: none"> Yerel halkta giderek azalsa da dayanışma, yardımlaşma kültürü 	<ul style="list-style-type: none"> Üretici birliklerinin ilçede olmaması Ürün bazlı üretici örgütlerinin olmaması Ortak iş yapma kültürünün olmaması Her şeyin devletten beklenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Ziraat Odası'nın kurulması Süt ve süt ürünleri işlemeye yönelik kümelenme potansiyeli 	<ul style="list-style-type: none"> Karşılıksız kamu yardımları Bireysel girişimlerin çok daha fazla ön plana çıkması
Turizm	<ul style="list-style-type: none"> GAP BKİ'nin varlığı Baraj gölünün varlığı Kültürel çeşitlilik İnanç ve kültür turizmi Kırsal turizm potansiyeli Yerel halkta artan turizm ilgisi Yerel folklorik değerler 	<ul style="list-style-type: none"> Turizme yönelik organizasyonel bir yapının olmaması Yerel halkın turizm işletmeciliği konusunda yetersizliği Kadınların turizm faaliyetlerinin içinde yer almaması Konaklama olanaklarının olmaması Yöreye özgü turistik ürünler üretilmemesi Turizme yönelik eğitim birimlerinin olmaması İlçe merkezinin turizm altyapısının zayıflığı İlçe merkezinde mimari yönden çekici unsurların olmaması Turizm alanlarında altyapı ve ulaşım hizmetlerinin yetersizliği 	<ul style="list-style-type: none"> İpekyolu Kalkınma Ajansı'nın proje destekleri İlçede Eğitim Bayramı etkinliği Yöreye özgü turistik ürünlerin üretilebilirliği Turizme sunulabilecek yöresel ürün varlığı Geliştirilebilecek kırsal turizm rotalarının varlığı (trekking, fotosafari, bisiklet) İnanç ve kültür turizmi odaklarının bulunması Turizmin genç ve kadın nüfusa yeni iş alanları yaratabilecek olması 	<ul style="list-style-type: none"> Turizmde artabilecek arz fazlası İlçeler arasında rekabet
Kadın	<ul style="list-style-type: none"> Tarımsal üretimde yer alması Kadınların üretim süreçlerinde yer alma isteği Giderek artan eğitim alma isteği (yaygın eğitim) Kadınların yeniden üretme kültürünün yüksek olması (peynir, yoğurt, salça vb.) 	<ul style="list-style-type: none"> Kadınların mekanizasyonda yer almaması Kadınlara yönelik kursların düzenlenmemesi Kadınlara yönelik sosyal tesislerin olmaması Kadınların karar alma süreçlerinde yer almaması Eğitim düzeyinin düşük olması Kredi kaynaklarına erişememe 	<ul style="list-style-type: none"> Turizmin gelişme eğiliminde olması Giderek artan toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı 	<ul style="list-style-type: none"> Makineleşmeden dolayı kadınların üretimde devre dışı kalabilmesi Genç kadınların köyde kalma isteğinin giderek azalması Köylerde altyapı yetersizliğinin kadınların yaşam koşullarını ağırlaştırması ve bu nedenle göç eğiliminin artması
Çocuk ve Eğitim	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk sayısının çok olması Ailelerde çocuk okutma isteği Kız çocuklarının okullaşmasında artış Okul öncesi eğitim olanaklarında artış 	<ul style="list-style-type: none"> Taşınmalı sistem ile eğitime devam Bazı okulların kapanması Deneyimli öğretmen eksikliği Okullarda donanım eksikliği 	<ul style="list-style-type: none"> Çocukların eğitime merakları-İlgileri Kamu yatırımlarının artması STK'ların çalışmaları 	<ul style="list-style-type: none"> Güvenlik ortamı Taşınmalı sistemde kız çocuklarına karşı velilerin ayrımcılığı Diğer ilçe, illerle rekabette yetersizlik
Ekoloji	<ul style="list-style-type: none"> Zengin flora Bozulmamış tarım toprakları Tarımsal üretim için uygunluk İklimsel uygunluk 	<ul style="list-style-type: none"> Düşük farkındalık düzeyi İlçe potansiyelinin bilinmemesi Konu ile ilgili ilçe düzeyi çalışmaların olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> Ekolojik tarım fırsatı Bozulmamış topraklar Doğa üzerinde inşaat, turizm baskısının olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> Bilinçsiz kullanım ihtimali Bilinç düzeyinin düşük olması
Gençlik	<ul style="list-style-type: none"> Genç nüfus varlığı Tarımda çalışma isteği Farklı meslek arayışları (buldukları yerde) Kadın nüfusun çalışma ve dışa açılma eğilimi 	<ul style="list-style-type: none"> İşsizlik Mesleki kalifiye olamama Gençlik merkezinin olmaması Genç kadınlara yönelik özel programların olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> Bulunduğu yerde yaşamını devam ettirmek isteyen genç nüfus varlığı Tarımda gençler için üretim alanlarının olması Genç çiftçi desteği 	<ul style="list-style-type: none"> İşsizliğin gelecek açısından risk oluşturması Dışa göç eğilimi Dışa açılmada kadın-erkek farklılığının yaşanabilir olması

Tablo.14. Besni İlçesinde Kırsal Kalkınma Eğitim İhtiyaç Analizi

Ana Konular	Eğitim Konuları	Paydaşlar		Zamanlama		
		Eğitim Alacaklar	Eğitim Verecekler	Kısa Dönem 1-6 ay	Orta Dönem 7-18 ay	
Üretim	● Bilinçli girdi kullanımı	<p>Tarımsal Yapının İyileştirilmesine Yönelik Eğitim Konuları</p> <p>Besni ilçesi kırsal kalkınma alt bölge çalışmalarında etkinliği artırmada eğitim-yayım konuları önemli bir bileşen olarak kabul edilmiştir. Burada ise projeler kapsamında hangi eğitim konularına gereksinim duyulduğunu belirleyebilmek amacıyla "eğitim ihtiyaç analizi" çalışmasında bulunulmuştur. Analizde eğitimlerin ne kadar sürede, kimlere ve kim tarafından verilebileceği üzerinde çalışılmıştır. Bundan hareketle, çalışmalar sonucunda ortaya çıkan sonuç tablo halinde aşağıda sunulmuştur.</p>	● Üreticiler ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası ● İlçedeki girdi tedarikçileri	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● Üretici Birlikleri ● Girdi Tedarikçileri, ● STK'lar		
	● Bilinçli sulama		● Üreticiler, TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası ● İlçedeki Girdi Tedarikçileri	● TOB Uzmanları, Üniversiteler ● Sulama Örgütleri ● Girdi Tedarikçileri, ● STK'lar		
	● Meyve yetiştiriciliği		● Meyve Yetiştiricileri ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● Girdi Tedarikçileri, ● STK'lar		
	● Sebze yetiştiriciliği		● Sebze Yetiştiricileri ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● Girdi Tedarikçileri, ● STK'lar		
	● Yem bitkileri		● Üreticiler, Hayvancılık Yapanlar ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası ● İlçedeki Girdi Tedarikçileri	● TOB Uzmanları, Üniversiteler ● Girdi Tedarikçileri, ● STK'lar		
	● Organik tarım - İTU		● Potansiyeli olan köyler ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası ● İlçedeki Girdi Tedarikçileri	● GTHB Uzmanları ● Sertifikasyon Kuruluşları ● Üniversiteler, Üretici Birlikleri ● Girdi Tedarikçileri ● STK'lar		
	● Mera bakımı ve ıslahı		● Köylüler-Muhtarlar-Çobanlar ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası ● Mera Komisyonu Üyeleri	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● STK'lar		
Küçükbaş Hayvancılık	● Yetiştiricilik ● Süt Sağımı ve Hijyeni ● Süt İşleme- Satış ● Hayvan Barınakları ● Hastalıklarla Mücadele ● Teşvik ve Destekler	● Hayvan Yetiştiricileri ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası	● GTHB Uzmanları ● Üniversiteler ● Üretici Birlikleri ● Girdi Tedarikçileri ● STK'lar			
Büyükbaş Hayvancılık	● Yetiştiricilik ● Süt Sağımı ve Hijyeni ● Süt İşleme-Satış ● Hayvan Barınakları ● Hastalıklarla Mücadele ● Teşvik ve Destekler	● Hayvan Yetiştiricileri ● TOB İlçe Elemanları ● İlçe Ziraat Odası ● Hayvancılık İşletmeleri	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● Üretici Birlikleri ● Girdi Tedarikçileri ● STK'lar			
Arıcılık	● Yetiştiricilik ● Arı Ürünleri Üretimi ● Hastalıklarla Mücadele ● Teşvik ve Destekler	● Arı Yetiştiricileri ● TOB İlçe Elemanları	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● Üretici Birlikleri ● Girdi Tedarikçileri, STK'lar			
Örgütlenme	● Örgüt ve Örgütlenme ● Mevcut Örgütlenme Biçimleri Kooperatifçilik ● Üretici Birlikleri ● Örgütlenme Destekleri ● Teknik Destek Gezileri	● Kaymakamlık ● Belediye, Köylüler ● Muhtarlar ● TOB İlçe Elemanları ● Ziraat Odası ● Hayvan Yetiştiricileri ● Bitkisel Ürün Yetiştiricileri ● Arıcılar ● Esnaflar	● TOB Uzmanları ● Üniversiteler ● Üretici Birlikleri ● STK'lar ● GAP BKİ ● Başarılı Üretici Örgütleri			
Turizm	● Kırsal Turizm ● Turizm İşletmeciliği ● Yerel-Hediye Ürün Geliştirme, ● Hijyen Eğitimi ● Turizm Hizmet Sunumu ● Aile Pansiyonculuğu ● Yerel Tarih -Kültür ● Teknik Destek Gezileri	● Kaymakamlık ● Belediye ● Kamu Çalışanları ● Esnaflar ve Diğer Hizmet Sunucuları ● Muhtarlar ● Köylüler ● İlçe Halkı	● İl Kültür ve Turizm Müd. ● İpek Yolu Kalkınma Ajansı ● Üniversiteler ● STK'lar ● TÜRSAB ● Turizm Yatırımcıları Birliği ● GAP BKİ			
Kadın	● Birey ve Yurttaşlık Hakları ● Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, ● Örgütlenme, ● Dikiş Nakış ● Diğer El Sanatları ● Ürün Geliştirme ● Çocuk Gelişimi ve Beslenme ● Sanitasyon ve Hijyen ● Bilgisayar ● İletişim ve İnsan İlişkileri	● Kadınlar ● Konuyla İlgili Kamu Çalışanları ● Konuya Göre Muhtarlar	● TOB Uzmanları ● Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ● GAP BKİ, Üniversiteler ● Kadın STK'ları ● Halk Eğitim Merkezleri ● Rehberlik Eğitim Merkezleri ● Baro, ● Valilik			
Gençler	● Mesleki Beceri Kazandırma ● Meslek Kazandırma ● Bilgisayar ve İletişim Teknikleri ● Pazarlama ve Girişimcilik ● Kendi İşini Kur ● İş Kurma Destekleri ● Açık Öğretim Programları	● 18-30 Yaş Arası Gönüllü Gençler	● İpek Yolu Kalkınma Ajansı ● İŞKUR İl Müdürlüğü ● Milli Eğitim İl Müdürlüğü ● KOSGEB ● TESK ● Üniversiteler ● STK'lar ● GAP BKİ			
Çocuk	● Okul Öncesi Eğitim ● Yetenek Geliştirme Programları, Yabancı Dil ● Bilgisayar Kullanımı ve Programlama	● 15 Yaş Altı Okuma Çağında Çocuklar	● MEB ● Üniversiteler ● GAP BKİ			
Ekoloji	● Doğa Okuryazarlığı ● Ekolojik Tarım ● Sürdürülebilir Tarım	● İlçe Geneli	● İlgili Bakanlıklar ● STK'lar			

Kırsal Kalkınmada Kısa-Orta-Uzun Vadeli Hedefler

Besni ilçesi genelinde ve program uygulanacak köy kümelerinde kırsal kalkınma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için üç yılı hedefleyen kısa ve orta vadeli hedefler ortaya konulmuştur. Hedefler 2019-2023 yıllarını kapsamaktadır. Bu süreler için belirlenen hedefler aşağıda sunulmuştur.

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Kısa- Orta-Uzun Vadeli Hedefleri: 2019-2023

- Besni Kırsal Kalkınma Projesi'nin uygulamaya aktarılması için proje ekibi oluşturulması ve çalışmalara başlanması
- Çalışma yapılacak köylerde bilgilendirme ve paylaşım toplantıları düzenlenmesi
- Eğitim ihtiyaç analiz sonucunda ortaya çıkan eğitim programlarının gerçekleştirilmesi
- Üzüm işleme tesislerinin kurulması
- Antep fıstığı işleme tesisi kurulması konusunda araştırma yapılması, yerel dinamiklerin bilgilendirilmesi
- Süt ve süt ürünlerinin işlenmesine yönelik, iç pazarda satışının artırılması için çalışmalarda bulunulması
- Hayvancılık ve süt üretimi konusunda çiftçi eğitimleri ve duyarlılık artırılması
- Sulama sistemleri konusunda araştırmalar yapılması
- Toprak analizlerinin yapılmasının teşvik edilmesi
- Özellikle gençlere ve kadınlara yönelik mesleki beceri kazandırma çalışmalarının yapılması
- Özellikle genç işsizliğin azaltılması ve nitelikli iş gücü yetiştirilmesinin sağlanması
- Örgütlenme konusunda duyarlılığın artırılması ve konu temelli üretici birliklerinin oluşturulması; var olanlara üye olunmasının ve kooperatif kurma girişimlerine başlanmasının teşvik edilmesi
- Arıcılığa yönelik potansiyel belirleme çalışmasının yapılması
- Köylerde altyapı eksiklerinin saptanması ve giderilmesi çalışmalarının yapılması
- Tarım ile uğraşanların birim başına gelirlerinin artırılması
- Tarımın turizm ile buluşturulması ve kırsal turizme yönelik yatırımların saptanarak, çalışmalara başlanması
- Bazı büyük illerde Besni günlerinin düzenlenmesi, fuarlara katılım gösterilmesi
- Besni ilçesi tarımının ve ürünlerinin (üzüm, Antep fıstığı, süt ürünleri, baklagiller, organik tarım vd.) marka yapılması ve tanınırlıklarının artırılması
- Besni ilçesinde pazar yerindeki ticari yapının iyileştirilmesi ve topluluk standartlarının uygulanması

- Çalışma kapsamındaki yerleşimlerde kadınların aile yaşamının kolaylaştırılması (kadınların ürettiği ürünleri tüketiciye ulaştırabilecek bir örgütlenme yapısı yaratmak)
- Kadınlar için kırsal yerleşimlerde ortak kullanım mekânlarının yaratılması (Kadın sosyal evleri oluşturmak, kütüphane, kitaplık oluşturmak ve beceri kazandırma eğitimleri düzenlemek)
- Yerleşimlerdeki özellikle genç kadınlarda cinsiyet eşitliği algısının güçlendirilmesi
- İlköğretim ve orta öğretimdeki öğrencilerin kapasite gelişimlerine ve kişilik gelişimlerine katkıda bulunulması
- Çocukların okul öncesi yeteneklerinin geliştirilmesi ve bunların eğitim-öğretim altyapısının erken yaşlarda güçlendirilmesi
- Yerleşimlerde cinsiyet duyarlılığı temelinde örgün ve yaygın eğitim düzeyinin yükseltilmesi
- Genç çiftçilere yönelik teknoloji okur-yazarlık programlarının yapılması
- Kırsal turizme yönelik çalışmalar için orta ve uzun dönemli gelişme planlarının hazırlanması, tamamlanması.

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Kısa ve Orta Vadeli Hedeflere ilişkin eylem planı Tablo.17'de verilmiştir. Burada verilen bütçe tamamen tahmini olup, faaliyetler uygulamaya konulduktan sonra bu bütçeler netlik kazanacaktır. Faaliyetlerin aylara göre zamanlaması sonraki bölümlerde görüleceği gibi ayrıca Tablo.15'te verilmiştir. Burada belirtilen faaliyetlerin çoğunluğu eş zamanlı olarak gerçekleştirilebilecek faaliyetlerdir. Faaliyetler, önemlerine ve birbirini tamamlayıcılık özelliklerine göre önceliklendirilmiştir. Esas olan buradaki faaliyetlerin 36 ayda tamamlanmış olmasıdır.

**Tablo.15.Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Kısa-Orta-Uzun Vadeli Hedefler
GERÇEKLEŞME PLANI (2019-2023)**

Faaliyetler	Gerçekleşme Süresi (*)	Giriş Süreci (1. yıl)	Proje Faaliyetlerinin Yaygınlaştırılması Süreci (2. ve 3. yıllar)	Proje Olgunlaşma Çıkış Süreci (4. ve 5. yıllar)
Eğitim programlarının gerçekleştirilmesi	8 ay	X	X	
Hayvancılık, süt üretimi konusunda çiftçi eğitimleri, duyarlılık artırma	4 ay	X		
Gençlere ve kadınlara yönelik mesleki beceri kazandırma çalışmaları	4 ay	X	X	
Örgütlenme konusunda duyarlılık artırma ve üretici birliklerinin oluşturulması	6 ay		X	
Üzüm ve üzümüne dayalı işleme tesisini kurmak	36 ay	X	X	X
Süt ve süt ürünlerinin işlenmesine yönelik çalışmalarda bulunmak	36 ay	X	X	X
Arcılığa yönelik potansiyel belirleme	3 ay		X	
Sulama sistemleri konusunda araştırmalarda bulunulması	6 ay		X	X
Toprak analizlerinin yapılması	12 ay	X	X	
Altyapı eksiklerinin saptanması ve giderilmesi	36 ay	X	X	
Kümeleme konusunda çalışmaların tamamlanması	18 ay		X	X
Besni günleri düzenlemek, fuarlara katılmak	36 ay		X	X
Besni ilçesinin tarımını ve ürünlerini marka yapmak ve tanınırlıklarını artırmak	24 ay		X	X
Kırsal turizme yönelik yatırımları tanımlamak	12 ay		X	
Besni ilçesi turizm gelişme planlarını hazırlamak	6 ay		X	
Çocuklara yönelik eğitimler-kurslar	24 ay	X	X	
Çalışma kapsamındaki yerleşimlerde kadınların aile yaşamının kolaylaştırılması (kadınların ürettiği ürünleri tüketiciye ulaştırabilecek bir örgütlenme yapısı yaratmak) Kadınlar için kırsal yerleşimlerde ortak kullanım mekânlarının yaratılması (Kadın sosyal evleri oluşturmak, kütüphane, kitaplık oluşturmak ve beceri kazandırma eğitimleri düzenlemek)	36 ay	X	X	X
Genç çiftçilere yönelik teknoloji okur-yazarlık programlarının yapılması,	36 ay	X	X	X

*: Faaliyetlerin çoğunluğu eş zamanlı olarak gerçekleştirilebilecektir.

Konu Temelli Köy Kümeleri Önerileri ve Gerekçe

Besni ilçesinde bu çalışmanın amacına bağlı olarak “**Kırsal Kalkınma Programı**”na konu olacak “**konu temelli köy kümeleri**” belirleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Raporun genelinde verilen kırsal kalkınmaya ilişkin saptamalar iki grup temelinde daha fazla öncelik taşımaktadır. İlçede köy kümeleri alan çalışmaları sonucunda iki grupta toplanmıştır. Bunlar;

1.Grup yerleşimler

İlçenin Doğusu ve Kuzeyinde Yer Alan Dağlık, Yamaç Köyler: Şambayat Kasabası ile Akpınar, Aşağıçöplü, Atmalı, Beşkoz, Burunçayır, Çamlıca, Doğankaya, Güneykaş, Kızılpınar ve Taşlıyazı köyleri.

2. Grup yerleşimler

İlçenin Güneyinde ve Ovada Yer Alan Yerleşimler: Bahri, Kızılın, Ören ve Sayören köyleri.

Çalışmanın bu bölümünde bu iki gruba giren yerleşimlere ilişkin önerilen faaliyetler konu bazında ve köyler düzeyinde sunulmaktadır.

Eğitim-Yayım ve Sosyal Gelişim Amaçlı Çalışmalar

FAALİYET KONUSU: KIRSAL TURİZM ve GİRİŞİMCİLİK

Strateji 1: Kırsal Turizm Temelli Topluluk Güçlenmesi

Seçilen köyler: Bahri, Sayören, Kızılın

Strateji 2: Kırsal Girişimcilik Temelli Topluluk Güçlenmesi

Seçilen köyler: Akpınar, Burunçayır, Güneykaş

Nihai Hedef 1: Besni ilçesi ve grup köylerinde, sürdürülebilir tarımsal pratikleri ve kırsal turizmi araç olarak kullanarak topluluk güçlenmesini sağlamak.

Nihai Hedef 2: İlçe ve köyler arasındaki ilişkileri mekanik ilişki düzeyinden organik ilişki düzeyine taşımak ve köylerin pazarla ilişkilerini daha “etkin” ve yönetilebilir bir yapıya kavuşturmak.

Köylerin Seçilme Gerekçeleri: Katılımcılık seviyesi olarak köy içinde uzun dönemden beslenen gruplar arası çatışmaları olmayan, pasif katılımcılık ve satın alınmış (sürekli bir sermaye veya ödül beklentisi ile sürece katılma) katılımcılık davranışı sergilemeyen

köyler seçilmiştir. Köy sayısı kaynak, zaman, personel ve özellikle adil dengeler kurma konusundaki öncelikler göz önünde bulundurularak 6 köyle sınırlı tutulmuştur. Süreç içinde köy sayısı müdahalelerin yaratacağı olası çarpan etkileri ve köylerin katılımçılık düzeyleri izlenerek artırılabilir.

Köylerin Modüllerde Yer Alma Şekilleri: Her köy grubunda öncelikli alanlar göz önünde bulundurularak katılımcı kırsal kalkınma yaklaşımının eylem aşamasında kullanılan “ilgi grupları” yolu ile ilerlenmesi önerilir. Bu gruplarla yaklaşık 6 ay güven oluşturma aşaması gerçekleştirilmelidir. Her köyde kadın ve erkek 2 ayrı ilgi grubu oluşturulmalı ancak ilerleyen süreçte ya da modüller uygulanırken bu ilgili gruplar ile karma olarak da çalışılmalıdır. Aylık düzenli ilgi grubu toplantıları yapılmalı ve giriş aşaması potansiyellerini fark ettirmek üzerine kurulu olmalıdır. Bu nedenle Kırsal Turizm grubunda öncelik olarak **“ekoloji”**; girişimcilik grubunda ise öncelik olarak **“anne-baba-gençlik”** eğitimi önerilir.

İlgi grupları her yıl farklı modüller üzerinden harekete geçirilmeli ve katılımı teşvik edecek, güven oluşumunu kolaylaştıracak kırsal yayım araçları (özellikle eğitim amaçlı geziler) farklı aşamalarda devreye sokulmalıdır.

Öncelikli konu alanları: Su Kaynakları Yönetimi, Anne-Baba-Çocuk Eğitimi, Kırsal Girişimcilik

Temel Müdahale Alanları

Ekoloji: Su ve toprak kirliliği, kuraklık, su kaynakları yönetimi, iklim değişikliğine adaptasyon ihtiyacı

Eğitim: Kırsal alan ihtiyaçlarına dönük, doğa ile bağı güçlendiren ve kolaylaştıran ekoloji temelli eğitim ihtiyacı

Kırsal Girişimcilik: Temel Geçimlik ve Alternatif Gelir Kaynaklarının etkili yönetilmesi ve yıl içinde düzenli dağılımının sağlanması, pazar ihtiyaçlarına cevap veren kaliteli, markalı ve standart ürün üretimi ve pazarlaması ihtiyacı

Sosyal Sermaye: Kadınlarda kamusal alanda güçlenme ihtiyacı, kurumlarla köyler arasında ve köylerle diğer köyler arasındaki mevcut ilişkiler ağının gelişmesi ihtiyacı

Faaliyetler İçin Önerilen Modüller*

*Modül ifadesi bir DNA yapısı gibi bütünü oluşturan ve birbiri ile sinerjik ve sarmal bir ilişki içinde uygulamaya sokulacak yaşayan yapılar, eylemler bütünü için kullanılmıştır.

MODÜL 1: Eğitim Temelli Topluluk Güçlenmesi

Etki Edeceği Unsurlar: Eğitim, iletişim ağları, çatışma çözümleme, kültürlerarası iletişim

Uygulama Dönemi: 1. ve 2. yıl

Hedef Kitle: Seçilen alanlar içinde yer alan köy okullarında çalışan seçilecek gönüllü öğretmenler, proje bazlı istihdam edilecek kalkınma uzmanları/yayım elemanları, GAP-BKİ yayım elemanları, ilçede bulunan yayım elemanları (%50 cinsiyet kotası önerilir)

Alt Proje Konusu: Eğiticilerin Eğitimi Çalışması

Ana gözetim: Önemli bir kalkınma bileşeni olan eğitimin etkisini mevcut toplumsal yapıyı ve ihtiyaçlarını önleyen yönde; “çatışma çözümleme” sorunlarına çözüm üretecek şekilde bir aracı olarak harekete geçirmek, kırsal alanda yaşayan çocukların eğitime devamı üzerinde etkili en önemli faktör olan “ihtiyaçlarla uyumsuzluk” sorununa karşı doğa temelli araçlar geliştirmek.

Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri

- Öğretmenler içinden bölgede süresi yeni başlayanlar öncelikli olmak üzere gönüllü öğretmenlerin eğitileceği Özyeğin Vakfı—GAP Bölge Kalkınma İdaresi-Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ortak sertifikalı bir yaz okulu organizasyonu
- Yaz okulu programında; Şiddetsiz İletişim, Çatışma Çözümleme, Etkin İletişim, Kültürlerarası İletişim, Dezavantajlı Gruplar Sosyolojisi, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Ekolojik Okur Yazarlık, Drama ve Hikaye Anlatıcılığı eğitimlerinin “aktif yöntemle” sunulması ve bu konuda Başka Bir Okul Mümkün öğretmenleri ve AÇEV eğitimcilerinin de tecrübe paylaşımı üzerinden sürece dahil edilerek bir sinerji oluşmasının sağlanması
- Öğretmenlerle eğitim öğretim dönemi içinde okullarda uygulanmak üzere 2 yıllık ekoloji temelli bir ortak destek programına karar verilmesi
- Okullarda destek programının uygulanması Kaymakamlık desteği ile öğretmenlerin köy ziyaretleri yapmasının sağlanması
- Öğretmenlerin süreci belgelenmeleri ve Özyeğin Üniversitesi'nde bir konferans vermelelerinin teşvik edilerek öğretmenlerin bu yolla güçlenmesi ve sonuçların yayılmasının sağlanması
- Talep eden köylerde okuma yazma eğitimi (Günlük hayatta kullanıma dönük yöntemler kullanılmalıdır. GAP ÇATOM burs programının bu amaçla kullanılması önerilir.)

Paydaşlar: Milli Eğitim İl ve İlçe Müdürlüğü, Uygulayıcı Kuruluş/lar, Paydaşlar

Kolaylaştırıcılar: Başka Bir Okul Mümkün Kooperatifi, Kaymakamlık, İKA, GAP BK İdaresi, Öğretmen Akademisi Vakfı, Drama Derneği, Sirkhane

MODÜL 2: Eğitim Temelli Topluluk Güçlenmesi

Etki Edeceği Unsurlar: Eğitim, iletişim ağları, kadının özel alandaki konumunun yükselmesi

Uygulama Dönemi: 1. ve 2. Yıl

Hedef Kitle: Baba-Anne-Gençlik Eğitimi: Bu modülde tamamen AÇEV tarafından uygulanan baba-anne ve gençlik-çocuk eğitim programlarının ilgi grupları merkeze alınarak harekete geçirilmesi yer alır.

Kapsam: Şambayat Kasabası'nın bu kapsamda proje alanına dahil edilmesi ve içerdiği 12-13 kahvehanenin özellikle "baba eğitimleri" amaçlı ziyaret edilmesi ve sohbet toplantıları yapılması önerilir. Şambayat kasabası bu kapsamda UNICEF ile ortak bir çalışma halinde "çocuk dostu şehir" amaçlı harekete geçirilmelidir. Bu amaçla Belediye içinde bir "kadın kurulu oluşumu" teşvik edilmelidir.

Paydaşlar: GAP-BKİ, Uygulayıcı Kuruluş/lar, Paydaşlar, Şambayat Belediyesi

Kolaylaştırıcılar: Kaymakamlık, İKA, UNICEF

MODÜL 3: Gıda Güvenliği Temelli Topluluk Güçlenmesi

Etki Edeceği Unsurlar: Eğitim, sağlık, gıda güvenliği, iletişim ağları, sosyal sermayenin güçlenmesi

Uygulama Dönemi: 2. ve 4. yıllar arasında

Alt proje konusu: Genç Üreticilerin Güçlenmesi

Ana Gözetim: Mevcut üretim faaliyetlerini merkeze alarak bu üretimler üzerinde verim, kalite ve düzenli satış üzerinden gelir kaynaklarının yıl içinde dengesiz dağılımına bağlı sorunları ortadan kaldırmak ve devletin destek programları ile üretime başlayan genç üreticilere sürdürülebilir bir danışmanlık destek yapısı oluşturmak.

Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri

- Besni ilçesinde genç üreticisi sayısını her köyde en az 1 rol model olacak şekilde hayvancılık temelli arttırmak
- Genç üreticilerle örgütlenme odaklı toplantılar yapılması ve bir Genç Çiftçiler Derneği kurulmasının sağlanması
- Dernek üyesi genç üreticilerin sorun analizinin yapılarak öncelikli bilgi ve teknoloji destek alanları belirlenmesi
- Verim artırıcı yöntemlerin (sağım, besleme, bakım vb.) deneyler yoluyla öğretilmesi, düzenli bir genç çiftçi kayıt ve izleme sistemi oluşturulması
- Farklı videolar ve genç üreticilerin hikayelerinden bir youtube kanalı oluşturulması. Köylerde bu kanallardan üretim kısa filmlerin ve lider üretici görüşmelerinin izletilerek tartışılacağı, ayda 1 toplantı düzenlenmesi
- Cep telefonu bilgilendirme ve haberleşme ağı kurulması ve genç üreticilerin hastalıklarla mücadele vb. tarımsal konularda düzenli olarak bilgilendirilmesi
- Ayda 1 düzenli dernek toplantısı ile farklı videolar, seminerler, teknoloji tanıtımları yapılması ve uygulamalı öğretilmesi
- Üretilen ürünlerin, gönüllülük esaslı olmak üzere girişimcilik modülü üzerinden değerlendirilmesi

Paydaşlar: Uygulayıcı Kuruluş/lar, Paydaşlar, GAP BK İdaresi

Kolaylaştırıcılar: Kaymakamlık, İKA, Anadolu Meraları, Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği

MODÜL 4: Ekonomi Temelli Topluluk Güçlenmesi**Etki Edeceği Unsurlar:** Eğitim, girişimcilik, iletişim ağlarının sistematik gelişimi**Ana Gözetim:** Sosyal Sermaye Unsuru Olan İlişkiler Ağının Güçlenmesi**Uygulama Dönemi:** 1.-4. yıllar arası**Alt Proje Konusu: Kuluçka Merkezi****Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

- Özyeğin Üniversitesi'nin mevcut "Girişim Fabrikası"na bağlı bir yapılanmanın Besni ilçe merkezinde açılması
- Kuluçka merkezinin sadece özel sektör merkezli değil, sivil toplum kuruluşlarını da bir araya getirme, ortak proje ve program geliştirme, ortak makine kullanımı (kapanan veya kapanmak üzere olan STK'lara ait) gibi kapsamlı bir "mentorluk" yapılanmasına bürünmesi
- Besni ilçe merkezinde gerçekleştirilmekte olan eğitim festivalinin yeniden planlanması; festivalin daha katılımcı ve ihtiyaca dönük gerçekleşmesini sağlamak amacı ile yerel yönetim ve STK'larla bir SWOT Analizi yapılması ve bu analiz yoluyla yeniden planlanmış ve yeni partnerler de eklenmiş olarak festivalin gerçekleştirilmesi
- Festival sırasında Besni merkezde "ihtiyaçlar, destekçiler, ortak planlama" amaçlı yerel kalkınma odaklı tematik (her sene farklı başlıklarda) bir toplantının da düzenlenmesi ve her yıl için mutlaka en az 1 ortak çıktı (eylemler bütünü) oluşturulmasının teşviki.
- Köyleri tanıtan sunumlar yapılması ve ihtiyaç alanlarının tespiti
- Belirlenen eylem planlarının basılması, köylere dağıtılması ve Kaymakamlık koordinasyonunda uygulanması
- Eğitim festivalinin seçilen köyleri de kapsayan eko turizm programları ile tamamlanması
- Kuluçka merkezi tarafından düzenli girişimcilik, STK'da insan kaynakları yönetimi, proje planlama ve yönetimi, yatırım planlaması, e-pazarlama gibi konularda eğitim ve mentorluk hizmetlerinin sağlanması

Paydaşlar: Kaymakamlık, GAP BK İdaresi, Uygulayıcı Kuruluş/lar, Paydaşlar, Özyeğin Üniversitesi Girişim Fabrikası**Kolaylaştırıcılar:** İKA, Özel Sektör, Yerel STK'lar**MODÜL 5: Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi****Etki Edeceği Unsurlar:** Eğitim, Ekoloji, Sağlık, Gıda Güvenliği**Uygulama Dönemi:** 2-4. Yıllar**Ana gözetim:** Mevcut iyileştirici yerel türlerin korunması ve tanıtılması**Alt proje konusu:** Terapötik (Şifalı) Yerel Bitkileri Koruma ve Üretme**Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

- Köylerde bilinen türler başta olmak üzere farklı sağlık etkisi olan türlerin tespiti, kayıt altına alınması ve bir kitapta basılması
- Bu türlerden kişniş gibi yetiştirmeye uygun türlerin bahçelerde kontrollü üretimine gidilmesi, BAÇEM'de Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Yetiştiriciliği eğitimine köylerden katılım sağlanması ve sertifika verilmesi
- Bölge tanıtma amaçlı terapötik bitkilerin özellikleri ve adlarının yazılı olduğu paketlerin hazırlanması. Bu paketlerin ilgi grupları yoluyla hazırlanması ve iğne oyası ve kök boyama kumaşların paketlerin merkezinde olması
- Kadınlara yerel bitkiler kullanılarak yapılacak kök boyamanın öğretilmesi
- Tüm köylerde bilinen iğne oyasının yerel türler üzerinden sunulacağı bir yarışmanın düzenlenmesi, yarışma sonunda dereceye girecek motifin kadınların ismi ile paketlerde yer alması
- Kadınlar tarafından bahçelerde kontrollü üretimi elveren türlerin küçük paketlerde satışının sağlanması. Zeytin arasında tıbbi papatya yetiştiriciliği bu üretimlerden biri olabilir. (Kaynak: Nazım Tanrıkkulu)
- Asma yaprağının terapötik etkisinin de ön plana çıkarılması, Besni merkezde kurulacak bir salamura işleme ve paketleme tesisinde asma yaprağı ve terapötik ürünlerin markalı olarak satışı. Asma yaprağının hazır sarılmış formda paketlenmesi olanaklarının araştırılması ve bu kanalla kentlerde daha geniş bir tüketici kitlesine ulaşma imkânı yaratılması
- Köylerin bunu bir örgütlenme üzerinden yapabilmesi için 2.yıldan itibaren köy toplantılarında konunun tartışılması ve bir katılımcı örgütlenme türüne karar verilmesi (Terapötik bitkilerin yerel bilgisi tüm köylerde kadında tutulmaktadır. Aynı zamanda asma yaprağının toplanması işlenmesi bütün köylerde kadın kontrolündedir hatta hemen her köyde erkek bu işi "gerek-siz" bulmaktadır. Bu nedenle kurulması olası herhangi bir örgütlenmede kadınların bu süreçte aktif katılımlarının sağlanması ve kadın örgütlenmesi olasılığının göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır.)

Paydaşlar: Bitkisel Üretim ve Biyolojisi konusunda güçlü bir Bölge Üniversitesi, Balıkesir Çiftçi Eğitim Merkezi (BAÇEM), GAP BK İdaresi ve Uygulayıcı Kuruluş/lar, Paydaşlar**Kolaylaştırıcılar:** Kaymakamlık

MODÜL 6: Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi**Etki Edeceği Unsurlar:** Eğitim, ekoloji, sağlık, gıda güvenliği**Uygulama Dönemi:** 2. ve 4. yıl**Amaç:** Ekoloji Temelli Kırsal Turizm**Ana Gözetim:** Ekofenizim Temelli Topluluk Güçlenmesi; kendi içinde sürdürülebilir bir döngü oluşumuna kolaylaştırıcılık yapmak**Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

- Muhtarlığın bir parçası olarak ihtiyar heyetinden ayrı bir kadın heyeti/grubu oluşumu
- Bu gruplarda (ilgi gruplarında) katılımcı eylem planı geliştirme
- Türlerin tespiti, kayıt altına alınması, köylülere tanıtımı ve öneminin fark ettirilmesi (Çocukların da dahil olacağı bir grupta yerel türlerin tespiti, kayıt altına alınması ve köyde sunulması)
- Okullarda ekoloji temelli atölyeler yapılması
- Okullar ve Muhtarların koordinasyonunda köylerde Turizm Gönüllüleri oluşturulması
- Ahırların ve kümeslerin ekolojik yolla rehabilitasyonu
- Hayvan hastalıklarının tespiti ve önlenmesi
- Çocukların da dâhil olduğu permakültür eğitimleri
- Kadınlara günlük hayat ihtiyaçları üzerinden sunulacak bir okuma yazma programı
- Doğayla uyumlu bir çöp toplama ve kompost alanı oluşturulması
- Plastik kullanımının azaltılması amaçlı köylerde bilgilendirmeler yapılması, yerel malzemelerin tespiti ve kullanımının teşviki
- Karma tulum peyniri üretiminin öğretilmesi ve üretilmesi, satış amaçlı hijyenik paketlenmesi (süt üretimi tesisleri en yüksek kirlilik oranına sahip tesisler olduğundan bu alanda bir tesis kurulması önerilmez, işleme tesisi için bir model girişimcilik gelişimi ana hattında olan Akpınar, Burunçayır, Güneykaş köyleri)
- Yağmur sularının doğal akışla dere yatağı boyunca oluşturulacak alanlarda toplanması ve sulama amaçlı kullanımı
- Köylerde üretilen bir çeşit pekmez lokumu olan kesmenin kırsal turizm amacıyla markalı ve paketli üretilmesi
- Köy dışında bir ortak gübre toplama noktası oluşturulması ve kolay taşımayı teşvik için basit gübre taşıma araçları ve kadınların kullanmasını öğrenecekleri bir mini traktör temini
- Bahri köyündeki mağaralara giden trekking yolunun doğa yürüyüşü parkuru olarak organize edilmesi, doğayla uyumlu bilgilendirme levha ve oklarının yerleştirilmesi
- Konaklama talebi olanlar için Bahri ve Kızılın köylerinde örnek işletmeler oluşumunun ilgili gruplarda tartışılması
- Farklı illere turizm amaçlı giden gençlerle görüşmeler ve eğitim ihtiyaç analizinin yapılması
- Kadınların ilgi gruplarında lider ve/veya girişimci kadınların tespiti ve kuluçka merkezine yönlendirilmeleri
- Koçerler ve kekik toplayıcılarının geldiği dönemde yaşadıkları alanlarda ekoloji temelli toplantı ve bilgilendirme ziyaretleri yapılması.
- Koçerlerle mera yönetimi konusunda uzman konuşturma tekniği ile ziyaretler yapılması, Koçerlerden seçilecek gençlerin mera yönetimi ve hayvancılık eğitimi almasının sağlanması

Paydaşlar: Uygulayıcı Kuruluş/lar, Paydaşlar ve GAP BK İdaresi**Kolaylaştırıcılar:** Kaymakamlık, İKA, Anadolu Meraları**MODÜL 7: Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi****Etki Edeceği Unsurlar:** Eğitim, ekoloji, gıda güvenliği, iklim değişikliği adaptasyonu**Uygulama Dönemi:** 2. ve 4. yıllar**Alt proje konusu:** Su Kaynakları Yönetimi**Ana Gözetim:** Kırsal alanda yaşayan toplumların değişen iklime adaptasyonunu kolaylaştırarak özellikle su kaynaklarında yaşanan azalmanın yaratacağı itici etkiyi azaltmak.**Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

Her Köyde farklı bahçelerde deneme amaçlı damla sulama ve yağmur suyu toplama sistemlerinin kurulması, FAO'nun farklı su hasadı yöntemlerinin demonstrasyonu

Su kaynaklarının etkin kullanımına dönük GAP İdaresinin mevcut bilgi ve dokümanları kanalı ile basit broşürler hazırlanması ve ailelere dağıtımı

Ailelere (aynı aileden kadın ve erkek katılma mecburiyeti konularak) kardeş bitkiler, doğal ilaçlar ve toprağın nemini koruyucu üretim yöntemlerini de kapsayan sade ve uygulamalı sunulacak permakültür eğitim ve yayım çalışması

Bahçe bitkilerinde verim artırıcı ekolojik araçların da öğretilmesi ve sunulması

Su koruyucu teknikler kullanan ekoköylerden birine gezi düzenlenmesi

Köylerdeki tüm su kaynaklarının mikrobiyel analizinin yapılması

Üretilen sebzelerde, piyasada katma değeri yüksek sebzelerde kurutma, konserve ve paketleme araçları öğretilerek merkezde yer alan girişimci kadınlara satışı veya hediye ekonomisi içinde satışının izlenmesi

Paydaşlar: Uygulayıcı Kuruluş/lar ve GAP BK İdaresi**Kolaylaştırıcılar:** Kaymakamlık, İKA, FAO

MODÜL 8: Dezavantajlılar Temelli Topluluk Güçlenmesi**Etki Edeceği Unsurlar:** Eğitim, sosyal içirme, gıda güvenliği, sağlık**Uygulama Dönemi:** 2.-4. yıllar**Alt Proje Konusu:** Engelsiz Kırsal Kalkınma**Ana Gözetim:** Engellilerin toplumsal hayata katılımını artırarak maruz kaldıkları sosyal dışlanmayı azaltmak.**Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

- Köylerde engellilerin sayısının ve koşullarının tespiti
- Köylere engelliler ve aileleri ile uzman destekli psikolojik destek ziyaretleri yapılması
- Engellilere geçimlik temelli kanatlı hayvan dağıtımı, kanatlı yetiştiriciliğinin öğretilmesi
- Engellilerin ev içinde özgür hareketini kolaylaştıracak; tuvalet, kapı rampaları ve kümes alanına ulaşım (özellikle tuvaletler) ve rahat kullanımı için evlerde mümkün olabilecek pratik alternatiflerin uzmanlarca belirlenmesi ve uygulanması
- Her köyde bir adet model "ekolojik ve engelsiz" evin kırsal alanda demonstrasyonu
- Veteriner tarafından kanatlı hayvanların izlenmesi ve hastalıklarla mücadele
- Engellilere ok atma eğitimleri verilmesi, malzemelerin sağlanarak köylerde de çalışma imkânları yaratılması ve Besni merkezdeki derneklerin kolaylaştırıcılığı ile paralimpik ok atma takımı içinde yer almalarının sağlanması
- Bir köyde Türkiye genelinden genç engelli sporcuların bir yetişkin desteği ile gelebileceği "engelsiz sanat ve spor kamp" alanı oluşturulması, bu alanda yılda 1 kere uzman destekli eğitim, oyun, sanat ve spor aktivitelerinin yapılması,
- Kampta, evlerde üretilen ürünlerin İstanbul'da sergilenmesi, engelli kampında satışı
- Kırsal alanda "Rehabilitasyon Gönüllüleri" eğitim ve eylem planının oluşturulması
- Yılda 1 sefer engelli gezilerinin düzenlenmesi
- Engelli derneklerinde sesli kitap arşivi oluşturulmasının teşviki ve Özyeğin Üniversitesi öğrencilerinin bu arşiv için kütüphane destekli okuma yapmalarının sağlanması.

Paydaşlar: Uygulayıcı Kuruluş/ lar ve GAP BK İdaresi**Kolaylaştırıcılar:** Kaymakamlık, İKA, Dilek Sabancı Vakfı, Türkiye Milli Paralimpik Komitesi, Besni merkezli engelli dernekleri**MODÜL 9: Ekoloji Temelli Topluluk Güçlenmesi****Etki Edeceği Unsurlar:** Eğitim, ekoloji, gıda güvenliği**Uygulama Dönemi:** 2.-5. yıllar**Alt Proje Konusu:** Katılımcı Yayım Kampanyası**Ana Gözetim:** Seçilen alanlarda öncelik konusu üzerinde yoğun bilgi ve teknoloji transferinin sağlanması**Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

İlgi grupları ile programı ve ortak sloganı oluşturulacak ve her 3'lü köy gruplarında ortaklaşa eyleme geçilecek bir "katılımcı yayım kampanyası" başlatılması

Bahri, Sayören, Kızılın köyleri; Ekoloji Temelli Kırsal Turizm alanında "ekosistem" ve "ekolojik üretim" temelli broşürler, afişler, en az 4 eğitim, yürüyüşler, TV programları, köylere uzman gezileri, çocuk eğitimleri, köylerden farklı ekolojik üretim/turizm yapan köylere geziler, yerel ve geri dönüşümlü malzemeler kullanarak su kaynaklarını koruma ve yönetiminin her köyde en az 1 üreticide demonstre edilmesi ve bunun bir tarla günüyle etraf köyler ve projedeki diğer grup köylerin de davet edilerek tanıtılması. Kadınlarla internet günleri düzenlenmesi**Akpınar, Burunçayır, Güneykaş köyleri;** Kırsal alanda girişimcilik temelli broşürler, afişler, en az 4 eğitim, yürüyüşler, TV programları, köylere uzman gezileri, çocuk eğitimleri, köylerden farklı kırsal girişimci köylere geziler ve en az 1 girişimci tesisin (bakkal, kuaför, yol üstü satış merkezi, internet cafe vb) düzenlenmesi ve kuruluşu için mikro kredi desteği verilmesi/verilmesinin sağlanması, kurulan işletmenin diğer köylere demonstre edilmesi ve hikâyesinin etraf köylerin daveti ile yerinde tanıtılması, kadınlarla internet günleri düzenlenmesi**Paydaşlar:** Kaymakamlık, GAP BK İdaresi, Uygulayıcı Kuruluş/ lar, Tarım İlçe Müdürlüğü**Kolaylaştırıcılar:** İKA, GAP-TAYEM, Özel Sektör, Yerel STK'lar

MODÜL 10: Ekonomi Temelli Topluluk Güçlenmesi**Etki Edeceği Unsurlar:** Ekonomi, eğitim, ekoloji, gıda güvenliği, kadının güçlenmesi**Uygulama Dönemi:** 2. ve 5. Yıllar**Alt Proje Konusu:** Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği Geliştirme**Ana Gözetim:** Akpınar, Burunçayır, Güneykaş ve Bahri, Sayören, Kızılın köyleri alanında kadın girişimciliği yoluyla kadının kamusal alanda güçlenmesinin sağlanması.**Alt Bir Proje Olarak Temel Faaliyetleri**

- Seçilen köylerde lider ve gönüllü kadınların tespiti
- Girişimcilik ve bütçe yönetimi eğitimi
- Eğitim sonunda seçilen köyler için belirlenecek öncelik alanlarına göre "basit" iş teklifleri arasında düzenlenecek bir yarışmada ilk 3 girişime mikro kredi temini
- Her köyde seçilen kadınların FİBA Holding üzerinden başlatılacak bir mikrokredi programı yolu ile girişimciliğinin yönetilmesi, izlenmesi
- Girişimci kadınlarla Besni merkezde çalışan farklı girişimci kadınların kuluçka merkezinde süreci yönetecek şekilde buluşturulması, ortak eylem planları yapmalarının teşviki, mentorluklar oluşturma
- İthal odaklı farklı tarımsal ürünlere dair araştırma merkezleri ile ortaklaşa bir liste oluşturulması ve bu ürünlerin yetiştiriciliğinin köylerde demonstrasyonu
- Kesme, nohut unu ve badem ununun paketli ve markalı üretiminin teşviki
- FİBA Holding tarafından oluşturulacak bir e-pazarlama sistemi içinde ürünlerin yer bulması
- Girişimci kadınlar için her yıl bir ödül sistemi oluşturulması

Paydaşlar: Kaymakamlık, GAP BK İdaresi, Uygulayıcı Kuruluş/ lar, Özyeğin Üniversitesi Girişim Fabrikası**Kolaylaştırıcılar:** İKA, Özel Sektör, Yerel STK'lar, KAGİDER, FİBA Holding**Tarımsal Amaçlı Çalışmalar - Faaliyet Önerileri**

Çalışmada tarımsal amaçlı, yani kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunu ön çıkaran çalışmalar için yerleşimler daha önce de belirtildiği gibi 2 ana grup altında toplanmıştır:

1. Grup yerleşimler

İlçenin Doğusu ve Kuzeyinde Yer Alan Dağlık, Yamaç Köyleri: Şambayat Kasabası ile Akpınar, Aşağıçöplü, Atmalı, Beşkoz, Burunçayır, Çamlıca, Doğankaya, Güneykaş, Kızılpınar ve Taşlıyazı köyleri.

Bu gruptaki yerleşimler: İlçenin kuzey ve batısında bulunan dağlık ve engebeli tarım arazileri ile güneyinde alçalan dağ sıraları halinde engebeli tarım arazilerini içeren bölümdedir.

2. Grup yerleşimler:

İlçenin Güneyinde ve Ovada Yer Alan Yerleşimler: Bahri, Kızılın, Ören ve Sayören köyleri.

Bu gruptaki yerleşimler: Dağlık yöre tarafından çevrelenmiş, ilçenin doğu sınırına kadar devam eden tarım arazilerini içeren bölümdedir.

Burada bir ön saptamada bulunmak gerekirse Besni ilçesinde kurumların yapılan çalışmaya ilgisinin az olduğu görülmüştür. Bu sorunun çözülmesi için kurumların sürecin bir parçası olduğunu hissettirmek gerekmektedir. Bunun için de tüm tarafları "Besni üst aklı" oluşturmaları için bir araya getirecek çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin Kaymakamlık, Belediye, Sivil Toplum Kuruluşları ile birlikte seçilen köyler ve beldelere yönelik, proje başlığı altında ortak çalışma yapılarak yerelin projeleri sahiplenmesi için adım atılmış olur.

İlçe genelinde bitkisel üretimlerde gittikçe üretim ve verimliliğin azaldığı anlaşılmaktadır. Bunun nedenleri arasında uygun olmayan toprak işleme, ekim ve dikim, yanlış ürün-çeşit seçimi, yoğun gübre ve ilaç kullanımı görülmektedir. Üretimlerin maliyetleri yüksektir. Maliyetleri düşürmek için alternatif tarım teknikleri kullanılarak, hem verimlilik artırılabilir hem de aynı zamanda maliyetler düşürülebilir. Tabii burada üretici örgütlenmesi de önem taşımaktadır.

Kırsal Kalkınma Açısından Ön Plana Çıkan Alanları ve Proje Konuları

Çalışmalar sonucunda Besni ilçesinde kırsal kalkınmaya katkıda bulunacak tarımsal yatırım alanlarının da saptanmasına çalışılmıştır. Bu yatırım alanları aşağıda sunulduğu gibidir:

Üzüm üretiminin artırılması ve üzüm işleme tesisinin kurulması

İlçede gelecek açısından umut vaat eden önemli ürünlerden birisi üzümdür. Özellikle kırıçta üzüm tarımı daha da yaygınlaştırılabilir. Gelecek 3-5 yıl içinde zeytin üretimi ciddi rakamlara ulaşabilir. Bunun için ilçede kurulacak bir işletmede üzümün işlenmesi yoluyla istihdam sağlanabilir ve gelir açısından verimli olacağı düşünülebilir. İlçe açısından en umutvar ürünlerdendir. Üzümden elde edilen gelirin artırılması, paketlenmesi, markalaşması ve böylece katma değerin artırılması ilçedeki kırsal kalkınma programının en önemli ekonomik bileşenlerindedir. Bununla ilgili geniş bilgiler fizibilite etüdünde verilmiştir.

Tüm ilçeyi kapsayacak süt işleme tesisi

Program kapsamında yapılacak önemli girişimlerden birisi, özellikle küçükbaş hayvancılığa dayalı sütün değerlendirilmesi olacaktır. GAP-BKİ desteğiyle sütün üretici örgütlenmesi veya bireysel girişimlerle toplanması ve sütün işlenmesi için yüksek maliyetli olmayan bir tesis düşünülebilir. Ancak burada en büyük risk, Besni kırsalında bir araya gelme ve ortak davranış sergileme kültürünün gelişmemiş olmasıdır. Burada ise ilçe yöneticilerine ve muhtarlara sorumluluk düşmektedir. Burada hemen belirtmek gerekir ki, üzüm ile birlikte süt ürünleri de önemli ekonomik kalkınma araçlarıdır. Süt ürünlerinin işlenmesi ve markalaşması yoluyla piyasaya sunulması katma değer artışında önemli roller oynayacaktır. Bununla ilgili geniş bilgiler de fizibilite etüdünde verilmiştir.

Köylerde koyun ve keçi sütünden yapılan peynirin üretim koşullarının iyileştirilmesi

Peynir yörede bilinen bir üne sahiptir. Bu peynir daha hijyenik koşullarda üretilebilir ve ambalajlanarak pazara sunulabilir. Bu şekilde üretilen katma değer köylerde kalacak ve yeni istihdam alanları yaratılacaktır. Bunu yapmak için yukarıda verilen süt işleme tesisinin tüm köylülerin içerisinde yer alacağı bir kooperatif veya bir üretici şirketi benzeri örgütlenmeye gereksinim vardır. Örgütlü davranış kültürünün gelişmemiş olduğu bir ilçede ve bireysel davranışların yaygın olduğu bir yörede bu nitelik önemli bir avantajdır.

Arıcılığın ve bal ürünlerinin geliştirilmesi

Tarım ilaçlarının yoğun kullanılmadığı, orman ve mera alanlarının geniş bir alana yayıldığı dağ köylerinde ek ve/veya alternatif bir üretim biçimi olarak düşünülebilir. Öncelikle yapılması gereken, konuya ilgi duyacak kişileri belirlemek ve bir eğitim sürecinden sonra üretime geçmek olmalıdır.

Bunların yanı sıra şu konularda tarımsal yatırımlarda bulunulabilir:

- Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği
- Yem bitkileri ve yem üretimi
- Organik tarım; özellikle sebzeçilik, meyvecilik ve baklagiller
- Meyve fidanı üretme istasyonları
- Seracılık
- Ürün paketleme ve ambalaj tesisleri
- Kırsal turizm ile tarımı bütünleştirecek girişimler.

Proje kapsamında belirlenen öncelikli köy kümelerine ve ilçe geneline ait olarak genel kalkınma konuları çalışmada tanımlanmaya çalışılmış ve buralarda uygulanabilecek alt proje konuları önerisinde de bulunulmuştur.

Tablo.16.Öncelikli Köy Gruplarına İlişkin Genel Kalkınma ve Olası Alt Proje Konuları

Köy Grupları	Genel Kalkınma Konuları	Alt Proje Konusu
Dağ-yamaç köyleri	<ul style="list-style-type: none"> ● Altyapı iyileştirmeleri ● Küçükbaş hayvancılık ● Hayvan besleme ve barınma koşulları ● İşsizlik ● Düşük tarımsal verimlilik ● Ürün çeşitliliğinin fazla olmaması ● Sütün yüksek katma değerde değerlendirilememesi ● Sulama suyu ● Bilinçli girdi kullanımının olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> ● Kırsal altyapının iyileştirilmesi ● Küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi ● Süt ürünleri işleme tesisinin kurulması ● Hayvan barınaklarının iyileştirilmesi ● Tarımsal eğitim-yayım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ● Sulama olanaklarının geliştirilmesi, yeni su kaynaklarının sağlanması ● Bağıcılığın geliştirilmesi ● Arıcılığın ve bal ürünlerinin geliştirilmesi ● Kırsal turizme ilginin çekilmesi
Ova köyleri	<ul style="list-style-type: none"> ● Sulama suyu ● Altyapı yetersizliği ● Düşük tarımsal verimlilik ● Ürün değerlendirme-pazarlama ● Kırsal turizm sektörünün değerlendirilememesi ● Kadınların çalışma koşullarına ilişkin sorunlar 	<ul style="list-style-type: none"> ● Üzüm üretiminin artırılması ve üzüm işleme tesisinin kurulması ● Tüm ilçeyi kapsayacak süt işleme tesisi ● Koyun ve keçi sütünden yapılan peynirin üretim koşullarının iyileştirilmesi ● Arıcılığın ve bal ürünlerinin geliştirilmesi ● Tarımsal ve yerleşim düzeyi altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ● Baklagil tarımının yaygınlaştırılarak, işleme-paketleme tesisi yoluyla ürün fiyatlarının yükselmesi

Sürdürülebilirlik unsuru

Bu kırsal kalkınma programında sürdürülebilirlik ekonomik ve örgütsel yapı temelinde ele alınacaktır. Program kapsamında gerçekleştirilecek Besni İlçesi Küçükbaş Hayvancılık ve Süt Ürünleri İşleme Tesisi ile Besni İlçesi Meyve-Sebze Kurutma Tesisi ilçede tarımsal ürünlerin işlenip, yüksek katma değerde pazarlanması konusunda en önemli işlevleri görecektir. İlçede kırsal alandaki nüfusun en önemli geçim kaynağı bitkisel üretim ve hayvancılığa dayalı tarımsal gelirdir. Şu an itibarıyla ilçede tarımsal ürünleri işleyecek ve markalı biçimde pazarlayacak bir işletme yoktur. Program kapsamında yapılacak bu tesisler ile yerel nüfusun sürekli bir ekonomik kaynağı oluşabilecek ve böylece göçün azaltılmasına katkıda bulunmuş olacaktır. Tesislerin üretici ortaklı ve/veya yerel girişimciler temelinde hayata geçmesi sürdürülebilirlik temelinde önemli katkılar sunacaktır. Böylece yerel nüfus kendisine hizmet edecek ve kendisinin de içinde olduğu bir girişim ile sürdürülebilir üretim ve işletmeciliğe

sahip olacaktır. Diğer yandan bu tesisler ile ilçe, ekonomik ölçekli bir güce de sahip olabilir ve sosyal, ekonomik, çevresel koşullar üzerinde çarpan faktörü yüksek makro etkiye sahip olabilecektir.

Programın sürdürülebilirliğinde “yerel sahiplenme” de önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bunun için ilçede “İlçe Kalkınma Programı Kurulu” yaklaşımı bir yapılanmaya gidilerek, ilçede program paydaşlarının sürece dâhil olmaları ve sürdürülebilirlikte rol almaları sağlanabilir. Bu süreç, programın uygulamaya aktarılması ile vücut bulacaktır. Bu, programdan yararlanacak olanların ve kolaylaştırıcı unsurların program amaçlarına katkılarını artırmakla mümkün olacaktır. Kırsal kalkınma programlarında belirli bir sinerji oluşturmak, bütünlüklü çalışmak ve daha etkin uygulamalar yapabilmek açısından “İlçe Kalkınma Programı Kurulu”nun oluşturulması ve güçlendirilmesi yaklaşımının ana unsurlarından biri olacaktır. Burada amaç, ilçedeki dinamikleri etkilemek ve kullanmak, orada yaşayanlar için bir alan yaratmak, onların sesi olmaktır.

“İlçe Kalkınma Programı Kurulu”nun amacı, ilçede ve ilde halkın ve özel kesimin elindeki kaynakları harekete geçirerek hizmet sunumuna, kapasite inşasına ve güçlendirmeye yönelik kalkınma müdahalelerinin bir karışımını uygulayarak, yerleşim düzeyindeki sosyal, ekonomik ve çevresel gelişmeyi sağlamaktır. Kurul, özellikle program kapsamındaki yerleşimlerin muhtarları, örnek çiftçileri, lider kadınları ve kamu birimleri ile STK temsilcileri ve özel sektörden katılımcılardan oluşacaktır. Çalışma alanında genelde mevcut sorunların çözümü ve sürdürülebilir bir kalkınma ortamının yaratılması ancak bu tür yapılanmalarla gerçekleştirilebilir. Bu kurulun oluşumu ve çalışma esasları şu biçimde açıklanabilir. Yerel halk, yerel STK’lar ve kamu birimlerini katılımcı kırsal kalkınma yaklaşımı amacıyla sürdürülecek çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkacak mevcut oluşumları destekleyici ve gelecekte formel yapıya dönüşebilecek şekilde bir “Kalkınma Kurulu”nun oluşturulması katılımcı bir kalkınma yaklaşımı açısından önem taşımaktadır.

Program kapsamındaki yerleşimleri içine alacak şekilde nüfus, cinsiyet, yaş dengesi gözetilerek, farklı toplumsal grupları (kadın, genç, topraksız, engelli vd.) temsil yöntemiyle oluşturacak ve işleyecek “Havza Kurulu” sorunların çözümünde halk katılımının da önemli bir aracı olacaktır. Oluşturulacak kurulda, deneyim sahibi yerel önderler, temsilciler veya bazı doğal üyeler bulundurulması ayrıca üzerinde düşünülebilecek konulardır. Kurulun çalışma yöntemi (toplantı sıklığı, üye sayısı, karar önerme ve/veya alma yeterliliği, temsil ve uygulama gücü vb. konular katılımcı bir biçimde) üzerinde uzlaşma sağlanarak yazılı şekle dönüştürülebilir. İlçede yürütülecek konu temelli kalkınma etkinliklerine ilişkin olarak ilgili taraflarla ilişki kurma, yeni

proje hazırlama, öneri geliştirme, sonuçları izleme-değerlendirme vb. konularda görev alacak kalkınma kurulu zamanla kendi çalışma plan ve takvimini de oluşturarak hedeflerine ne ölçüde ulaşabildiği konusunda “öz değerlendirme” de yapabilir. Kurul belirli aralıklarla gereğinde program kapsamındaki yerleşimleri içerecek katılımlarla toplanarak havzanın sorunları, yapılanlar ve yapılması gerekenler ile alınacak önlemler, detaylı olarak tartış ve sonuçları arşivler. Bu süreçlerde saha elemanları da kolaylaştırıcı rol oynarlar. Bu yolla kurul kendini dışsal açıdan değerlendirme şansına sahip olabilir, dinamik bir yapı kazanabilir ve yerel kurumsallaşmaya katkıda bulunabilir. Kalkınma Kurulu’na programda yer alacak eğitimci grupları, teknik uzmanlar, danışmanlar da gereksinim duyulduğunda destek verecektir.

Kırsal kalkınma programının sürdürülebilirliğinde “İlçe Kalkınma Programı Kurulu” kadar program kapsamında kurulacak ve/veya var olan desteklenecek kooperatiflerin, üretici birliklerinin ve diğer STK’ların da önemli rolü olacaktır. Özellikle kooperatifler kurumsal, mali sürdürülebilirlik açısından kilit rol oynayacaktır. Bunun için program kapsamında kooperatifçiliğe özel bir önem verilecek ve burada toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı da dikkate alınacaktır. Kooperatiflerin tabana dayalı kurulması, kendi dinamikleri ile ayakta durması, ürünlerin pazarlamasında ve girdi tedarikinde etkin rol oynaması ve bütün bunlar için aktif ve sorumlu bir ortak yapısına sahip olması hem sürdürülebilirlik hem de somut katkılar sunması açısından önemli olacaktır.

Program ile Sağlanacak Fayda-Çıktılar

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı 15 yerleşim yerinde yürütülecektir. Bu yerleşim yerlerinde 10.680 nüfus yaşamaktadır. Bu nüfus programın doğrudan yararlanıcılarıdır. 15 yerleşim yerinde toplam 194.483 dekar alanda bitkisel üretim yapılmaktadır. Alanda 2.658 adet büyükbaş hayvan ve 8.367 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Program kapsamında hayata geçirilecek 2 adet işleme ve paketleme tesisi ile buralardan elde edilecek ürünler işlenerek daha yüksek katma değerde pazarlanacaktır. Bu ailelerin ekonomik durumlarına yansiyacak ve refah artışında önemli bir araç olacaktır. Diğer yandan hem bu tesislerde çalışacaklar hem de lojistik ve ürün geliştirme konularında çalışacaklar ile özellikle gençlere yönelik istihdam oluşturulmuş olacaktır. Programın bir de doğrudan görünmeyen çıktıları olacaktır; program kapsamında verilecek eğitimler, kapasite geliştirme faaliyetleri, kültürel etkinlikler yerel halkın kalkınma konularından daha fazla yararlanması ve kendi ayakları üzerine durmasına yardımcı olacaktır. Programın en önemli çarpan etkisi ise ilçe düzeyinde olacaktır; ürün işleme, pazarlama, markalaşma, tanıtım, kültürel etkinlikler ve ilçenin tanınırlığı ile çok daha fazla bir nüfus programın çıktılarından yararlanabilecektir.

Bu faydaların yanı sıra faaliyetler sonucunda beklenen çıktılar:

- İlçede bağ alanında %10 artış
- Üzüm üretiminde %25 artış
- Süt üretiminde %20 artış
- İlçede üretilen en az 2 ürünün işlenmiş-paketlenmiş, markalı, katma değeri yüksek biçimde ulusal piyasada pazarlanması
- Tarımsal eğitim-yayım hizmetlerinde ve çiftçi mesleki kapasitesinde artış
- Programdan doğrudan yararlanacak çiftçilerin gelirlerinde %20-30 oranında artış
- Özellikle kadınlar ve gençler için yeni iş ve istihdam alanları
- Kadınların örgütlenme, kapasite geliştirme programları ve istihdam ile birlikte kamusal alanda güçlenmeleri sağlanacaktır.
- Ekolojik koruma sağlanacak, başta çocuklar ve gençler olmak üzere çevre bilinci güçlenecektir.
- Kalkınma yönetiminde güçlenme
- Üretici örgütlenmesinde kapasite artışı ve güçlenme.

İzleme-Değerlendirme, Nicel Etki Değerlendirme, Sosyal Etki Analizi

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı kapsamında hayata geçirilecek olan faaliyetlerin ilerleme raporlarıyla takip edilebilmesi ve programın hedef coğrafya ve topluluk üzerindeki etkisinin ölçülebilmesi için aşağıda özetlenen izleme değerlendirme çalışmaları yapılacaktır:

İç Raporlama: Aylık, 6 aylık ve yıllık raporlama: Program yöneticisi saha ve merkez ofis faaliyetlerini ve bütçe kullanımını ilerleme raporu olarak GAP ve Uygulayıcı Kuruluş/ların yöneticileri ile paylaşır. Böylece çalışmalarının seyri ve iç değerlendirme süreci işletilmiş olur.

İzleme ve Dış Değerlendirme: Programın Danışma Kurulu programın seyrini 6 ay arayla saha ziyaretleri ve raporlamalar aracılığıyla izler. İzleme ve dış değerlendirme proje danışmanları tarafından yıllık olarak yapılır ve GAP BKİ ile Uygulayıcı Kuruluş/ların yöneticilerine iletilir. Bu izleme çalışması programın hedeflenen seyirde ilerlemesinin sağlanmasına ve gerekli revizyonların zamanında ve sağlıklı yapılmasına olanak tanıyacaktır. Danışma Kurulu izleme değerlendirme raporunu GAP ve Uygulayıcı Kuruluş/ların yöneticilerine iletacaktır. Danışma Kurulu üyeleri her yılın sonunda GAP ve Uygulayıcı Kuruluş/ların yöneticilerinin katılacağı istişare toplantılarında görüşlerini doğrudan da aktaracaklardır.

Nicel Etki Analizi

Programın etkilerini ölçülebilir kılmak üzere farkların farkı yöntemi ile nicel etki değerlendirme analizi yapılacaktır. Bu çerçevede programın uygulanacağı *proje köylerinde* ve belirlenecek *kontrol köy grubunda* programın başında ve sonunda hane bazlı anket çalışmaları ile köy düzeyi katılımcı değerlendirme toplantısı yapılacaktır. Anket modülleri, programın temel hedeflerini içeren sorulardan oluşacaktır. Programın sonlanması ile proje köyleriyle kontrol köyleri arasında ortaya çıkacak *değişim farkı* ile program sayesinde elde edilen kazanımları ölçülebilir ve objektif olarak ortaya çıkarılmış olacaktır.

Sosyal Etki Analizi

Programın hedef kitle üzerinde yarattığı dönüşümü ortaya çıkarmak üzere etkin bir sosyal etki analizi yapılacaktır. Bu analiz programın belirlenecek fazlarında yapılacak odak grup görüşmeleri, derinlemesine mülakatlar, anahtar kişi görüşmeleri vb. teknikler kullanılarak hayata geçirilecektir.

Program Kitabının Oluşturulması

Programın yıllık raporları, izleme değerlendirme süreçlerinden ortaya çıkan belgeler, nicel etki analizi ve sosyal etki analizi sonuçlarının derlendiği bütünlüklü bir Besni Kırsal Kalkınma Yaklaşım Programı yayınlanacaktır.

Sonuç ve değerlendirme: KIRSAL KALKINMA PROGRAMI EYLEM PLANI

Besni ilçesi kırsal kalkınma programı faaliyetleri açısından eylem planının ortaya konulması hem zaman hem kaynak hem de etkililik açısından önemlidir. Bundan hareketle çalışmada öncelikle **“5 YILLIK EYLEM PLANI”** ortaya çıkarılmış ve bir sonraki sayfada tablo halinde sunulmuştur.

Besni ilçesi mevcut tarımsal üretim potansiyeli açısından umutvar bir durum göstermektedir. Küçükbaş hayvancılığın ve Antep fıstığı yetiştiriciliğinin egemen olduğu dağ köylerinde sütün değerlendirilmesi ve bunun yanı sıra bitkisel üretimin yaygınlaştırılması ile kırsal kalkınmanın ekonomik boyutunda birçok girişimde bulunabilir.

Besni ilçesinde bugüne değin projecilik kültürü tam olarak yerleşmemiştir. İlçede bir proje ofisinin oluşturulması kaynak kullanımını açısından olumlu sonuçlar verebilecektir.

GAP-BKİ ve HMÖV tarafından yürütülecek KIRSAL KALKINMA PROGRAMI kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmanın çıktılarının uygulamaya süreç odaklı olarak aktarılması, kırsalda değişimi ve dönüşümü hedef alması, insan kaynakları kapasitesinin gelişimini önemsemesi ve örgütlenmeyi de içermesi Besni ilçesinde kırsal kalkınmanın ana dinamiklerinden olacaktır. Kaynak dağıtma yerine **birlikte yapma** yaklaşımı ile PROGRAMIN hayata geçirilmesi çalışmanın somut ve sürdürülebilir çıktılar sunması açısından önemlidir.

Burada verilen Ek.1 ve Ek.2'deki projeler, faaliyetler projenin destekleyici unsurlarıdır. Burada hangi bileşenlerin uygulanacağı ve ne zaman uygulanacağı programın ilerleyen süreçlerinde işlerlik kazanacaktır. Bu nedenle ek olarak verilmiştir. Program hayata geçtikten sonra proje ekibi 6 aylık bir süreç içerisinde saha çalışmalarındaki gözlemlere ve önceliklere bağlı olarak buna arar verir.

EKLER

Ek:1. Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programına Psikolojik Yaklaşım Desteği

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programı'nda kırsal yerleşimlerin psikolojik temelli ihtiyaç ve potansiyel analizlerinin yapılması amacıyla uzman ziyareti (Doç. Dr. Asiye Kumru, Özyeğin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi) yapılmıştır. Ziyaretler sonunda ortaya çıkan temel bulgular şu biçimde özetlenebilir:

- Genelde kırsal halk çalışan ve tarımsal üretim konularında deneyim sahibidir.
- Köylerde potansiyel olmasına rağmen, düşük gelir nedeniyle ilçe dışına tarım, inşaat amaçlı çalışmaya mevsimlik gidenler vardır. Mevsimlik işçi göçü, aile dinamiğini çok farklı etkileyebilmektedir. Kadınlar eşlerinden uzun süre ayrı kaldıkları için hem

erkek hem de kadın rollerinin gerektiği iş ve sorumlulukları yerine getirmektedirler. Bu durum onlar için yoğun duygusal ve fiziksel yük ve sorumluluk getirirken bazı becerilerin de gelişmesine olanak sunmaktadır. Kırsal kalkınma projelendirilirken aile dinamiklerine olası etkileri bu noktadan değerlendirilmelidir.

- Çocukların eğitimi konularında hassasiyet üst düzeydedir. Genelde eğitim düzeyi yüksektir.
- Kırsal halk genelde dışa ve gelişmelere açık tutum sergilemektedir.
- Bazı yerleşimlerde erkeklerin uzun süreli il dışında çalışmaya gitmesi aile dinamiğini olumsuz etkilemektedir.
- 2-3 köyde taş işçiliği yaygın olup, özellikle KKTC'de 4-6 aylığına çalışmaya gidenler vardır.

Besni ilçesi kırsal kalkınma programının gerçekleştirilmesinde aşağıda verilen psikolojik temelli projelerin hayata geçirilmesi programın etkilerini artırıcı rol oynayacaktır.

Proje 1: Yetişkinlerin Psiko-Sosyal ve Yaşam Becerilerinin Desteklenmesi

İlçede kırsal yerleşimlerde yetişkinlerin psiko-sosyal ve yaşam becerileri desteklenmelidir. Bu kapsamda öncelikle kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekir. Yaş farklılıkları gözetilmek durumundadır çünkü genç yetişkinler, orta yaşta kişiler ve yaşlıların gelişimsel görevleri ve ihtiyaçları farklılaşacaktır. Farklı yaş grupları kuşak farkını/çatışmasını da içinde barındıracaktır. Saha çalışmasında ortaya çıkan boyutlar başta olmak üzere aşağıdaki kişisel gelişim boyutları üzerinde çalışılmalıdır:

- Yaşamlarıyla ilgili farkındalıklarını artırma, hedefler geliştirme ve bu hedefler doğrultusunda davranışlarda bulunma
- Yaşamlarında sorunları ve sebeplerini tespit etme ve kendi başlarına çözüm üretebilme, çözüm noktasında gerekli yardımları nasıl alabileceklerine dair farkındalıklarını ve bilgilerini artırma
- Aile içi ve aile dışı ve kuşaklararası bireylerle iletişim becerilerini geliştirme
- Toplumsal cinsiyet rol ve statüleri (anne-baba, eş, kadın, erkek vs.) hakkında farkındalık ve kalıp yargıların ötesinde bireysel farklılıklarının farkına vararak zayıf yönlerinin desteklenmesi ve güçlü yönlerinin ön plana çıkarılması.

Proje 2. Çocuk ve gençlerin bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi

Hedef 1. Bilişsel gelişim hedefine ulaşmak için öncelikle çocuk ve gençlerin eğitim olanaklarına kavuşturulması ve farklı bir eğitim modelinin tasarlanması gerekir.

Kırsaldaki göçlerin temel nedeni ekonomik nedenler olarak düşünülür. Oysa anne-babaların çocuklarının geleceklerini eğitim yoluyla tesis etme arzuları göçteki en

büyük motivasyon kaynağıdır. Bu nedenle kırsal kalkınmanın sürdürülebilir olması için mutlaka okullaşma oranlarının ve kalitesinin üzerinde dikkatlice çalışılması ve projelendirilmesi gerekir. Yörenin olanakları gözden geçirilerek destekleyici bir eğitim yaklaşımına ihtiyaç vardır.

Burada okul çağında çocuk sayısı fazla olan yerleşimler için Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Head Start, ülkemizdeki AÇEV örneklerinde olduğu gibi eğitim uzmanının bizzat ailelerle birebir evlerinde ya da yerleşim yeri ortak alanlarında çocuklarla çalışmasına dair yaklaşım geliştirilmelidir.

Okulların ve okullaşma oranlarının nispeten daha iyi durumda olduğu köylerde, oradaki okulları çevresinden koparmadan, içinde bulunduğu bölgenin kültürünü, sanatını, zanaatını okulun içinde yaşatmak, okul iklimini ve okul-köy ilişkilerini olumlu etkileyecektir. Özellikle taşınmalı lise eğitiminde kız çocuklarının eğitime devam edebilmeleri için eğer örgün eğitim olanaklı değilse açık liseler için destek sunulmalıdır.

Öğrencilere hayatın içinde öğrenme fırsatını vermek için çocukların farklı işler deneyimlemeleri, gerçek hayattaki problemler üzerine çözüm geliştirmelerinde kendi yaşamlarının bir parçası olan köydeki üretim biçimi eğitim fırsatlarına dönüştürülebilir ve bunun için "Yaz Okulları" hayata geçirilebilir. Burada çocuklar köydeki gerçek çalışma yerlerinde gerçek problemlerle uğraşırken donanımlı bir çiftçi, hayvancılıkla uğraşan bir müteşebbis ya da bağcılık işlerinde ya da taş işlerinde uzmanlaşmış bir tekniker gibi işleri öğrenerek geleceğine yön verebilirler.

Öğrencilerin okula ve öğrenmeye motivasyonlarını artırmak için öğretmenler farklı öğretim yöntemlerini de düşünmelidir. Burada farklı yöntemlerden biri öğretim yöntemi olarak "doğal kaynakların kullanılması" olabilir. Örneğin çocuklara ve gençlere saatlerce tahtada yaprak çizmek, çevreyi korumanın önemini anlatmak yerine elleri çamur, bitkilerle ve hayvanlarla oynarken bu konulara kısaca değinmek daha etkili bir öğretim yöntemi olabilir. Okul, hayatın ve doğanın formal eğitimle iç içe geçtiği bir mekân olarak tasarlanırsa çocukların öğrenme motivasyonları artacaktır. Örneğin; okul bahçesinde bir bisiklet tamir dükkânı (Sayören ya da Burunçayır buna uygun), gelen turistlerin konaklaması için örnek-küçük-pilot bir turizm işletmesi (Kızılın Köyü buna uygun) olabilir. Çevre halkın ürünlerini satmak için ortaokul ve liselerde dükkân ve atölyeler açılabilir. Geliştirilen bu eğitim yaklaşımında çocukların yörelerine has ürünlerin üretildiği alanlarda çalışmalarına olanak tanınarak, bu çalışmalarını okulun öğretim programıyla birleştirmek için "Mükemmellik Merkezleri" adında öğrenme ortamları oluşturulabilir.

Kırsaldaki okullarda öğretmenler dışında, farklı alanlarda çalışan kişiler derslere davet

edilebilir, bilgi ve deneyimlerini öğrencilerle paylaşabilirler. Gerçek bir meslek uzmanı olarak örneğin bir ressam, mühendis, doktor, avukat, ziraat mühendisi vb. ile çocukların düzenli olarak çalışmasını, vakit geçirmesini sağlamak, onların yaşam hedeflerinde ufuk açıcı olabilecektir. Bu bağlamda özellikle lise öğrencileriyle üniversitenin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerle buluşması, mentorluk yapması da düşünülebilir.

Hedef 1.2. Çocuk ve gençlerin sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenme hedefine ulaşmak için bu kırsal yerleşimlerde yaşayan çocuk ve gençlerin sosyal ve duygusal gelişimsel göstergelerinin toplanması ve bu verilerin etkili kullanılması gerekir.

Çağdaş toplumlarda çocuk ve gençlerde ihtiyaç duyulan beceriler yaratıcı düşünme, problem çözme gibi bilişsel becerilerin yanı sıra duygularını anlama, ifade etme, empati, takım çalışması gibi birçok farklı sosyal ve duygusal beceriyi de içermektedir. Sadece akademik bilginin yeterli olmadığı, sosyal-duygusal becerilerin bireyin başarı ve mutluluğunda en az akademik bilgiler kadar rol oynadığı konusunda artık uzmanlar ve eğitimciler hemfikirdir. Bunun için aşağıdaki özellikli faaliyetlerin sırasıyla gerçekleştirilmesi önemlidir:

- İhtiyaç alanlarının belirlenmesi
- Ölçülebilir sosyal ve duygusal amaçlara doğru sürecin izlenmesi
- Çocuk ve gençlerin sosyal ve duygusal gelişimleriyle ilgili aktivitelerin koordine edilmesi
- Pozitif sonuçlar yaratmak için sorumluluğun artırılması
- Programların ve politikaların etkililiğinin ölçülmesi.

Geliştirilecek çocuk ve gençler için sosyal ve duygusal gelişimsel göstergeler sistemi aşağıdaki özellikleri taşımalıdır:

Geniş kapsam: Göstergeler sistemi bütün temel yaşam alanlarını kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Minimum çerçeve sosyal ve duygusal gelişim, fiziksel sağlık, güvenlik ve entelektüel/beceri gelişimini içermelidir. Her bir alan için tanımlanan sonuç değişkenler bilimsel kuram ve güncel araştırma ile yaygın olarak sahip olunan sosyal değerler tarafından tanımlanmalıdır.

Gelişimsel olarak duyarlı: Göstergeler bütün gelişimsel dönemlere uygun ölçekleri içerecek şekilde olmalıdır. Bu gelişimsel dönemler genelde bebeklik, erken çocukluk (0-5 yaş), orta çocukluk (6-11 yaş), ergenlik (12-17 yaş), yetişkinliğe geçiş (18-24 yaş) olarak tanımlanabilir.

Sosyal ortamı yansıtmalı: Çocuk ve gençlerin sonuç davranışlarını şekillendiren sosyal

ortam göstergeleri çocuk ve genç gösterge sistemlerinin hepsinde kapsanmalıdır. Bunlar aile, akran, yerel ve kurumsal çevrelerin maddesel ve sosyal elementleridir.

İyiliği ve gelecekte de iyi olmayı yansıtmalı Sosyal göstergelerin göreceli anlamı ve önemi gencin o andaki iyiliğini/sağlığını gösterdiği gibi gelecekteki iyiliğini de göstermelidir. Örneğin, ergen depresyonu hem gencin o andaki yaşadığı mutsuzluğu için hem de yetişkinliğe başarılı geçişi ve gelecekteki mutluluğu hakkında bilgi verdiği için önemlidir.

İleri bakışlılık Olabilecek en üst seviyede gösterge sistemleri yeni ölçeklerle yeni sosyal gelişimleri öngörecektir şekilde olmalıdır. Örneğin çocukların internete erişebilmeleri, internette ne kadar zaman harcadıkları ve ne tür etkinlikler yaptıkları günlük yaşamlarının önemli bir parçası olduyorsa öğretmenler, aileler ve genel anlamdaki uygulamalar için önemli çıkarımlar sunabilmektedir.

Yöntem Önerisi

Araştırma ve uygulama projeleri için Psikoloji (Gelişim Psikolojisi), Sosyoloji (Kır Sosyolojisi), Antropoloji ve Eğitim alanlarında disiplinlerarası bir araştırma ve uygulama ekibi oluşturulmalıdır. Bu ekip sürdürülebilir sosyal-kültürel kalkınma boyutuyla ilgili 5 yıllık boyamsal bir proje geliştirmelidir. Bunun için de mutlaka ayrı bir araştırma ve uygulama bütçesi olmalıdır. Bu bilimsel ekibin temel çalışma prensibi şu şekilde olmalıdır:

(1) Kültürel bağlamın önemini farkında olmak:

Çocuk ve gençlerin gelişimlerine dönük çalışmalar yaparken farklı bağlamların ebeveynliğin kültürel inançlarını ve pratiklerini nasıl etkilediğinin farkında olmak gerekir. Çünkü ebeveynin çocuk yetiştirmeye dair kültürel inançları ve beklentileri çocuk-ebeveyn ilişkilerinin doğasını ve aile içindeki sosyalleştirme pratiklerini anlamada merkezi bir öneme sahiptir. Önceliğimiz oradaki doğal yapıyı ve sistemi anlamak olmalıdır. Ayrıca gerçek hayat örneklerini ortaya koymak da çok önemlidir. Örneğin bahsedilen bir ideal ya da başka yerlerden verilen örneklerin etkisi çok kısıtlı kalabilirken, o köyde değişen bir insan ya da mekân bir anda bir seri değişikliği tetikleyebilir. Bu nedenle kırsalda kalmayı isteyen, başarılı olan örneklerin tespit edilerek iyi irdelenmesi ve güçlü yanlarının araştırılması gerekir.

(2) Çocuk ve gençlerde pozitif özelliklerin ve değerlerin gelişimine odaklanmak:

Pek çok eğitim ve müdahale programı sosyal problemlere ve ihtiyaçlara işaret ettiği için veri sistemleri de negatif davranışlara, sonuçlara ve koşullara odaklanmıştır. Bu nedenle çocuk ve genç gösterge sistemleri ağırlıklı olarak negatif sonuçlara ve risk faktörlerine işaret etmektedir. Fakat son yıllarda genç ve toplum odaklı programların her çeşidinde

pozitif gelişim çerçevesine doğru bir hareket gözlenmektedir. Bu nedenle pozitif çıktılar özellikle çalışılmalıdır.

Seligman'ın belirttiği gibi (1998): *“Psikoloji sadece zayıflık ve bozuklukları çalışmak değildir, aynı zamanda güçlü yönlerimizi ve erdemlerimizi de çalışmak demektir. Tedavi sadece bozuk olanı onarmak değil, fakat en iyi eğitimi sağlamaktır. İnsanın güçlü yönleri –cesaret, iyimserlik, kişiler arası beceriler, iş ahlakı, ümit, dürüstlük ve sebat – hastalığa karşı bir tampon oluşturabilir.”*

Pozitif çocuk gelişiminin birçok sosyal belirleyicisi vardır ve bu alanda birçok araştırmacı çalışmaktadır. Örneğin, gelişim psikolojisinde yaygın olarak çalışılan 5 değer, yeterlik, güven, bağlantılar, karakter ve ihtimam gösterme olarak tanımlanmıştır. Bu noktada seçilen kırsal yörelerimizdeki anne-babaların bakış açısı dikkate alınmalı ve farklı ebeveynlerin farklı özellikler üzerinde durabilecekleri göz önünde tutulmalıdır. Çalışmalar hem bilime temellendirilmeli hem de bunu kullanan sosyal aktörlerin amaçlarına ve değerlerine temellendirilmelidir.

(3) Bireyleri, aileleri ve toplulukları araştırma girişimlerinde yasal/meşru ortaklar olarak görmek:

Bilim insanları, çocuklar, aileler ve topluluklar birbirlerini anlamak ve yardım etmek için çalışırlar. Bu nedenle problemleri, çözümlerini ve yöntemlerini birlikte tanımlamalıdır.

KAYNAKLAR

KODA (Köy Okulları Değişim Ağı). <https://www.kodegisim.org/>

Lerner, M. R., Jacobs, F., & Wertlieb, D. (2005). Applied Developmental Science: An Advanced Textbook. California: Sage Publications, Inc.

Ek:2.

Bölgesel Tasarım Açısından Besni İlçesinde Kırsal Kalkınma Programı

Besni İlçesi Kırsal Kalkınma Programında “Bölgesel Tasarım Açısından İlçe Analizi'nin yapılması amacıyla uzman ziyareti (Alayça Erözçelik, Özyeğin Üniversitesi MTF, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü) yapılmıştır. Burada çalışma sonunda ortaya çıkan durum raporlanarak sunulmuştur.

Besni ilçesi bu raporda, bölgesel tasarım perspektifiyle ele alınmıştır. Raporda ziyaret edilen Taşlıyazı, Çamlıca, Aşağıçöplü, Bahri, Kızılın, Doğankaya, Atmalı köyleri temelinde

bilgiler sunulmuştur. Bu nedenle görüşler ilçe genelini yansıtmayabilir. Bölgesel tasarım anlamında ilçede ön plana çıkan temel saptamalar şunlardır:

- Merkez ilçe ile köylerin bağlantı geliştirme biçimlerinin sağlık, eğitim ve ticaretle sınırlı kaldığı görülmüştür. Ancak nüfus yoğunluğu açısından bakıldığında ticaretin tek yönlü olmadığı kanısına varılmıştır.
- Aynı karayolu üzerinde, birbirine komşu köyler arasında komşuluk, eğitim ve ticaret bağlantılarının yeterince gelişmediği gözlemlenmiştir. Üretim deseninde belirgin farklılıklar olmamasına rağmen ticaretin Adana, Gaziantep ve Adıyaman gibi farklı illere dağıldığı görülmüştür.
- Köylülerin mülki idare ve kamu kurumlarıyla olan bağlantılarında da kopukluklar gözlenmiş, özellikle sağlık hizmeti konusunda bağlantı eksikliğinin sorun yarattığına şahit olunmuştur.
- İlçede işsizlik önemli bir sorundur. Kırsal istihdamın artırılması Besni köyleri için öncelikli bir konudur. Bölgesel tasarım açısından bakıldığında, tarımsal üretimin düzenli bir yapıya sahip olduğu, ancak üretim teknikleri, üretim süreci ve pazarlama konusunda istihdamı kolaylaştıracak araç ve kanalların hızla geliştirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır.
- Çalışma sırasında bölgesel tasarım açısından şöyle bir çıkarımda bulunulmuştur; büyük yüzölçümlü tarımsal üretim kapasitesi olan, görece kalabalık köylerin doğal kaynak kullanım yöntemleri konusunda inovatif çözümlere ihtiyaç duyduğu, tarım alanı kısıtlı olan köylerde ise hayvancılık potansiyelini artırmaya yönelik sistemler tasarlanması gerektiği görüşüne varılmıştır. Toprak degradasyonunu yavaşlatacak çözümler, teknolojik destek ve üretim süreci modernizasyonu hayata geçirilebilir.
- İlçe genelinde ürün işlemede ciddi eksiklikler bulunmuş, tesisleşme yönünde bir temayül gözlenmemiştir. Bu nedenle tarımsal çıktı katma değere ulaşmamakta, pazarda en fazla yarı mamul olarak alıcı bulabilmektedir. Bölgesel tasarım açısından bakıldığında, Besni ilçesinin paylaşımcı çözümlere ve organizasyonel inovasyona ihtiyaç duyduğu, yarı mamulden bitmiş ürüne doğru kat edilmesi gereken yolun tasarım yöntemleriyle kısaltılabileceği kanısına varılmıştır. Sistem tasarımı, inovatif Ür-Ge, marka ve pazarlama ayaklarını içeren bir süreç olarak düşünülebilecek bu yöntemler bütünü, Besni köylerine genel olarak uygulanabilecek bir yapıya sahip olmalı ve sabit ürün deseninin her parçasını içerebilmelidir.
- Bölgesel tasarım açısından bakıldığında, sosyal inovasyonu tetikleyecek birçok farklı yaklaşımı geliştirmek mümkündür. Besni köylerinin örgütlenme konusundaki eksikliklerini giderebilmek uzun soluklu ve çok katmanlı bir çalışmayı gerektirecektir. Bu nedenle, Besni köylerinin geneline hizmet edecek ve multidisipliner katılımcı yaklaşımı benimseyecek bir "Design Lab" kurulması yararlı olacaktır.

Bölgesel Tasarım Stratejisi

Besni ilçesi ve/veya kırsal yerleşimlerinde projenin başlangıcından sonuna kadar varlığını sürdüreceği bir "Design Lab" kurulması önerilmektedir. Design Lab'ın amaç, vizyon ve hedefleri proje başlangıcında tanımlanacak, bunlara uygun hareket planları önerilecek, işleyiş ve organizasyonel yapı belirlenecek, multidisipliner ve multinasyonel kadrolar kurulacak, kırsal kalkınma projesinin bütünsel yapısına eklenen bir tasarım yaklaşımı güdülecektir. Konuya açıklık getirebilmek için öncelikle Design Lab olarak tanımladığımız yapının ne olduğuna, birçok ülkede kabul gören genel amaç, vizyon ve hedeflerine ilişkin burada özet bilgiler veriliyor.

Design Lab nedir?

"Design Lab" Türkçe anlamıyla Tasarım Laboratuvarı'dır.

- Design Lab'ta tasarım disiplinine ait her türlü çalışma, araştırma, geliştirme ve uygulama yapılır.
- Design Lab, akademik ve multidisipliner bir yapıdır. Bir üniversitenin öncülüğünde kurulan yapıya, proje içeriğine göre hem farklı üniversiteler, hem de farklı bölümlerden akademisyen ve öğrenciler katılır.
- Design Lab, proje içeriğine göre farklı ülkelerden üniversitelerle işbirlikleri yapar. Bu işbirlikleri bilgi, uzmanlık ve deneyimlerin paylaşarak çoğaltılması esasına dayanır.
- Design Lab bir kez kurulduktan sonra, ihtiyaca göre birden fazla projenin aynı anda yürütülebileceği, paralel çalışmaların yapılabileceği bir sosyal ortamdır.
- Design Lab yerel paydaş ve katılımcıların, kamu temsilcilerinin, tasarım öğrenci, akademisyen ve uzmanlarının aynı çatı altında, birlikte fikir üretebileceği, fikirleri tasarım senaryolarına, senaryoları prototiplere, prototipleri bitmiş ürünlere dönüştürebilecekleri bir hareket alanıdır.
- Design Lab doğası gereği kâr amacı gütmeyen bir yapıdır ancak yaşam sürdürülebilmesi için üniversite kaynaklarına başvurur.
- Design Lab amaç, vizyon ve hedef açısından sınırlı süreli bir yapıdır. Varlık süresi dolduğunda kapatılır ya da başka bir yapıya dönüştürülür. Üniversitelerarası iş birliği de sona erer.
- Design Lab, dünyanın hemen her bölgesinde halihazırda varlığını sürdüren Design Lab ağına bağlıdır, Desis Network üyesidir ve öncelikli partneri Politecnico di Milano'dur.

Design Lab: Amacı, vizyon ve hedefleri

- Design Lab tasarım eğitimi veren yükseköğrenim kurumlarında sosyal inovasyon için tasarım düşüncesinin etkinliğini artırmak, yararlı tasarım bilgisi sağlamak ve yerel paydaşlarla birlikte çalışarak anlamlı sosyal değişimler yaratmak amacını taşır.
- Design Lab'ın vizyonu, tasarım okulları ve üniversitelerin tasarım bölümlerinin

eğitim ve araştırma faaliyetlerini sosyal inovasyona yönlendirerek, aslında genel çerçevelerinin dışında kalan, özellikle alanlarda tasarım bilgisi üretmelerini sağlamaktır. Bu bilginin çalışılan bölgeye maksimum fayda sağlaması ve tanımlanan sorunlara yaratıcı çözümler sunabilmesi için Design Lab'da tüm yerel paydaşların sürece dâhil olmasını, birlikte düşünmeyi, çözüm önerileri geliştirmeyi ve bulunan çözümleri tasarım paradigmalarını efektif kullanarak uygulamayı esas alır. Design Lab'ta öncelikli olarak, hitap edilen topluma fayda sağlayacak yeni vizyonlar üretilir. Ayrıca bu vizyonları hayata geçirecek yeni araçlar tanımlanır ve test edilir, yeni projeler böylelikle şekillendirilir ve hayata geçirilir. Bu vizyon dahilinde tasarım okul ve bölümleri sosyal değişimi sağlayabilecek sosyal araçlar olarak var olurlar.

- Hali hazırdaki varlıkların (sosyal sermaye, tarihsel sermaye, geleneksel zanaat, ulaşılabilir ileri teknoloji, üretim yöntemi) yaratıcılıkla yeniden harmanlanmasından ortaya çıkan değişim süreci olarak tanımlanabilen sosyal inovasyonu tasarım yöntemleri kullanarak gerçekleştirmek Design Lab'da öncelikli hedeftir. Bu çerçevede SLOC senaryosu (küçük, yerel, açık ve bağlı) ortaya çıkan projelerin büyümesi (scale-up), konsolide edilmesi, çoğaltılması (replicate) ve büyük ölçekli sosyal değişimleri koşullayabilecek daha büyük programlara (örneğin Besni ilçesi kırsal kalkınma projesi) entegre edilmesi için bir fırsattır.

Bu bilgilerin ışığında Besni ilçesi kırsal kalkınma projesi için önerilen Design Lab, üyesi olacağı Desis Network'ün sosyal inovasyonu tasarım paradigmalarıyla geliştirmeye dayanan amaçlarını da göz önünde bulundurmalıdır:

- Sosyal inovasyon potansiyeli için daha elverişli bir çevre yaratmak (sosyal, kültürel, politik, ekonomik)
- Gelecek vaat eden inisiyatifler, kuruluşlar ve geliştirilebilecek örgütlenmeler vasıtasıyla sosyal inovasyonun yaygınlaşmasını sağlamak
- Var olan inisiyatiflerin yetkinliğini artırmak üzere çözümler geliştirmek, bu çözümlerin transfer ve çoğaltılmasını sağlamak, yaygınlaşması için farklı bağlamlar ve ulaşılabilirlik olanaklarını yaratmak
- Farklı yerel vakaların aralarındaki bağlantıları sağlayarak onları geniş tabanlı bölgesel projelere dönüştürmek üzere çerçeveler (frameworks) ve platformlar geliştirmek, bu sayede sosyal inovasyonda sinerji yaratmak
- Yenilikçi vizyon ve çözümleri fikir nüveleri olarak gelişime açarak yeni inisiyatifleri harekete geçirmek.

Desis Network yukarıdaki amaçları yerel topluluklar ve diğer katılımcı aktörlerle açık ve işbirlikçi bir etkileşimle gerçekleştirir.

Design Lab: düşünce ve hareket alanları

Design Lab kavramı doğrudan sosyal inovasyonla ilişkilidir ve çeşitli tasarım yöntem ve araçlarının kullanıldığı farklı düşünce alanları vardır.

- Sosyal inovasyon için ürün
- Sosyal inovasyon için hizmet
- Altyapı geliştirme (Infrastructuring)
- Dijital sosyal inovasyon
- Gelir yaratma (income generation)/ Girişimcilik
- Çevre ilişkisi
- Co-design
- Tasarım performansları
- Senaryo geliştirme
- Tasarım kuram ve pratiği

Bu alanlarda sosyal inovasyonu yaratmak için geliştirilen projelerin ana hareket alanları ise;

- Gıda
- Yapma (making)
- Giyim
- Bakım (caring)
- Konut
- Yer yapma (place-making)
- Diğerleri (mobilité, turizm vb.) olarak genellenebilir.

Besni ilçesi göz önünde bulundurulduğunda kurulacak bir Design Lab'ın sorunlara topluluğa fayda sağlayan, yaratıcı çözümler sunabilme potansiyelinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Kırsal kalkınma projesinin ileride belirlenecek faaliyet planıyla uyumlu olarak gerçekleştirilebilecek Design Lab projeleri çok çeşitli bir yelpazede kurgulanabilir. Elbette, öncelikle bu faaliyet planının yapılması ve bölgesel tasarım projelerinin de bu planda öngörülen kalemler üzerinden geliştirilmesi doğru olacaktır. Bölgesel tasarım ve sosyal inovasyon paradigmaları spesifik sorunlara odaklanarak yaratıcı problem çözümleri ürettiğinden (CPS), sorunların iyi tanımlanmış ve hareket alanlarının iyi belirlenmiş olması gerekmektedir. Tasarım pratiğinin multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması da bu nedenle önemlidir, çünkü yaratıcı ve yenilikçi çözümler hem çalışma alanındaki tüm paydaşların hem de Design Lab çevresinde şekillenen akademik ortamın ortak çıktısı olacaktır. Bununla birlikte, Besni ilçesi köylerinde gerçekleştirilebilecek potansiyel Design Lab projelerine küçük de olsa örnekler verilebilir. Bu örneklerin ziyaretler sonucunda edinilen kısıtlı bilgiye dayanan taslaklar olduğunu ve fikir verme amacını taşıdıklarını söylemek doğru olacaktır.

Besni İlçesinde Gerçekleştirilebilecek DESIGN LAB Projesi Örnekleri			
Sorun	Amaç	Design Lab Projesi	Çıktı
Köy içi bağlantı	Örtülü bilgiyi gün ışığına çıkarmak, bu bilginin paylaşımını sağlamak	Kadınların tarımsal ve hayvansal üretimde gerçekleştirdikleri "yapma" faaliyetlerini (peynir, yoğurt, pestil, pekmez vb.) bir buluşma, ortak çalışma etkinliğine dönüştürmek, diyalogu teşvik etmek, karşılıklı öğrenmek.	Birlikte öğrenme süreciyle sosyal kaynaşma.
Köy- ilçe bağlantısı	Eğitim ve sağlık konularında bilginin düzenli ve sürekli akışını sağlamak	Köylülerin eğitim ve sağlık konularında eksik bilgilerinin tamamlanmasını sağlamak, sorularına cevap vermek, haftanın belirli bir gününde teknolojik donanıma sahip gezici araçlarla danışmanlık hizmeti vermek.	Köylülerin ilçede cevap almakta sıkıntı çektikleri sorular için ara çözüm üretme.
Kuraklık döneminde susuzluk	Kullanım suyunu sondaj dışı yöntemlerle artırmak	1. Yağmur suyu ve havadaki nemi toplayacak ürün ve sistemler tasarlamak. 2. Su israfını önlemek amacıyla bilinçlendirme toplantıları yapmak, yenilikçi yöntemleri paylaşımına açmak.	Su sıkıntısı çekilen dönemlerde pratik yöntemlerle yerel çözümler üretme.
Yarı mamul	Bireysel üretimle işlenen ancak ürünleşme süreci tamamlanamayan tarımsal çıktıya katma değer kazandırmak.	1. Üzümden yapılan pestilin yapım sürecini bir tasarım araştırması olarak incelemek, yenilik potansiyelini değerlendirmek, form değişikliğiyle tüketim alanını genişletmek. 2. Pestilin kalite standardını oluşturmak, ambalajını tasarlamak, pazarlama kanallarını belirlemek ve pazar penetrasyonunu sağlamak.	Ür-Ge ile tarımsal çıktının ürünleşme sürecinin tamamlanması.
Besni üzümü	Kalite standardı yüksek olan Besni üzümü ve türevlerinin bilinirliğini artırmak, pazar payını yükseltmek	1. Besni üzümü hakkında yapılan akademik çalışmaları ve coğrafi işaret gibi hazırlık içinde olunan faaliyetleri dijital ortamda iletişim tasarımı yöntemleriyle Türkiye genelinde duyurmak. 2. Kuru Besni üzümünün farklı tüketim biçimlerinin neler olabileceğini araştırmak, food design yöntemleriyle yenilikçi ürünler tasarlamak ve piyasa analizlerini gerçekleştirmek.	Yüksek üretim rakamlarına sahip üzümde inovatif ürün geliştirmek.

Yandaki Design Lab proje örnekleri gerçekleştirilebilecek projelerin sadece çok küçük bir kısmı ve detaylandırılmamış taslaklarıdır. Bölgesel tasarım yöntemleri ve Design Lab yapısı, birbirinden tamamen farklı yerel sorunları ele alabilmekte ve tasarım odaklı yaratıcı çözümleri geliştirebilmektedir. Ancak yinelemek gerekir ki, bu projelerin kırsal kalkınma projesinin diğer faaliyetleriyle birlikte kavramsallaştırılması, kurgulanması ve yürütülmesi doğru olacaktır.

Design Lab: Temel çıkarım

Sosyal inovasyon için tasarım Besni'deki sorunların yaratıcı ve yenilikçi çözümlere ulaşması için gerekli araç ve yöntemlere sahip olduğundan, dünyada bu konuda yapılan başarılı uygulamalar incelenmiş ve Besni için kırsal kalkınma programının başından sonuna kadar varlığını sürdürecektir bir Design Lab kurulması önerilmiştir. Design Lab hem köylerde kırsal kalkınmanın ekonomik ve sosyal boyutunu irdeleyecek hem de Özyeğin Üniversitesi MTF ve Politecnico di Milano arasında bir iş birliğini mümkün kılarak proje kapsamında sürdürülebilir akademik katkıyı olgunluk düzeyine taşıyabilecektir.

Ek:3.

Besni İlçesi Küçükbaş Hayvancılık ve Süt Ürünleri İşleme ÖnFizibilitesi

PROJE HAKKINDA TEMEL BİLGİ

Projenin Yeri

Proje küçükbaş hayvancılığın Besni ilçesinin özellikle dağ köylerinde iyileştirilmesi ve olanaklar ölçüsünde yaygınlaştırılması amacıyla uygulanacaktır. Bunun yanı sıra Besni ilçe merkezinde koyun-keçi sütünü işleyecek bir işleme tesisi kurulacaktır. Tesisin kurulmasında amaç sütü değerlendirmek, ürünün katma değerini artırmak ve böylece yoksul ailelerin refahına katkıda bulunmaktır. Bu tesisin 10 dekar arazi üstünde kurulması planlanabilir. Yatırımın yapılacağı arazi Kaymakamlığa, Belediyeye veya şahsa ait olabilir.

Projenin Sektörü

Gıda sektörü, süt ve süt ürünleri alt sektörü

Projenin Amacı

Besni ilçesindeki yoksul köylerde temel geçim kaynağı olan küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi yoluyla sütün değerlendirilmesi ve bu yolla daha fazla gelir yaratılmasıdır.

Proje ile 10-12 ton/gün süt işleme kapasitesine sahip **“Küçükbaş Hayvancılığa Dayalı Süt ve Süt Ürünleri İşleme Tesisi”** kurulacaktır. Proje kapsamında peynir, yoğurt, tereyağı üretimi yapılacaktır.

Projenin Gerekçesi

Küçükbaş hayvancılık ve buna dayalı süt ve süt ürünleri işlem alt sanayi; beslenme ve yerel kalkınmanın sağlanmasında, bölgesel ve sektörler arası dengeli kalkınmada, kırsal alanda işsizliğin azaltılmasında, yeni istihdam olanaklarının yaratılmasında ve kalkınma finansmanının öz kaynaklara dayandırılmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Temel olarak hayvancılık; yem sanayi, et ve et ürünleri sanayi, süt ve süt ürünleri sanayi, dericilik, veteriner ilaçları ve hayvancılık ekipman sanayilerine yeni istihdam alanları yaratmakta, hayvancılığa girdi sağlamak ve hayvansal ürünlerin işlenmesiyle katma değer artışına neden olmaktadır. Ekonomik yapıyı oluşturan tarım; işletmelerin gerek yapısı, gerek üretim süreçleri ve gerekse kuruluş yerleri, toprağa ve doğaya bağımlılıkları açısından önemli farklılıklar arz etmektedir. Besni ilçesinde küçükbaş hayvancılık ekstansif koşullarda yapılmaktadır ve daha çok dağlık ve engebeli yerlerde yoğunlaşmıştır. Koyun ve keçi yetiştiriciliği etinden, sütünden, yapağı, deri ve gübrelerinden yararlanılan önemli bir hayvansal üretim faaliyetidir. Küçükbaş hayvancılıkta ağırlıklı olarak meraya dayalı bir beslenme şekli her zaman tercih edilmiştir. Bu biçimdeki besleme hayvanların yeterli şekilde beslenememelerine neden olmakta, sonuçta gerek et, gerekse süt, gerek diğer verimlerinde verim düşüklüğüne sebep olmakta ve aşırı otlatılan meralarda ise erozyona sebebiyet verilmektedir. İşte bu proje hem hayvanların bakım koşullarını ve besleme olanaklarını iyileştirecek hem de nitel gelişmeye katkıda bulunabilecektir. Proje süt ve süt ürünleri işleme sanayinin gelişmesini ilçede hedeflemesinin yanı sıra her doğumda koyun başına daha fazla kuzu alınması, yıl içerisinde kuzulama sayısının artırılması, koyun-keçilerde et veriminin artırılarak küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin önemli bir alt sektör haline getirilmesini de hedeflemektedir. Bu projenin genel hedefleri; projenin yaygınlaştırılması ile yoksul köylerde küçükbaş hayvancılığın daha iyi koşullarda yapılmasının sağlanması, üretimde verimliliğin artırılması, süt ürünleri işleme tesisiyle ürünlerin katma değerinin artırılması, markalaşmanın da katkısı ile yoksul köylerde yaşayan nüfusun sosyal ve ekonomik gelişmesine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Proje ile gerek hayvansal üretimi, gerekse hastalıklara karşı mücadele birim başına küçükbaş hayvandan verimliliğinin artırılmasına dönük bilgilendirme ile kaliteli ürünler elde edilmesi sağlanacaktır ve küçükbaş hayvancılık Besni ilçesinin önemli bir geçim kaynağı olacak, istihdam imkânı ve gelir sağlanacaktır.

Projenin sahibi

Besni ilçesinde GAP-BKİ, özel sektör, Kaymakamlık, ve/veya üretici örgütleri iş birliğinde kurulacak **“Küçükbaş Hayvancılığa Dayalı Süt ve Süt Ürünleri İşleme Tesisi”** yeni bir

yatırım olacaktır. Ayrıca, çok ortaklı bir girişim olarak da proje tasarlanabilir. Bunun için katılımcı değerlendirme yaklaşımı dikkate alınmalı ve tüm paydaşlar bir araya gelmelidir.

Tahmini süre

18 ay

Toplam Tahmini Bütçe

838.000 TL (sabit yatırımlar itibarıyla)

AMAÇ

Besni ilçesinde refah düzeyinin yükselmesi, bunda küçükbaş hayvancılığın katkısının artırılmasıdır. Bunun için de küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi hedeflenmektedir.

GEREKÇELENDİRME

Bu Konuda Daha Önce Yürütülen Projeler

Proje konusu ile ilgili Türkiye'nin değişik yerlerinde çok sayıda proje bulunmaktadır fakat bir ilçenin kalkınmasını hedef alan ve küçükbaş hayvancılığı bütüncül olarak geliştirmeyi hedefleyen proje çok azdır. Besni ilçesinde dağ, yamaç köylülerini gözetken ve küçükbaş hayvancılığa dayalı üst ürünlerini işleyecek bir tesis daha önce kurulmamıştır ve bu amaçla proje de uygulanmamıştır.

İhtiyaç ve Sorunların Saptanması

Proje konusu ile ilgili olarak Besni ilçesinde detaylı araştırmalar yapılmıştır. Özellikle küçükbaş hayvan varlığı, sütün nasıl değerlendirildiği, yetiştiricilikteki temel sorunlar dikkate alınarak proje konusu oluşturulmuştur. Alan çalışmasında özellikle sütün nasıl değerlendirildiği konusu ele alınmıştır. Bununla ilgili yapılan değerlendirmede bazı köylerde kadınların ev ortamında peynir, tereyağı, yoğurt üretiminde buldukları ve bunu Adıyaman, Gaziantep ilinde veya Besni ilçesinde tanıdıkları aracılığı ile sattıkları belirlenmiştir.

Hedef Grubun Tanımlanması ve Tahmini Sayı

Hedef grup Besni ilçesinde dağ, yamaç köylerinde bulunan ve kaynakları sınırlı olan köylülerdir. Bu köylerin sayısı 11 olup (program kapsamındaki köyler), yaklaşık projeden doğrudan etkilenecek hane sayısı 400-500 arasında olacaktır.

FAALİYETLER

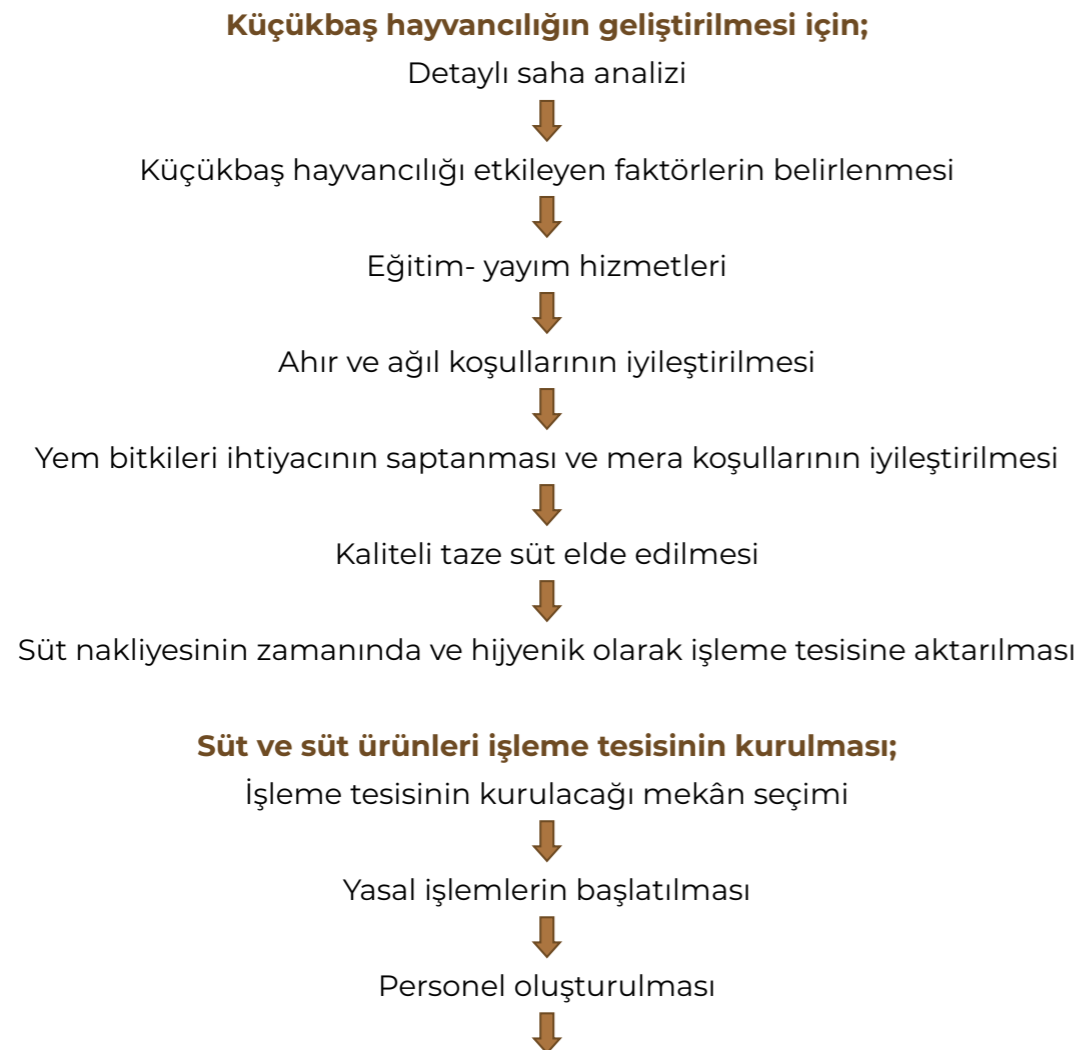
Ana Faaliyetler

Projenin gerçekleştirilmesi için öngörülen ana faaliyetler:

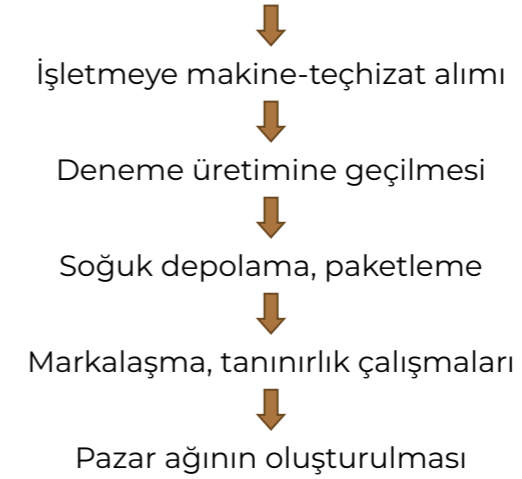
- Projenin tam fizibilitesinin yapılması
- Köylerin küçükbaş hayvancılık açısından daha detaylı analizleri
- Projeye dâhil olacak ailelerin saptanması
- Proje kuruluş yerinin seçimi, işletme kuruluş yerinin seçimi ve binasına başlanması
- Üreticilere eğitimler verilmesi
- Yatırımın tamamlanması
- Üretime geçilmesi
- Tanıtım, pazarlama
- Sürdürülebilirlik için örgütlenme

PROJENİN SÜRESİ VE FAALİYET PLANI

Proje 18 ayda tamamlanacaktır. Faaliyet planı aşağıda şematize edilmiştir.

Köylerden süt toplamaya ilişkin altyapının tamamlanması
(Sütün pastörizasyonu, mayalama sıcaklığına kadar soğutulması)

Tam kapasitede üretime geçilmesi, pazarlama

KURUMSAL ÇERÇEVE VE İŞLETME MODELİ

Proje ile ilgili yatırımlar, maliyetler sadece GAP-BKİ tarafından Besni ilçesine ayrılan/ ayrılacak pay ile değil aynı zamanda projeyi yürütecek kuruluşun belirleyeceği yöntem ile üretici katkısı, Adıyaman Valiliği, Adıyaman İl Özel İdaresi, Adıyaman Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü vb. kurum/kuruluşların da katkıları ile olabilecektir. Burada özellikle elde edilecek sütün nasıl değerlendirileceği önem kazanmaktadır. Çünkü proje tamamen yeni bir tesisin kuruluşuna yönelik yatırımdır. Mal ve hizmet üretimine yönelik olarak ana makine ve teçhizat ile yardımcı tesisleri içeren, arazi-arsa, bina-inşaat harcamalarını da kapsayan komple bir yatırım olacaktır. Şu an ilçede 80.000 küçükbaş hayvan varlığının bulunduğu dikkate alınır söz konusu tesis 10-12 ton/gün süt işleme kapasitesine sahip olabilecektir.

BEKLENEN SONUÇLAR

Hedef Gruplar Üzerinde Beklenen Etki

Projenin öncelikli hedef grubu küçükbaş hayvancılık ile uğraşanlardır. Bunlar 400-500 hane olup yaklaşık 2.500 nüfusa denk gelmektedir. Proje ile bu hanelerin küçükbaş hayvancılıkları gelişecek, süt verimi artacak ve sütlerini daha rahat satabileceklerdir. Proje ile bu hanelerin yıllık gelirlerinde %30-50'ye varan artışlar olması hedeflenmektedir. Diğer yandan, işleme tesisi köy halkının ortak olabileceği bir modelde işlevsellik kazanırsa bu gelirin çok daha fazla artması anlamına gelebilir.

Somut Çıktılar

İlçedeki küçükbaş hayvan sayısında %50 artış görülebilecek.

Süt veriminde %30-40 artış olabilecek.

Üreticiler sütünü daha rahat ve yüksek fiyattan değerlendirebilecek.

İlçede günde 10.000-12.000 kg/gün süt işleyen bir tesis devreye girecek.

İşletmede 20 kişiye istihdam sağlanacak

Bazıları için yeni ve bazıları için ek gelir kaynağı oluşacaktır.

Sürdürülebilirlik

Projenin sürdürülebilirliği kurumsal yapılanmaya bağlıdır. Bunun ise katılımcı bir yaklaşım ile oluşturulması önemlidir. Projenin sahibi Kaymakamlık, İl Özel İdaresi veya bizzat köylülerin kendisi olabileceği gibi, bunların arasında ortak bir işletmecilik modeli de düşünülebilir. Diğer yandan, köylerde kurulacak bir kalkınma kooperatifi veya şirketleşme yoluyla da bu sağlanabilir. Böylece hem kurumsal hem de ekonomik sürdürülebilirlik sağlanabilir.

BÜTÇE DÖKÜMÜ VE TAHMİNİ MALİYETLER

Etüt Proje Giderleri:

Yatırıma ait etüt ve proje çalışmalarıyla ekonomik ve teknik araştırma masrafları ile yatırım dönemi işletmeye alma sırasında ihtiyaç duyulacak kontrolörlük, müşavirlik, eğitim gibi konularda yapılacak harcamalar için 24.000 TL öngörülmüştür.

Bina-İnşaat Giderleri:

Bina inşaat ve gerekli iç yollar bağlantı yolları ve benzeri işler dahil olmak üzere söz konusu harcamalar için piyasa fiyatları göz önünde tutularak hesaplanmıştır. Buna göre toplam metrekare olup **262.000 TL** harcama belirlenmiştir.

CİNSİ	TOPLAM İNŞAAT ALANI (m ²)	TUTAR (TL)
İdari ve İşçi Binası	100	52.000
Örnek Ağıl	400	104.000
Süt işleme	200	76.000
Atölye -Araç parkı	300	20.000
Trafo jeneratör odası	30	10.000
Toplam	1.030	262.000

Mal ve Hizmet Üretimine yönelik makine teçhizat gideri:

Projemizde kullanılacak alet ve ekipmanlar ana makine teçhizat gideri **160.000 TL** olarak belirlenmiştir. Kullanılacak malzemeler;

Peynir Üretimi

- Komple Modern Mayalama Teknesi(2 adet)
- Baskı Ağırlıkları (24 adet)
- Santrifüj Pompa (3 adet)
- Tuz Hazırlama Teknesi (1 adet)
- Hal Filtresi (1 adet)
- Salamura Pastörizasyon Tankı (1 adet)
- Beyaz Peynir Masası (1 adet)
- Teneke Taşıma Arabası (1 adet)
- Teneke Kapama Makinesi (1 adet)
- Paketleme Masası (1 adet)
- Teleme Kıрма Bıçağı (1 adet)
- Faraş (1 adet)

Yardımcı İşletmeler Makine ve Teçhizat Gideri:

Projede kullanılacak yardımcı makine ve teçhizat gideri: 240.000 TL

Kullanılacak malzemeler:

- Soğuk Hava Oda ve Ekipmanları (1 adet),
- Jeneratör (1 adet),
- Hidrofor (1 adet),
- Trafo (1 adet),

Taşıma ve Sigorta Giderleri:

Taşıma ve Sigorta Giderleri Olarak toplam 60.000 TL öngörülmüştür.

Montaj Giderleri:

Ana fabrika yardımcı işletme tesislerinin montajı ile ilgili tüm masraflar için toplam makine teçhizat bedeli %5 kadar alınmıştır. Buna göre 28.000 TL harcama öngörülmüştür.

Genel Giderler

Haberleşme aydınlatma ilan ve benzeri masraflar ile emlak taşıt alımları vergileri yatırım dönemi tefrişi ile ilgili olarak 24.000 TL'lik harcama öngörülmüştür.

Personel Gideri;

Tam kapasitede işletmede 20 kişi istihdam edilecektir.

Toplam personel gideri yıllık 380.000 TL

Elektrik-Telefon Gideri;

Tesisin aydınlatma ve kullanacağı elektrik miktarı

Yıllık Elektrik-Telefon Gideri 40.000 TL

PROJENİN GELİRLERİ

Projemizde üretilecek ürünler ve toplam yıllık gelirleri:

A) 2.000 kg/gün peynir;

2.000 kg/gün x 200 gün x 25 TL/kg (değişik peynir çeşitleri olarak) = **10.000.000 TL**

B) 2.400 kg /gün yoğurt;

2.400 kg/gün x 200 gün x 6 TL/kg = **2.880.000 TL**

C) 130 kg / gün tereyağı;

130 kg/gün x 200 gün x 40 TL/kg = **1.040.000 TL**

TOPLAM YILLIK GELİRLER

Peynir: 10.000.000 TL

Yoğurt: 2.880.000 TL

Tereyağı: 1.040.000 TL

TOPLAM GELİRLER: 13.920.000TL

Projenin Gelir Gider Özeti

GİDERLER	TUTAR (TL)
TOPLAM SABİT YATIRIM GİDERLERİ	
Arazi gideri	-
Etüt proje giderleri	24.000
Bina-inşaat giderleri	262.000
Mal ve hizmet üretimine yönelik makine teçhizat gideri	160.000
Yardımcı işletmeler alet ve ekipman gideri:	240.000
Taşıma sigorta gideri	60.000
Montaj Giderleri	28.000
Genel giderler	24.000
Diğer giderler	40.000
TOPLAM SABİT YATIRIM TUTARI	838.000
İŞLETME GİDERLERİ	

Personel Gideri	380.000 (yıllık)
Elektrik Gideri	40.000 (yıllık)
Süt bedeli (11.000 kgx140 günx4 TL (koyun-keçi sütü))	6.160.000
TOPLAM İŞLETME GİDERİ	7.418.000
TOPLAM YILLIK GELİRLERİ	13.920.000 TL
TOPLAM SABİT YATIRIM TUTARI-TL	838.000
TOPLAM İŞLETME GİDERİ-TL	7.418.000+52.750 (amortisman)+838.500=8.309.250
GELİR(peynir, yoğurt, tereyağı)	13.920.000
BEKLENEN GELİR	13.920.000-8.309.250=5.610.750TL

EKONOMİK DEĞERLENDİRME

Proje için gerekli sabit yatırım ve işletme sermayesi tutarlarının GAP-BKİ kaynaklarından ve/veya ildeki kamu kurumlarından ya da özel girişimcilerden sağlanacağı varsayılmıştır.

İstihdam Etkisi

Projenin hayata geçirilmesi ile yaratılacak istihdam, özellikle işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde yatırım kararının alınmasında önemli bir göstergedir. Proje ile tam kapasitede işletmede 20 kişi çalışacağı varsayılmıştır.

Sonuç

Proje Besni ilçe merkezinde veya köy gruplarının merkezi konumunda bir alanda gerçekleştirilecektir. ***Proje gelir gider analizi değerlendirilmesi sonucu ekonomik rantabl ortaya çıkmaktadır.***

Ek:4 **Besni İlçesi Meyve-Sebze Kurutma Tesisi Projesi** **EKONOMİK ANALİZ (FİZİBİLİTE ETÜDÜ)**

Konu: Adıyaman/Besni ilçesinde üreticilerin ürettikleri malların (üzüm, biber, meyve, pekmez, pestil vs.) endüstriyel üretime dönüştürülmesi halinde yapılması gereken yatırımlar ve kurulması planlanan işletmenin kârlılık analizlerinin yapılması.

ÜRÜN DEĞERLENDİRME: MEVCUT DURUM

Besni iklim ve toprak yapısı itibarıyla çok çeşitli tarımsal ürün üretilmesine uygun bir yapıya sahiptir. Bir tarafta fıstık, badem, üzüm üretimi ekonomisinin temelini oluşturmakla birlikte diğer yanda ceviz, hurma, çilek, kiraz, siyah incir gibi meyvelerin de ticari boyutlarda üretilebildiği bir yöredir. Biber üretimi ise ilçenin çok özel üretim alanlarından biridir. "Şambayat" ve "Oyratlı" biberleri tamamen yöreye özgü biber çeşitleridir. Oyratlı biberinin bir dönem il dışına çıkışının Belediye tarafından yasaklanmış olması fantastik bir durumdur. Yörede üretilen ürünler arasında baklagiller de önemli yer almaktadır. Nohut, fasulye, bulgur ve mercimek üretimi önemli gelir kaynaklarıdır. Daha da önemlisi ilde üretilen nohut, mercimek, biber gibi ürünlerin tohumları yerel tohum olup mazisi 100 yıl geriye gitmektedir. Sadece bu bile Besni için markalaşma yolunda önemli bir noktadır. Besni ulusal düzeyde üzümü ile anılan bir ilçedir. Ülkemizde pek çok üzüm türü olmakla birlikte adı ulusal düzeyde bilinen birkaç üzüm çeşidinden biridir. İzmir üzümü yaş olarak pazarda alıcı bulurken Besni üzümü kuru olarak tanınmaktadır. (Çok bilinen çeşitler; Besni üzümü, İzmir Üzümü, Kilis Karası gibi).

Besni ilçesi cumhuriyet döneminden itibaren sanayi kültürünü de edinme çabasında olmuş, ayakkabı üretiminde epey mesafe almıştır. Ancak ilerleyen yıllarda unutulmuş sektör bugün nostalji olarak anılsa bile ticaret ve üretim kültürüne katkısı olmuştur. Besni ilçesi için öncelikli alanlar biber, üzüm ve ürünleri ile bakliyat işleme ve paketlenme konuları seçilmiştir. Bu ürünlerin seçilme nedeni yukarıda açıklanmıştır. Şu anda kırsal kesimde biber, üzüm ve bakliyat zaten üretilmekte ve satılmaktadır. Öyleyse neden endüstriyel üretime dönüşmesin denilebilir. Besni yerelde üretip yerelde satma dönemini aşmıştır. Bu nedenle üretimin evde pekmez, sucuk, pestil, kuru üzüm imalatı seviyesinden bir üst üretim seviyesine çıkması gerekmektedir. Evde yapılan pekmezle ne ulusal ne de uluslararası düzeyde ürün tanıtımı mümkündür. Bu yerinde saymaktır. Dış pazarlara açılmak için değil, iç pazarda hatta il içinde satışa devam edin demektir. Bu tür üretimde;

- Ürün kalitesinde standart sağlanamaz.
- Talebi karşılayacak miktarda üretim ve bunun sürekliliğinin sağlanması yetersiz kalır.
- Yeterli hijyen sağlanamaz.
- Bunlar olmayınca dış pazarlara açılmaz.
- Marka olma şansı kalmaz.

Üretimin il dışına ve dış piyasalara gönderilmesi için yerelde üretilen ürünlerin yerel özelliklerini bozmadan endüstriyel ürüne dönüştürülmesi gerekmektedir. Besni için önemli olan iç ve dış pazarlarda marka değeri olan bir ürün yaratabilmektir. Bunu yaparken kritik nokta hangi ürün ve nereden başlayacağımız konusudur. Besni için birinci öncelikli ürün, üzümdür. İç pazarda Besni üzümü kısmen, bilenler için, marka değeri kendiliğinden oluşmuş olması seçimi kolaylaştırmaktadır. Ancak dış pazarlara yönelik marka değeri

yaratıldığı söylenemez. Bunun da temel nedeni aile bazlı mikro işletmelerin yukarıda saydığımız işlevleri sağlayamamasıdır. Besni'de yaptığımız çalışmalar sonucunda seçilen ürünler ve bunlardan elde edilmesi planlanan türevler ekli listede gösterilmiş olup, her bir konu ile ilgili bilgi ve zaman planı aşağıda ve ekli tablolarda verilmiştir.

Üzüm

Üzüm halen üreticiler tarafından yaş ve kuru üzüm olarak satılmakta, pekmez, sucuk ve pestil imalatında ana hammadde olarak kullanılmaktadır. Üretilen ürünler ilçe ve il pazarlarında ya da köylere gelen aracılara satılmaktadır. Önemli bir pazar da başka illere veya Adıyaman merkeze göç etmiş o köyün insanların talebi olmaktadır. Besni genelinde 28.000 da arazinin bağ olduğu (Gölbaşı ilçesinde 40.000 da.) düşünülürse ciddi bir üretim söz konusudur. Dönüm başına üretim eski-yeni olması, bakımlı-bakımsız olması gibi faktörlere bağlı olup 500kg -2 ton/da arası değişmektedir. Üzüm yaş olarak 2017 yılında bağ çıkışı 1.5-3 TL, Besni ve Adıyaman ve G. Antep pazarlarında ise 3-4.5 TL/kg arası satılmıştır. Üretici kurutup sattığında ise fiyat 8-12 TL arasındadır. Besni şire pazarında kuru üzümün fiyatı 15-20 TL'dir.

Yaş Üzüm: Üzüm hasat dönemleri ekli tabloda gösterilmiştir. İlk 15 gün biraz ekşi olmakla birlikte her zaman sofralık olabilir. Yaklaşık dört ay sürekli üretim olduğu için stoklamaya gerek yoktur (sofralık üzüm dönemi). Ancak Kasım ayında üretimin bittiği dönemden itibaren soğuk depoda iki nedenle saklanması ekonomik değerini artıracaktır. **1.** Yaş üzüm olarak kış aylarında çok yüksek fiyatla satılabilir. (Büyük kentlerde 10-20 TL/kg fiyatı vardır) **2.** Kurutma tesisi kurulursa tesisin kış aylarında çalışması sağlanır, böylece tesisin verimliliği artar, üretim maliyeti düşer. Bunun için soğuk depoda **"atmosferik kontrollü"** odaların olması gerekir. Yaş üzüm suyu çıkartılarak pestil, sucuk, pekmez imalatında ana hammadde olup, ilçede bu ürünler üretilmektedir. Önemli gelir kaynaklarından biridir.

Kuru Üzüm: Mevcut durumda kurutma işlemi açık alanda yapılmaktadır. Kurumayı hızlandırmak için potasa daldırma işlemi yapılmakta ve zeytinyağı kullanılmaktadır. Sonra yıkanıp bir kez daha kurutulmaktadır. Bu işlem yaklaşık bir hafta sürmektedir. Her ne kadar küf kalmadığı söylene de, bitmiş üründe nem oranı bu yöntemle tutturulamaz. Dolayısıyla küf ve bakteri oluşumu gözle görülmediği için görmezden gelinmektedir. Kuru üzümün 22 °C ve %60 nemli ortamda bekletilmesi, stoklanması gerekir. Ayrıca kurutma işleminin açıkta yapılmasının sonuçları herkes tarafından bilinmektedir.¹

¹Küfler yüzeyde dağılımı kontrol altına alınamayan asi mikrobiyolojik canlılardır. Her yerden bulaşabilir ve uygun sıcaklık ve nem değerlerine ulaştıklarında hızlı bir şekilde çoğalabilirler. Peynir ve ekmek yüzeyinde, yaş meyve ve sebzelerde küflenmeyi kolayca görüp bu gıdaları tüketmiyoruz. Ancak dikkat etmemiz gereken bazı önemli durumlar var.

Kuru meyve ve sebzeler: Eğer kurutulacak olan meyve veya sebze küf ile kontamine ise ve bunlar Aspergillus (Aspergillusflavus ve Aspergillusparasiticus), Penicillium, Fusarium, Alternaria kuf suşları ise gıda büyük olasılıkla bu fungusların ürettiği mikotoksinler ile de kontamine edilir. Ancak kurutma işlemi sonrasında küfler artık görülemez. Bu da gıdayı daha tehlikeli bir hale sokar. Sağlıksız bu ürünü anlamının tek yolu analiz yaptırmaktan geçer. Bir de kurutulan gıda uygun koşullarda saklanmıyorsa (nem oranı yüksek, havalandırma olmayan ve ambalajsız ya da uygunsuz ambalajlarda, uygunsuz sıcaklıkta) bu ürün de küf oluşumuna uygun hale gelir. Ardından da mikotoksinler oluşur. Kuru incirde aflatoxin B1, B2, G1, G2, kuru üzümde Okratoksin A en sık görülen mikotoksinlerdir.

Kurutma endüstriyel olarak yapıldığında: İşlem yaklaşık 24 saat sürmektedir. Eğer üretici kendi üzümünü kurutup getirirse bunun yıkanıp-temizlenip kurutulması 2-3 saat süre alır. Üreticiler kendileri kuruttuğunda potas, kükürt ve zeytinyağı kullanmış olmaları muhtemeldir. Bizim kuracağımız sistemde bunlara gerek olmayacaktır. Buradaki tek problem üreticilerin çok az bir masrafla açık havada kurutup tüccara ürününü satmalarıdır. Üretici günlük hasadını daha sağlıklı ürün çıkacağı garanti olmasına karşın yaş üzüm olarak kurutma tesisine vermek istemeyebilir. Bu nedenle kurulacak tesis kuru ama nemli/suyu yüksek ve kimyasal ile kirlenmiş üzümü alıp yıkama-temizleme ve kurutma yapabilecektir. İkinci olarak belli miktarda yaş üzüm alınıp stoklanacak ve beş ay daha kurutma yapılacak vatandaşın geliri katlanarak artacaktır.

Kuru üzüm pekmez, pestil, sucuk imalatında kullanılabileceği gibi burada mutlaka üretilmesi gereken bir başka ürün şıra olmalıdır. Güneydoğu'da şıra üretim ve tüketimi yok denecek kadar azdır. Bursa ilinde bir üretici şu anda Türkiye çapında marka olma yolundadır. (R...M.şişe fiyatı 3.5 TL) basit bir teknikle üretim hattında kuru üzümün fermente edilmesiyle üretilebilir. Şıra alındıktan sonra kalan kuru üzüm de sirke imalatında kullanılabilecektir. Bunun için fermentasyon sonrası şişe dolmuştur ve kapama ve etiket makinesi ile sistem kurulabilir. Burada amaç otomatik sistemler kurmak değil, kırsal kesimde insanlara kendi işlerini ve ürünlerini geliştirecekleri, marka değeri yaratabilecekleri ortam hazırlamaktır. Pekmez vs. Türkiye'de üzümün, elmanın, dutun olduğu her yerde yapılmaktadır. Ancak şıra endüstriyel olarak sadece bir ilde üretilmektedir. Her köy kendi etiketini yaptırıp kullanabilir ama ana isim Besni olur.

Biber

Şambayat ve Oyratlı biberinde asıl amaç kurutma değil, taze satış ve taze muhafaza ederek uygun zamanda satışını yapmaktır. Biber satışı zaten rahatlıkla yapılmakta ise de, fiyatın kontrolü için soğuk depo gereklidir. Aksi halde biber 1.5 TL'ye gitmektedir. İnce kabuklu Oyratlı biberi talebe göre kurutmalık da olabilir, kuru biber fiyatı çok yüksek olmakla birlikte alıcısı her zaman vardır.

Kurutma tesisi pul biber amaçlı üretime yönelik ekipmanlarla takviye edilecektir. Kurutma prosesi üzüm için kullanılan tesis olup toz biber için ilave olarak değirmen ve elek sistemi bulunmaktadır. Mevcut durumda biber üreticileri topladıkları biberi Maraş'a göndermektedirler. Bu tesisin kurulmasıyla buna gerek kalmayacaktır. Seçilen tesis ile 800 kg biber 8 saatte kurutulacaktır.

Kiraz

Kurutma tesisinde kurutulacak ürünlerden biri de kiraz olacaktır. Kiraz kurutulup dış pazarlara gönderilebilecek çok değerli bir üründür. Kızılpınar köyü kiraz üretiminde önemli bir merkezdir. Daha önce Alara'dan fidan alınmıştır. Kiraz üretim üssü olabilir. Pazara Kızılpınar kirazı olarak gittiğinde (5 TL, 2017 yılı) satış sorunu yoktur. Ancak ürüne değer katmak gereklidir. Bu da kurutma yoluyla yapılacaktır. Seçilen tesis ile 1200kg kiraz 12 saatte kurutulacaktır. Aynı köyde Trabzon hurması ve çilek de yetiştirmekte, üstelik organik sertifikalı üretim yapılmaktadır. Kurutulmuş çilek kg fiyatı Ankara'da 250 TL/kg'dır. Trabzon hurması yaş satış fiyatı 1.5 TL/kg (2017 fiyatı) olup, kurutulduğunda yine çok değerli bir üründür.

Akpınar (sarı hurma birinci ürün), Beşkoz, Burunçayır, Taşlıyazı, Yeniköy ve Kızılpınar her türlü meyve (narenciye hariç), sebze, salçalık biber üretimi yapan köylerdir.

Pekmez, Pestil ve Sucuk

Bu ürünler için endüstriyel bir tesis kurmadan, daha doğrusu sürekli bir proses oluşturmadan ama teknolojik ve hijyeni öne çıkaran emek yoğun üretimin devamında fayda vardır. Bunların üretiminde bal, süt, ceviz, Antep fıstığı da kullanılmakta, dolayısıyla yörede üretilen diğer ürünler için de bir ekonomi yaratılmaktadır. Sucuk yaparken ceviz dizimi başlı başına bir iş olup yerelde kadınlar tarafından yapılmakta ve üretim iş gücüne de katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla süt sığırcılığı ve bal üretimi yapan çiftçi grupları ciddi olarak ekonomiye katılmış olacak ve gerek işletme çalışanları gerekse müstahsillik yolu ile istihdam artışı sağlanacaktır.

Üzüm meyveleri işletmede temizleme-ayıklama-yıkama işlemleri kurutma tesisinde zaten yapılacaktır. Kurutma alanı bu ürünlerin de üretimi için uygun olacaktır (600 m2). Daha sonraki ısıtma, pişirme, süzme, durultma, çökertme, evapore etme aşamalarından sonra pekmeze işlenecektir. Pekmez, bal, süt, un, şeker gibi ingrediyeentlerin katılması ile her şey işlenecek ve pestil ve sucuğa dönüştürülmek üzere fırınlarda kurutulacaktır. Kurutma fırını pestil ve sucuk için de kullanılabilecektir. Basit aparatlarla bu işlem gerçekleştirilecektir. Üretim prosesinde pestil ve sucuk imalatı emek yoğun bir üretim olarak karşımıza çıkacaktır.

YAPILACAK YATIRIMLAR VE ÜRÜNLER

EK Tablo 2.1'de ürünler ve türev ürünler gösterilmiştir. Proje planlamasına göre öncelikle kurutma tesisi ve beraberinde soğuk hava deposunun kurulması gerekmektedir. Bunun nedeni, Besni üzümü zaten tanınırlığı olan bir üründür. Eksik olan hijyen ve sağlıklı koşullarda sürekli üretimin sağlanmasıdır.

Kurutma Tesisi her türlü sebze meyve kurutma işlemini yapabilmektedir. Kurutma işleminden önce yıkama ve ayıklama operasyonları yapılmaktadır. Üzüm dalından koparıldığı gibi kurutmaya girer, daha sonra sapı ayrılır veya sapıyla özel ambalajlarda pazara sunulabilir. Burada yapılan planlama 2.5 ton/gün kapasiteye göre olup, istenirse kapasite 1 ton/gün'e düşürülebilir. Böyle olunca maliyet de 210 bin dolardan 69.000 dolara düşecektir. Üzüm 24 saat, kiraz 8 saat, biber 12 saat gibi, farklı zamanlarda istenilen kurutma sağlanabilmektedir. Toz biber üretimi için sisteme siklon değirmen ve elek ilavesi gerekmektedir.

Soğutma Tesisi: Soğutma sistemi mühendislik çalışması tam olarak yapılmış, her oda kapasitesi 150 ton ürün olmak üzere EK-5,6'da tüm detayları / kullanılacak evaporatör kapasiteleri, panel ölçüleri vs. gösterilmiştir. Buna göre 5 atmosferik kontrollü oda, 3 normal soğutmalı oda (0 °C) ve 4 adet kurutulmuş ürünün stoklanacağı çift rejimli oda (0 °C – 22 °C) olacaktır. Böyle olduğunda ilk beş odada taze üzüm beş ay saklanabilecektir. Yani kurutma tesisi beş ay daha çalışabilir. Üzümün kurutma için iki aylık üretime uygun olduğu (Ek 2) düşünülürse, kurutma tesisi için maliyet avantajı sağlanmış olacaktır. Ayrıca taze üzüm satma olanağı ortaya çıkacaktır.

Kurutulmuş ürünlerin stoklanacağı çift rejimli bölüm, bitmiş ürünlerde nem ve sıcaklık nedeniyle küf bakterisi vs.'den etkilenmemesini sağlamak içindir. Üzümün 22 °C de saklanması şarttır. Çift rejimli olmasının nedeni ise, gerektiğinde 0°C'de sebze meyvelerin kısa dönem stoklanması içindir. (4 oda)

Normal soğutmalı üç oda meyve-sebzenin kısa dönem stoklanmasını sağlar. Burada stoklayarak toplu satış yapma şansı doğacak, ürünün aracılar veya başka imalatçılara satışı miktar ve kalite açısından çok daha avantajlı olacaktır. Soğutma tesisi kapasitesi temel mantık aynı kalmak kaydıyla %50 aşağıya çekildiğinde, maliyetler %40 aşağıya düşmektedir.

REKABET ANALİZİ

Kurumlar aktivitelerini, daha ucuza ve daha farklı gerçekleştirdikleri ölçüde rekabet avantajı yakalarlar. Bu bakımdan, firmalar için iki tip rekabet avantajından bahsedilir: (19

A.e. s. 35 20 Porter, M.E., Competitive Advantage, – With a New Introduction, The Free Press, New York, 1998. s.33-61 K A R 15)

- Maliyet avantajı.
- Farklılaştırma.

Bir firma, bütün değer aktivitelerinin toplam maliyetini, rakiplerinden daha düşük tutabilirse, maliyet avantajını elde edecektir. Maliyet avantajında kritik husus, bu avantajın sürdürülebilir bir yapıda olmasıdır. Sürdürülebilirlik ise maliyet avantajının kaynağının, rakipler tarafından taklit veya kopya edilmesinin zorluk derecesiyle doğru orantılıdır. Maliyet avantajının yüksek performansla dönüşebilmesi için, firmanın, müşterisine aktardığı değer ve rakiplerine göre daha düşük tutacağı fiyat dolayısıyla vazgeçtiği kâr marjından sonra tatmin edici bir kâr marjına hâlâ sahip olması lazımdır.

Bir firmanın rakiplerinden farklılaşması; müşteriye, müşteri için değer ifade eden benzersiz bir özellik sunmasıyla mümkündür. Bir firmanın müşteri için değer yaratması ise iki yolla olur: Ürünün müşteriye olan maliyetini düşürmek veya müşterinin performansını artırmak. Farklılaşmanın sürdürülebilirlik derecesi, farklılaşmanın her iki yolu da belli oranlarda ve aynı anda kullanıyor olmasıyla doğru orantılıdır. Farklılaşmanın getireceği müşteri bağlılığının oranı kâr marjının büyüklüğünü belirleyecektir.

Bu proje uygulandığında yerel tohumla ki en az 100 yıllık, biber, nohut, mercimek üretimi yapılmaktadır. Bunlar üretilen ürünler için rakiplere göre ciddi fark olarak sunulmalıdır. Üzümde ise isim marka olmuş ama kaliteli kurutma ve paketleme, yani sunum bu projeye istenen noktaya taşınabilecektir. Besni üzümünün coğrafi işareti için proses başlatılmış olması da avantaj olacaktır.

YATIRIMLARIN FİNANSMANI

Bu projede konu edilen yatırımların gerçekleştirilmesi için gerekli finans konusunda aşağıda açıklamalar yapılmıştır.

Toplam yatırım tutarı

Kurutma, biber değirmeni ve elek. Makineleri;

210.000 \$ + Değirmen ve elek. 25.000 \$ = 235.000,00 \$

Soğuk depo (paneller dahil) = 669.000 Avro

İnşaat alanı 2000 m² = 1000x 2000m² = 2.000.000,00 TL

Toplamda yaklaşık 6.7 milyon TL'lik bir yatırımın ilk iki senede yapılması gerekmektedir. Kapasiteler yarıya indiğinde toplam maliyetin ortalama olarak %40 azalacağı varsayılırsa: 3.600.000,00 TL'lik bir finans kaynağına ihtiyaç vardır.

Olabilecek finansal destekler ve diğer destek unsurları şunlardır:

Kooperatif kurulusu başka çıkış yoktur: KKYDP programına başvurup %50 hibe alınabilir. Bu programın son uygulaması max. proje tutarı 2.000.000,00 TL'dir. Yani 1.000.000 TL hibe alınabilir.

Kalkınma Ajansına bir kırsal kalkınma projesi olarak sunulup daha yüksek oranda destek alınabilir. Yaptığımız görüşmelerde yerel kurumların desteğiyle birbiriyle ilişkili konuların entegre edildiği bir projenin sunulması halinde desteklenebileceği düşünülmektedir. Hibe oranı da % 50'den fazla olabilir. Öncelikle denenmesi gereken kaynak Ajans olmalıdır.

Kooperatif ortaklarının özsermaye desteği olabilir. (düşük ihtimal)

Ziraat Bankası kredisi ile (%75'ine kadar) tesis kurulur ödeme uzun vadeye yayılır. Bu yöntemle yapılırsa yatırım Teşvik Belgeli yapılacaktır. Bu da çok büyük avantaj sağlar. Adıyaman 5.nci Bölge statüsünde olmakla birlikte Cazibe Merkezi statüsünde (min. 4 milyonluk yatırım) veya OSB'de yapılacak yatırım 6.ncı bölge desteği alacaktır.

Besni'de şu anda var olan bir kooperatifin, 300 m2 kapalı alanı 700 m2 açık alanı bulunmaktadır. (Belediyeden tahsisli) Bu kooperatifin 2 adet kurutma makinesi ve bir adet vakum paketleme makinesi mevcuttur. Tesis organik ürün işleme belgesine sahiptir. Bu kooperatif baz alınıp yeni üyeler de dahil edilerek güçlendirilebilir.

GAP BK İdaresi ve Uygulayıcı kuruluş doğrudan belli oranda yatırımı desteklerse; yeni çıkan, yatırımları desteklemek için vergileri ve amortisman sürelerini belirleyen VUK'na eklenen geçici 30. maddeye göre makinelerin amortisman süreleri yarı yarıya düşürülmüş, yine 39. maddeye göre 2019 sonuna kadar imalat sanayinde kullanılan yeni makinelere KDV muafiyeti getirilmiştir (teşvik belgesi olmasa dahi). Bu imkânlar hibe kaynaklı yatırım yapıldığında kullanılacaktır. Örneğin KKYDP'de KDV muafiyeti yoktur. Bu yasayla muafiyet otomatik sağlanmış olmaktadır. Amortisman sürelerinin kısaltılması da vergi açısından önemlidir (yukarıdaki maddeler için de geçerlidir.).

İŞİN KAPSAMI VE ÜRETİLMESİ DÜŞÜNÜLEN ÜRÜNLER

Yapılmak istenen şey, ana ürün üzüm ve biberin endüstriyel olarak kurutulması, böylece hijyen ve sağlık kurallarının mutlak olarak sağlanması ile ürünün yurt içi ve yurt dışına her koşulda satılabileceği standartların sağlanmasıdır. Ana ürün bunlar olmakla birlikte, kurulacak kurutma tesisinde meyve ve sebzeler de kurutulabilecektir. Dahası sucuk ve pestil kurutma işlemi de özel askılar alınmak suretiyle satın alınacak sistemde yapılabilecektir. Ancak burada hasat dönemi çizelgesinde belirtildiği gibi üzüm için iki ay, en fazla üç aylık bir dönem söz konusudur. Bu nedenle ya çok yüksek kurutma kapasiteli bir tesis alınmalı, ki çok pahalı olacaktır, ya da düşük kapasiteli bir kurutma tesisi ancak çok fonksiyonlu soğuk depo ile birlikte inşa edilmelidir. Kirazın Mayıs ayında çıktığı ve kısa bir dönemi olduğu, biberin (sadece toz biber) Ağustos ayının son 15 günü hasat yapıldığı, sebze kurutma işine girilirse Ekim-Kasım aylarında yapılmasının uygun olacağı vs. düşünülürse,

kapasitenin düşük olması, üretimin zamana yayılması, atmosferik kontrollü soğuk oda ve kurutmanın birlikte inşası son derece mantıklı olacaktır. Bu nedenle 2.5 ton yaş üzüm/gün kapasiteli bir tesis için çalışma yapılmıştır. Biber için elek ve siklon değirmen sisteme ilave edilmiştir.

Soğuk depo bu işin olmazsa olmazıdır. Üç bölümden ve 12 odadan oluşmaktadır.

Atmosferik kontrollü odalar: Burada amaç iki buçuk ay süreyle tarladan gelen üzüm kurutulacak ancak bu bölümde stoklanan ve 4-5 ay tazeliğini muhafaza eden üzümler de ilerleyen aylarda kurutma ve kış aylarında taze üzüm olarak iç / dış piyasaya sürülebilecektir. Birinci sınıf ürün bu amaçla stoklanacaktır. Beş oda atmosferik kontrollü olacaktır.

Soğuk odalar; Bunlar normal soğutma sisteminde 0.°C'da odalardır. Kısa dönem meyve sebze stoklamak için kullanılabilir gibi, üreticinin peynir, tereyağı vs. gibi ürünlerini burada uzun süre saklayabilmesi içindir. Şüphesiz sistem, depolama ücreti ödenmesi üzerine kurulacaktır. Dört adet soğuk oda vardır.

Kuru üzüm stok alanı: Kuru üzüm 22.°C'de ve nemin korunduğu ortamda saklanmalıdır. Aksi halde standartı bozulur. Burada üç adet oda ayrılmıştır. Üreticinin ürünü bu işletmede kurutulmuş ise o da saklanacak ve tabiki depo ücreti alınacaktır.

İşletmede diğer meyveler ve sucuk, pestil kurutma işlemi yapılacak olmakla birlikte ekonomik analizde bunlar dikkate alınmamıştır.

Kurutma tesisinin monte edileceği alan: Yaklaşık 600 m2 olup kurutma, öğütme ve eleme makineleri buraya kurulacaktır. Kurutma ünitesi 10mX3mX2.5m ebadında olup kalan alanlarda yıkama, ayıklama işlemleri yapılacaktır. Ayrıca pekmez üretimi için vakum kazanlar vs. burada kurulup pekmez, pestil, sucuk imalatı yapılabilecektir.

Yatırım Maliyetleri ;

Maliyet Kalemleri	TL
Kurutma makineleri	945.000
Elek ve değirmen	112.500
Soğutma sistemi ve paneller	3.545.700
Fork lift	100.000
İnşaat	2.000.000
Toplam	6.703.200

Tesisin Çalışma süresi: Kurutma 7 ay, soğuk depo 12 ay

Enerji giderleri: 232.500,00 TL

Çalışan sayısı: 10 kişi

Tablo. 2.1. Ürünler ve Yatırım Maliyetleri

Ana Üretim	Ürünler	Türev Ürünler	Yatırım Maliyeti Ve Açıklamalar	Yaş (Kg)	Kuru (Kg)	Kuruma Süresi
Üzüm	Taze Yaş Üzüm/ Soğuk Depodan Yaş Üzüm/Kurutulmuş Üzüm	Pekmez Sucuk (Bademli, Fıstıklı, Cevizli) Pestil Şıra Sirke	Kurutma Makine Maliyeti: 210.000 \$, kap 2.5 ton üzüm / gün+KDV, (üzüm/biber/sebze) Atmosferik Kontrollü Soğuk Depo: 4 adet kurutulmuş ürün deposu, 3 adet soğuk depo, 5 adet atmosferik kontrollü (her bir oda 150 ton stoklanabilir). Soğuk Oda Toplam: 669.250 Avro +KDV, (paneller dahil bina inşaat maliyeti hariç) Temizlik ayıklama ve yıkama, paketleme işleri için tesiste toplam 6 kadın çalışacaktır. Pestil, sucuk, pekmez üretiminin projenin ileriki yıllarında endüstriyel üretime geçmesi, mevcut haliyle ortak işletme alanında vakum kazanları satın alınarak üretilmesi uygundur. Şıra üretiminin mutlaka başlatılması buna paralel olarak sirke üretiminin yapılması planlanmıştır.	2.500	500	24 Saat
Diğer Meyveler	Taze Kiraz, Hurma, Çilek	Kurutulmuş Meyveler	Aynı kurutma tesisi. 2 batch/gün, miktar olarak yaş-kuru balansı değişiyor. Örneğin kiraz 7/1, çilek 10/1 oranında gerçekleşiyor.	1200		12 Saat
Biber	Taze Biber	Kurutulmuş Toz Biber (İsot)	Kurutma tesisine ilave olarak: Toz biber için değirmen ve elek: 25.000 \$ (KDV Hariç)	8	1	8 Saat
			Oyratlı biberinin kurutulması kare kare kesilip kurutma tesisinde yapılacaktır. Paketleme işi kırsal kesimden kadınlar tarafından yapılacaktır.	800	100	8 Saat
	Közleme	15.000\$ +KDV				
	Salça	Biber salçası üretimi mevcut durumun daha hijyenik koşullarda devam etmesi uygundur.				
	Soğuk Depodan Taze Biber	Normal soğutmalı depolarda taze ürünler kısa süreli stoklanabilmektedir.				
Bakliyat	Nohut	Nohut unu	Bakliyat işleme paketleme tesisi makine fiyatı: 89.300 \$ +KDV Projenin ilk aşamasında kurulması düşünülmemektedir.			
	Fasulye	Kurutulmuş taze fasulye				
	Mercimek		Mercimek işleme ve paketleme tesisi makine fiyatı: 360.750 \$ +KDV Projenin ilk aşamasında kurulması düşünülmemektedir.			

Ürün-türev ürün sınıflaması işlevselliğine göre yapılmıştır.

Tablo 2.2. Besni İlçesinde Üzüm, Biber, Kiraz Hasat Dönemi

Ürünler	Hasat Dönemi				Açıklamalar
	7. AY	8. AY	9. AY	10. AY – 11. AY	
1. ÜZÜM					
A. Peygamber Üzümü (Bal Rengi) B. Siyah Üzüm (Kurnur)	Pazarda Satılır, Ekşi Meyve	İşlenecek/ Kurutulacak Üzüm 8.Nci Ayın İkinci Yarısından İtibaren 2 Ay Süreyle Toplanılır	İşlenecek/ Kurutulacak Üzüm, Sofralık	İşlenecek Üzüm ve Hasat Sonuna Kadar Sofralık, Pekmezlik Üzüm (Pekmez, Sucuk, Pestil)	Bu tablo kurutmalık üzüm için iki ay olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla kurutma tesisi kapasitesinin iki ay için belirlenmesi halinde kapasite çok yüksek olacak ve yılın 10 ayı boş kalacaktır. Çözüm: atmosferik kontrollü soğuk depo.
2. BİBER					
A. Şambayat					2017 yılı tarladan satış fiyatı 1.5-2 TL besni'den ortalama günde 1 tır biber sevk ediyor. Yedinci ayın 15'inden Kasım ortalarına kadar üretim devam ediyor. 1 da'dan 3 ton biber alınıyor. Salçalık, dolmalık ve közleme için uygun. Coğrafi işaret için müracaat edilmiş.
B. Oyratlı					Aynı şekilde yöreye özel bir biber. Ciddi pazarı var. Bir dönem belediye il dışına satışı yasaklanmış. Taze haliyle yerde yok satıyor. İnce yapılı, zarı neredeyse hiç yok. Kurtulduğunda kabuk olmuyor. Küp şeklinde doğranıp kurutuluyor. Yemeklerde (kuru fasulye) kullanılıyor.
C. Kırmızı Pul Biber					15 günde yağmur yemeden hasat edilmesi gerekiyor. Dalında kuruyor. Toplayıp Maraş'a, Antep'e (15-25 TL/Kg gönderiyorlar. 8 Kg'dan 1 g toz biber elde ediliyor.
3. KIRAZ	25 Mayıs -25 Haziran Arası, 10'Ar Gün Arayla (İklim Yapısı Nedeniyle)				Besni genelinde dört köyde 2.000 kiraz ağacı var. 2017'de 6-7 TL'den satıldı.

Tablo 2.4. Besni Ürün Fiyat Analizi

Ürünler	Fiyat	Yaş/Taze Ürün Fiyatı- TL/kg	Geleneksel Kurutma Süresi	Üreticinin Sattığı Kuru Fiyatı -TL/Kg	Besni Şire Pazarı Fiyatı TL/Kg	Ankara Ünal Kuryemişi Fiyatı TL/Kg	Endüstriyel Kurutma Süresi Saat	Kg Kuru / Kg Yaş
Üzüm		1.5-3	1 hafta	8-12	16-20	30	24	1/(4-5)
Biber		1.5-2	15 gün	16-20	25	25-30	8	1/8-10
Çilek		5		Ticari değil		250	12	1/10
Kiraz				Ticari değil		200	12	1/7
Hurma		1.5		Ticari değil		-	12	
Pestil cevizli		-		16	22	35		
Pestil sade		-		13	20	21		
Cevizli sucuk		-		20	30	45		
Antep sarma		-		-	-	65		
Erik		-				35		
Vişne		-				115		

Endüstriyel / Geleneksel Üretim	1-2 Yıl	2-3 Yıl	3-4 Yıl
Kurutma Tesisi (Üzüm, biber, kiraz, hurma)	ENDÜSTRİYEL		
Pekmez / Pestil/ Sucuk / Şıra / Sirke / Pepeçura		ENDÜSTRİYEL	
Bakliyat Paketleme			ENDÜSTRİYEL
Soğuk Hava Deposu	ENDÜSTRİYEL		

**Özyeğin Üniversitesi
Çekmeköy Kampüsü Nişantepe Mah.
Orman Sok. 34794 Çekmeköy - İSTANBUL**

**Tel: +90 (216) 564 97 40
Fax: +90 (216) 564 90 53
E-mail: info@hmov.org
husnuozyeginvakfi.org.tr**